

7.nodevums

Sabiedriskās domas izpēte par izglītības iestāžu un darba devēju iespējām un vēlmi iesaistīties atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām

Saskaņā ar Bērnu aizsardzības centra un SIA "Projektu un kvalitātes vadība" 2024. gada 8. jūlijā noslēgto līgumu Nr. 4.2-4/81 par atbalsta sistēmas un pakalpojumu pieejamības izvērtējumu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimenēm

Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta Nr. 4.3.6.5/1/24/I/001 "Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības un atkarību problēmām un to ģimenēm" ietvaros

Pasūtītājs: Bērnu aizsardzības centrs

Izpildītājs: SIA "Projektu un kvalitātes vadība"

2025. gada 23. septembris

SATURS

1. Ievads	3
2. Metodoloģija	4
3. Respondentu kopu profili	8
3.1. Izglītības iestādes	8
3.2. Darba devēji	11
4. Atbalsts un pakalpojumi tiešajai mērķgrupai izglītības iestādēs un darbavietās	17
4.1. Pieejamais atbalsts un pakalpojumi	17
4.2. Grūtības, ar kurām tiešā mērķgrupā saskaras	20
4.3. Labā prakse	22
4.4. Tiešajai mērķgrupai nepieciešamais atbalsts profesionālo zināšanu apgūvē un nodarbinātībā	24
Pedagoģiskie risinājumi	26
Motivējoši pasākumi	26
Praktiski pielāgojumi	27
Strukturāli uzlabojumi	27
5. Motivācija un motivējošie faktori	29
5.1. Izglītības iestāžu pārstāvji	29
5.2. Darba devēji	33
5.3. Bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām	37
6. Izglītības iestāžu pārstāvju un darba devēju viedokļi par optimālākajiem tiešās mērķgrupas iesaistes veidiem sabiedrības dzīvē	40
6.1. Ieteicamās profesijas un nozares tiešās mērķgrupas iesaistei	40
6.2. Atbilstošākās mācību formas tiešajai mērķgrupai	43
7. Secinājumi un rekomendācijas	45
7.1. Secinājumi	45
7.2. Rekomendācijas	47
Pielikumi	48
1. pielikums. Izglītības iestāžu darbinieku aptaujas anketa	48
2. pielikums. Darba devēju aptaujas anketa	54
3. pielikums. Padziļināto interviju vadlīnijas ar izglītības iestāžu pārstāvjiem	63
4. pielikums. Padziļināto interviju vadlīnijas ar darba devējiem	65

1. IEVADS

Nodevums “Sabiedriskās domas izpēte par izglītības iestāžu un darba devēju iespējām un vēlmi iesaistīties atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām” (turpmāk – nodevums) izstrādāts pētījuma “Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības un atkarību problēmām un to ģimenēm” ietvaros (turpmāk – pētījums).

Pētījums apskata atbalsta pasākumus no dažādiem skatupunktiem, lai iegūtu iespējami vispusīgu izvērtējumu. Šī nodevuma uzdevums ir noskaidrot izglītības iestāžu un darba devēju viedokli par iespējām un vēlmi iesaistīties atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām.

Līdz ar to nodevums nav veidots, lai sniegtu objektīvu informāciju (objektīvs izvērtējums tiks sagatavots pētījuma beigās), bet gan ilustrētu divu konkrētu atbalstā iesaistīto spēlētāju – izglītības iestāžu un darba devēju – skatījumu.

Nodevumā izmantots apzīmējums “tiešā mērķgrupa”, kas, ja nav norādīts citādi, šī nodevuma kontekstā apzīmē bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku.

Šīs pētījuma daļas pamatā ir ar kvalitatīvām pētniecības metodēm – padziļinātajām intervijām – un kvantitatīvajām pētniecības metodēm – aptauju – iegūta informācija par:

- profesijām vai jomām, kurās teorētisko un praktisko profesionālo zināšanu apguvē un nodarbinātībā tiešo mērķgrupu būtu vēlams iesaistīt;
- atbilstošākajām mācību formām teorētisko un praktisko profesionālo zināšanu apguvei;
- izglītības iestāžu un darba devēju motivāciju atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām;
- izglītības iestāžu un darba devēju motivēšanas pasākumiem bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām iesaistei atbalsta saņemšanā;
- nepieciešamo atbalsta apjomu profesionālo zināšanu apguvē un nodarbinātībā izglītības iestādēm, darba devējiem un tiešajai mērķgrupai;
- atbalstu vai pakalpojumiem, kas ir pieejami tiešajai mērķa grupai izglītības iestādē vai darbavietā;
- labo praksi un izaicinājumiem bērnu iesaistē;
- iemesliem, kāpēc profesionālo zināšanu apguvē netiek iesaistīti bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām un kāds atbalsts būtu nepieciešams, lai motivētu nodarbināt šādus bērnus;
- galvenajām grūtībām, ar kurām saskarās tiešā mērķgrupa izglītības iestādēs un prakses vai darba vietās;
- iemesliem bērnu neiesaistīšanai nodarbinātībā.

Nodevums atklāj plašu problēmu loku – gan sistēmiskas nepilnības un pakalpojumu trūkumu, gan arī personisko faktoru ietekmi. Tāpat izglītības iestāžu un darba devēju pārstāvji dalījušies ar veiksmīgas prakses piemēriem un idejām par to, kā uzlabot atbalsta sistēmu.

2. METODOLOĢIJA

Kā pamata metode nodevuma jautājumu noskaidrošanai tika izmantota kvantitatīvā – darba devēju un izglītības iestāžu aptauja. Tomēr, tā kā bija jautājumi, ko ar kvantitatīvām metodēm noskaidrot ir problemātiski, papildus izmantotas arī kvalitatīvās metodes – padziļinātās intervijas ar izglītības iestāžu un darba devēju pārstāvjiem.

Abām aptaujām tika izstrādātas un ar pasūtītāju saskaņotas aptaujas anketas¹ un izlases. Aptaujas veica piesaistītas lauka darba aģentūras – darba devēju aptauju veica SKDS, bet izglītības iestāžu aptauju – “Latvijas Fakti”. Pirms abām aptaujām tika veikta instrumentārija pilotāža ar 10 attiecīgo respondentu grupu pārstāvjiem un veiktas nepieciešamās izmaiņas instrumentārija gala versijā. Jautājumi tika izstrādāti gan latviešu, gan krievu, gan angļu valodās. Izglītības iestāžu aptauja faktiski notika tikai latviešu valodā, kamēr darba devēju aptauja – visās trīs minētajās valodās. Aptaujas tika veiktas laikā no 2025.gada 19.maija līdz 4.jūlijam.

Darba devēju aptaujas notika tikai tiešsaistē. To darba devēju, kas nodarbinājuši bērnus, atlasei tika izmantota no Nodarbinātības valsts aģentūras pieejamā informācija par darba devējiem, kas iesaistās bērnu nodarbinātības pasākumos vasarā. Papildu tam lauka darba aģentūra izmantoja savu citu pētījumu ietvaros uzkrātu darba devēju datubāzi. Tika iegūta 333 derīgas darba devēju anketas (no tiem 217 darba devēji iepriekš bija nodarbinājuši bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām). Pēc datu masīva tīrīšanas un atvērto jautājumu kodēšanas darba devēju datiem svāri netika piemēroti, jo nebija iespējams precīzi identificēt informāciju par ģenerālkopu, tas ir, apzināt visu darba devēju loku, kas ir un kas nav nodarbinājuši bērnus, taču vakances šādam nolūkam būtu. Līdz ar to faktiski aptaujātie 333 darba devēji reprezentē tikai sevi, nevis plašāku personu loku.

Izglītības iestāžu pārstāvju aptauja tika veikta galvenokārt telefoniski, bet, ja respondents izteica vēlmi anketu aizpildīt patstāvīgi, viņam tika nodrošināta šāda iespēja. Izglītības iestāžu identifikācijai tika izmantoti pieejamie izglītības iestāžu reģistri, no tiem izveidojot reprezentatīvu izlasi. Savukārt pašu iestāžu kontakti tika iegūti no to (vai attiecīgo pašvaldību) mājaslapām. Aptaujas rezultātā tika iegūta 601 derīga izglītības iestāžu pārstāvju anketa no 350 izglītības iestādēm. Izlase uzskatāma par reprezentatīvu attiecībā pret Latvijas izglītības iestāžu kopumu. No izglītības iestādēm tika aptaujāts 301 vadītājs un 300 citi darbinieki (vairumā gadījumu vienā iestādē tika aptaujāts vadītājs un viens darbinieks, bet, kur tas nebija iespējams – tikai vadītājs vai tikai cits darbinieks). Pēc tam tika veikta datu masīva tīrīšana un atvērto jautājumu kodēšana. Izglītības iestāžu pārstāvju datiem tika piemēroti svāri pēc izglītības iestāžu tipiem, teritoriālās pazīmes, kā arī ieņemamā amata. Līdz ar to aptauja reprezentē visas izglītības iestādes Latvijā.

Abu aptauju respondentu sadalījums pēc nozīmīgākajām pazīmēm atspoguļots 1. un 2.tabulā. Izglītības iestāžu klasifikācijai nodevuma tālākajā gaitā izmantots mazāks kategoriju skaits, salīdzinot ar 1.tabulā atspoguļoto – interešu izglītības iestādes apkopotas divās grupās, kur pirmā ir profesionālās ievirzes izglītības iestādes, kas apvieno mākslas un mūzikas skolas (taču ne

¹ Anketas pievienotas 1. un 2. pielikumā.

mūzikas vidusskolas, kas klasificētas kā profesionālās izglītības iestādes), sporta skolas un deju skolas, bet otrā – interešu izglītības iestādes, kas, galvenokārt ir jaunrades nami, jauniešu centri, kā arī dažādi specifiski, kādai vienai interesei organizēti centri. Šis dalījums ne vienmēr ir viennozīmīgs, jo iespējama būtiska pārklāšanās (jaunrades namā var būt deju skola u.tml.). Tāpat šajā dalījumā ņemts vērā, kāds iestādes tips izvēlēts pie tās reģistrācijas (daļai līdzīgu iestāžu izvēle varēja atšķirties).

1.tabula. Izglītības iestāžu aptaujas respondentu sadalījums

Respondentu kategorijas:		Respondentu skaits
Izglītības iestādes, no kuras ir respondenti, veids:	Pirmskolas izglītības iestāde (tai skaitā, pirmsskolas izglītības konsultatīvais centrs)	173
	Vispārizglītojošā sākumskola	13
	Vispārizglītojošā pamatskola	134
	Vispārizglītojošā vidusskola (tai skaitā, neklātienēs, maiņu vidusskola, valsts ģimnāzija)	112
	Profesionālās izglītības iestāde (tehnikums, profesionālā vidusskola, mākslas vai mūzikas vidusskola)	28
	Mākslas vai mūzikas skola (izņemot vidusskolas)	44
	Sporta skola	22
	Interešu izglītības iestāde	38
	Speciālās izglītības iestāde (tai skaitā, speciālā pamatskola, vidusskola, attīstības centrs)	31
	Bērnu un jauniešu interešu izglītības iestāde (kas nav mākslas, mūzikas, deju, sporta skola)	6
Reģioni:	Rīgas valstspilsēta	169
	Rīgas statistiskais reģions (izņemot valstspilsētu)	60
	Vidzemes statistiskais reģions	110
	Kurzemes statistiskais reģions	96
	Zemgales statistiskais reģions	81
	Latgales statistiskais reģions	85
Apdzīvotu vietu tipi:	Rīgas valstspilsēta	169
	Citas valstspilsētas	94
	Pārējā Latvija	338
Izglītojamo skaits iestādē:	Līdz 100 skolēniem	149
	101-300 skolēnu	260
	301-500 skolēnu	61
	501-800 skolēnu	60
	Vairāk par 800 skolēniem	71
Ieņemamais amats:	Izglītības iestādes vadītājs	301
	Izglītības iestādes vadītāja vietnieks	60
	Izglītības psihologs	39
	Sociālais pedagogs	102
	Pirmsskolas izglītības skolotājs	26
	Interešu izglītības skolotājs	12
	Cits	61

2.tabula. Darba devēju aptaujas respondentu sadalījums

Respondentu kategorijas:		Respondentu skaits
Vai ir kādreiz nodarbinātas nepilngadīgas personas pastāvīgi vai uz laiku:	Jā	217
	Nē	100
	Grūti pateikt	16
Strādājošo skaits uzņēmumā vai iestādē:	Mazāk par 5 darbiniekiem	127
	5 - 9 darbinieki	39
	10 - 49 darbinieki	98
	50 - 99 darbinieki	23
	100 - 249 darbinieki	24
	250 un vairāk darbinieku	22
Respondenta pozīcija uzņēmumā vai iestādē:	Uzņēmuma īpašnieks (t.sk. viens no īpašniekiem)	198
	Uzņēmuma vai iestādes vadītājs	75
	Uzņēmuma vai iestādes struktūrvienības/filiāles vadītājs	23
	Personāla speciālists	24
	Atbildīgais par bērnu nodarbinātību uzņēmumā	3
	Cits variants	10
Uzņēmuma vai iestādes galvenā darbības nozare:	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	21
	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	3
	Apstrādes rūpniecība	48
	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	5
	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	3
	Būvniecība	35
	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu remonts	48
	Transports un uzglabāšana	15
	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	31
	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	15
	Finanšu un apdrošināšanas darbības	4
	Operācijas ar nekustamo īpašumu	9
	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	27
	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	7
	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	2
	Izglītība	16
	Veselība un sociālā aprūpe	11
	Māksla, izklaide un atpūta	16
	Citi pakalpojumi	17
Statistiskie reģioni, kur uzņēmumi vai iestādes darbojas (iespējamās vairākas atbildes):	Rīgas valstspilsēta	131
	Rīgas statistiskais reģions (bez Rīgas)	74
	Vidzemes statistiskais reģions	77
	Kurzemes statistiskais reģions	63
	Zemgales statistiskais reģions	37
	Latgales statistiskais reģions	28

Lai iegūtu padziļinātu un plašāku informāciju par atsevišķu pētāmo jautājumu aspektiem, papildu aptaujai tika veiktas 11 padziļinātās intervijas² ar izglītības iestāžu un darba devēju pārstāvjiem.

² Vadlīnijas pievienotas 3. un 4.pielikumā.

Tas sniedza iespēju labāk orientēties pakalpojumu specifikā. Informācija par veiktajām intervijām atspoguļota 3. tabulā.

3.tabula. Informācija par informantiem

Nr.	Pseidonīms	Amats	Vieta	Intervijas datums
1	Kaspars	Valsts ģimnāzijas direktors	Rīgas reģions	17.februāris, 2025
2	Dace	Pamatskolas direktore	Kurzemes reģions	17.februāris, 2025
3	Krista	Pirmskolas izglītības iestādes vadītāja	Zemgalas reģions	18.februāris, 2025
4	Edīte	Pašvaldības jaunatnes lietu speciāliste	Rīgas reģions	18.februāris, 2025
5	Valda	Vidusskolas direktora vietniece	Kurzemes reģions	24.februāris, 2025
6	Nelda	Maza privāta uzņēmuma vadītāja	Zemgalas reģions	25.februāris, 2025
7	Alda un Natālija	Profesionālās vidusskolas sociālā pedagoģe un direktora vietniece audzināšanas darbā	Zemgalas reģions	3.marts, 2025
8	Baiba	Pamatskolas, kurā ir vairākas speciālās izglītības programmas, direktore	Kurzemes reģions	5.marts, 2025
9	Evelīna	Pamatskolas, kurā ir vairākas speciālās izglītības programmas, direktore	Rīgas reģions	1.jūnijs, 2025
10	Guntis	Maza privāta uzņēmuma vadītājs	Rīgas reģions	18.jūnijs, 2025
11	Lauris	Maza privāta uzņēmuma vadītājs	Kurzemes reģions	30.jūnijs, 2025

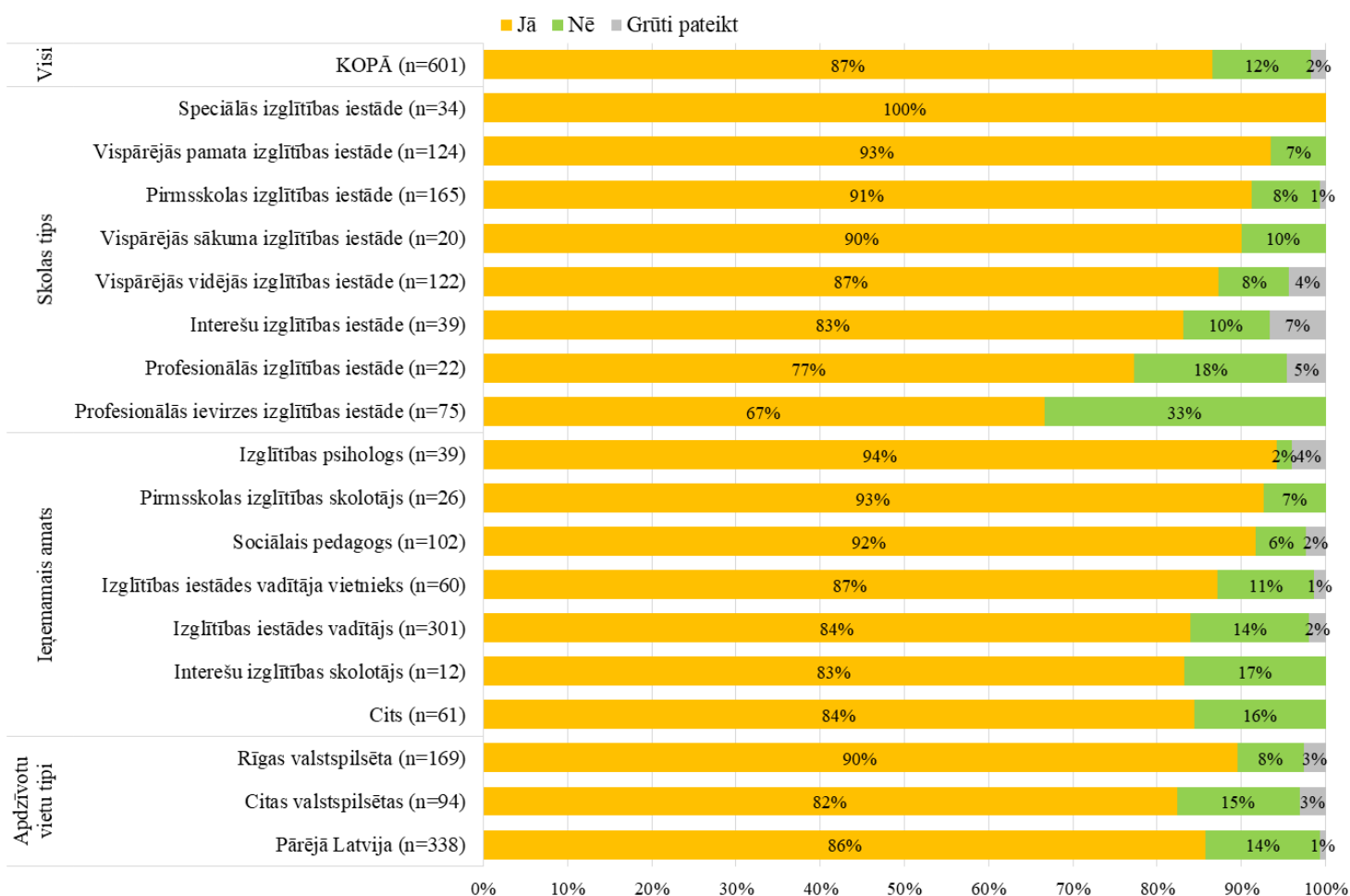
Pirms pētījuma uzsākšanas pētnieki sazinājās ar Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas Valsts ilgtspējīgas attīstības plānošanas departamenta Reģionālo atbalsta instrumentu nodaļu, lai noskaidrotu, vai iepirkuma “Pašvaldību publisko pakalpojumu sniegšanas efektivitātes novērtējums” ietvaros nav pētīti jautājumi, kas saturiski pārklājas ar pētījumu vai nodevumu. Pārklāšanās netika konstatēta, līdz ar to nodevumā izmantota tikai nodevuma izstrādes laikā iegūtā informācija no veiktās aptaujas un padziļinātajām intervijām.

3. RESPONDENTU KOPU PROFILI

3.1. IZGLĪTĪBAS IESTĀDES

Izglītības iestādes pārstāvošajā respondentu kopā absolūtais vairums (87%) ir norādījuši, ka tajās mācās vai ir mācījušies bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām (skatīt 1.attēlu). Speciālajās izglītības iestādēs tie, ņemot vērā šo iestāžu specifiku, ir 100%, bet visbiežāk to, ka šādu bērnu nav un nav bijis, norādījušas profesionālās ievirzes izglītības iestādes, profesionālās izglītības iestādes (jāņem vērā, ka šajā kategorijā ietilpst arī mūzikas vidusskolas), kā arī interešu izglītības iestādes.

1.attēls. Vai Jūsu izglītības iestādē ir mācījušies vai mācās bērni ar uzvedību vai atkarību problēmām?

Bāze: Izglītības iestādes

Interešu izglītības un profesionālās izglītības iestāžu gadījumā jāņem vērā, ka tajās situācijās, kad audzēkņu trūkums nav novērojams (īpaši Rīgas statistiskajā reģionā), tiešā mērķgrupa nereti netiek pieņemta vai arī tiek no izglītības iestādes izslēgta, ja konstatē problēmas – uz to lauka darba gaitā norādīja lauka darba aģentūra – tas, piemēram, bija viens no iemesliem, kāpēc šajās iestādēs

aptaujāts dažkārt ir tikai direktors – viņš nepārprotami norādījis, ka tiešā mērķgrupa iestādē nemācās, līdz ar to citus iestādes darbiniekus, kas varētu pastāstīt par to, kā iestādē tiek organizēts darbs ar bērniem, kuriem ir uzvedības vai atkarību problēmas, aptaujāt nav jēgpilni.

Uz līdzīgām tendencēm norāda arī sniegtās atbildes griezumā pēc respondentu ieņemamajiem amatiem – salīdzinoši retāk uz tiešās mērķgrupas esamību izglītības iestādē norādījuši interešu izglītības skolotāji, kā arī izglītības iestāžu vadītāji.

Tomēr vienlaikus šis visdrīzāk ir arī tiešās mērķgrupas atpazīšanas jautājums – tas, cik nozīmīgas problēmas iztēlojas respondenti brīdī, kad viņi atbild uz anketas jautājumiem. Rīgā problēmas atpazīšana ir nedaudz augstākā līmenī (uz to, ka mācās tiešā mērķgrupa, norādījuši 90%), kamēr citās valstspilsētās un pārējā Latvijā – zemākā (attieciņi 82% un 86%). Iespējams, daļā gadījumu tas, ka izglītības iestāžu vadītāji retāk norādījuši, ka viņu iestādē mācās vai ir mācīties kāds tiešās mērķgrupas pārstāvis, saistās ar vēlmi uzlabot iestādes tēlu. Tomēr iespējams arī tas, ka tie tiešās mērķgrupas bērni, kuri iestādē mācījušies, nav nozīmīgi traucējuši mācību procesu vai arī iestāžu vadītāji ar tiešās mērķgrupas bērniem nonākuši saskarē retāk.

Tiem respondentiem, kas minēja, ka viņu izglītības iestādē mācās tiešās mērķgrupas bērni, tika vaicāts, par to, kādas tieši ir viņu uzvedības vai atkarību problēmas (skatīt 4.tabulu).

4.tabula. Kādi bērni, kam ir uzvedības vai atkarību problēmas, ir apmeklējuši Jūsu izglītības iestādi?

	KOPĀ (n=525)	Pirmskolas izglītības iestāde (n=149)	Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=18)	Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=117)	Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=107)	Profesionālās izglītības iestāde (n=17)	Interešu izglītības iestāde (n=33)	Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=50)	Speciālās izglītības iestāde (n=34)
Bērni, kuri neievēro noteikumus	81%	78%	100%	88%	90%	88%	72%	71%	79%
Bērni ar pašregulācijas grūtībām	79%	73%	94%	85%	77%	82%	86%	79%	88%
Bērni ar izaicinošu saskarsmi	72%	66%	83%	78%	82%	65%	71%	67%	76%
Bērni ar agresīvu saskarsmi	68%	65%	89%	74%	74%	47%	66%	53%	82%
Bērni ar destruktīvu uzvedību	56%	50%	78%	66%	63%	47%	63%	40%	79%
Bērni ar internalizētu uzvedību	49%	39%	61%	56%	62%	76%	59%	34%	82%
Bērni ar procesu atkarību	35%	17%	28%	58%	61%	41%	25%	31%	50%
Bērni ar tabakas atkarību	23%	1%	6%	50%	58%	47%	3%	7%	76%
Bērni ar alkohola atkarību	7%	0%	0%	11%	20%	29%	3%	2%	29%
Bērni ar narkotisko vielu atkarību	4%	0%	0%	7%	14%	18%	3%	0%	15%

Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas

Tabulā uzskatāmi novērojams, ka uzvedības problēmas nosauktas biežāk (ne retāk kā 49% gadījumu), bet atkarību problēmas – retāk (ne biežāk kā 35% gadījumu). Salīdzinot speciālās izglītības iestādes ar pārējām, novērojams, ka vairums problēmu speciālajās izglītības iestādēs nosauktas biežāk, tomēr ne visas – uz procesu atkarībām biežāk norāda pamatskolu un vidusskolu pārstāvji. Vispārējo sākuma izglītības iestāžu pārstāvji, ņemot vērā skolēnu vecumu, kas tur mācās, savukārt izteikti bieži norāda uz uzvedības problēmām, bet izteikti reti – uz atkarību problēmām.

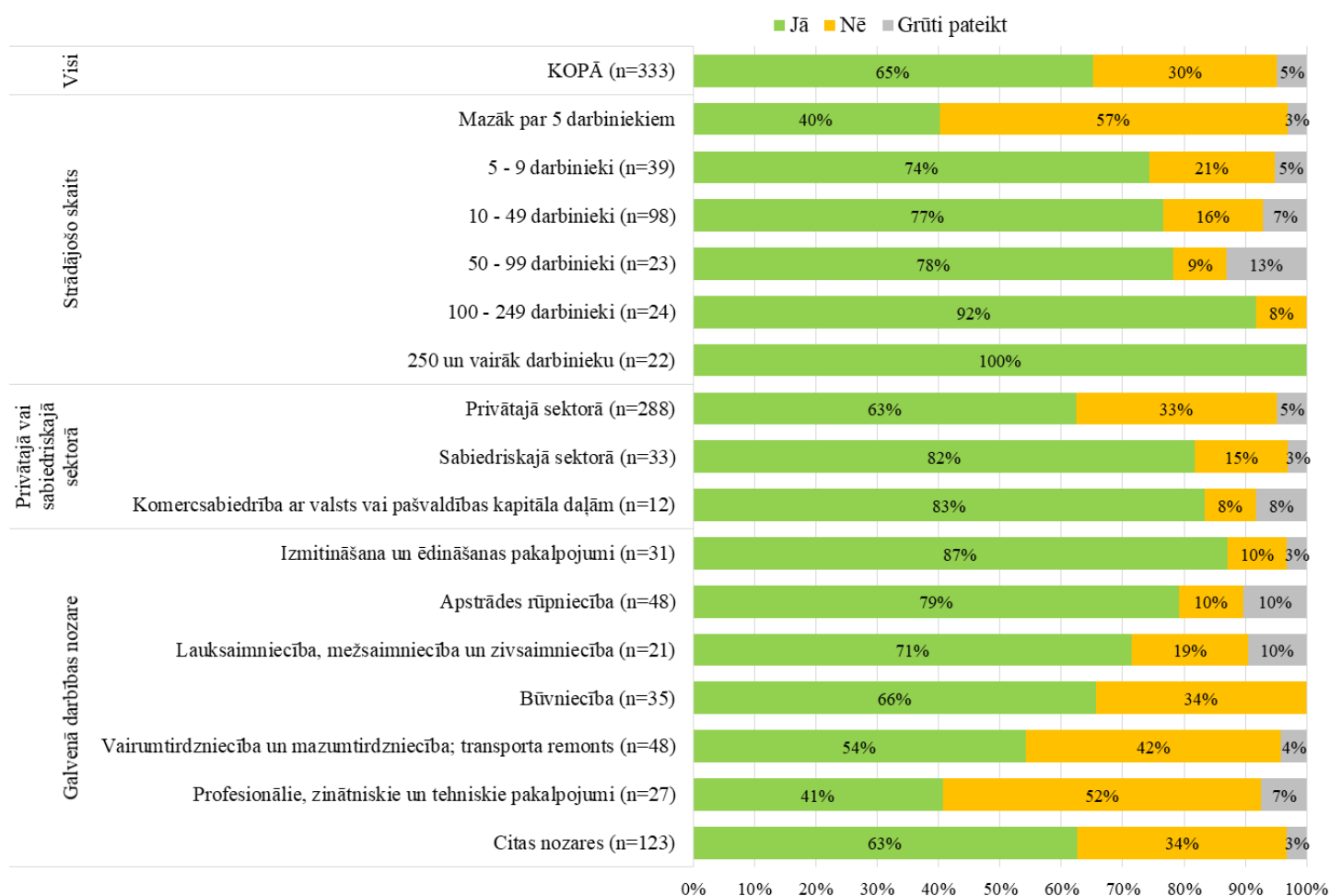
Atkarību problēmu nosaukšana cieši saistās ar bērnu vecumu – visretāk uz tām norāda pirmskolas un vispārējās sākuma izglītības iestādes, jau biežāk – vispārējās pamata, bet vēl biežāk – vispārējās vidējās un profesionālās izglītības iestādes. Tāpat bērnu vecumam ir saistība ar atkarību veidu nosaukšanas biežumu – pirmskolas un sākuma izglītības iestādes visbiežāk nosauc procesu

atkarību, pamata un vidējās izglītības iestādes aptuveni līdzīgā biežumā kā procesu atkarību nosauc arī tabakas atkarību, bet vispārējās vidējās un profesionālās izglītības iestādes biežāk, nekā citas (ja neskaita speciālās izglītības iestādes), min alkohola un narkotiku atkarību. Uzvedības problēmu gadījumā tik cieša saistība ar bērnu vecumu nav novērojama.

3.2. DARBA DEVĒJI

Tā kā viens no darba devēju aptaujas izlases nosacījumiem bija aptaujāt gan tādus darba devējus, kas ir nodarbinājuši bērnus, gan tādus, kas nav nodarbinājuši, pie tam katrai no grupām bija noteikts minimālais respondentu skaits, atbilžu sadalījuma proporcijas kopumā starp tiem, kas ir nodarbinājuši, un pārējiem, nekādā ziņā nevar atspoguļot faktisko situāciju darba devēju vidū (respektīvi, tie, kas ir nodarbinājuši, tika speciāli identificēti un lūgti piedalīties aptaujā). Tomēr secinājumus var izdarīt par to, kā šis sadalījums atšķiras starp dažādiem darba devēju tipiem (skatīt 2.attēlu).

2.attēls. Vai Jūsu uzņēmums vai iestāde ir kādreiz nodarbinājis nepilngadīgas personas (jaunākas par 18 gadiem) pastāvīgi vai uz laiku (ieskaitot prakses jauniešiem, kuri mācās vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs)?

Bāze: Darba devēji

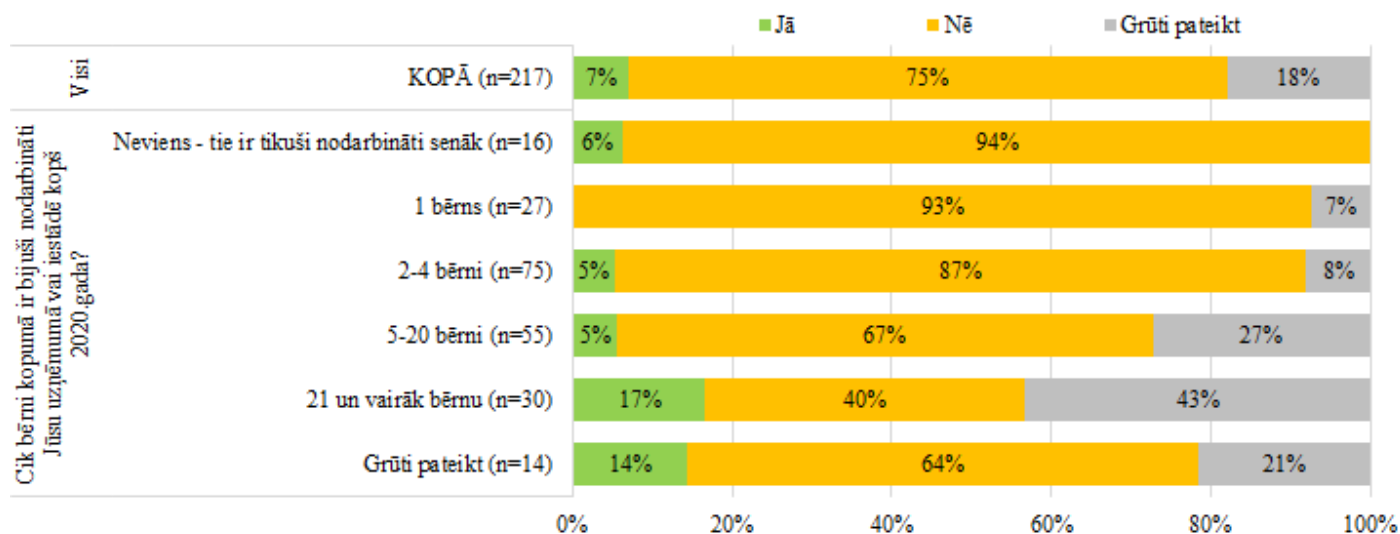
Varam novērot, ka lielāki uzņēmumi bērnus ir nodarbinājuši biežāk, kas visdrīzāk vispirms izriet no tā, ka viņiem ir vairāk darbavietu kopumā, tātad visdrīzāk – vairāk arī bērniem piemērotu darbavietu. Raksturīgi arī, ka visretāk bērnus ir nodarbinājuši privātā sektora uzņēmumi, kas daļēji var būt skaidrojams ar mehānismu, kā bērni Nodarbinātības valsts aģentūras organizētajos bērnu

vasaras nodarbinātības pasākumos tiek sadalīti starp uzņēmumiem – šī sadale tiek organizēta pašvaldību līmenī, kuras līdz ar to daļu pieteikušos bērnu novirza uz pašvaldību uzņēmumiem.

Salīdzinot starp nozarēm, visbiežāk uz to, ka nodarbinājuši bērnus, norāda tie uzņēmumi, kas nodarbojas ar izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem (87% no aptaujātajiem), kā arī apstrādes rūpniecībā strādājošie (79%). Savukārt no tām nozarēm, kur bija aizpildītas vismaz 20 anketas, visretāk uz bērnu nodarbinātību norādījuši uzņēmumi, kas sniedz profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumus. To hipotētiski varētu skaidrot ar attiecīgu vakanču trūkumu, tomēr visdrīzāk iemesli ir citi – par to sīkāk dažas rindkopas vēlāk.

3.attēls palīdz saprast to, kādos uzņēmumos ir augstāka varbūtība tikt nodarbinātiem bērniem no tiesās mērķgrupas. Atbilžu sadalījums parāda, ka ar augstāku varbūtību tie ir uzņēmumi, kas nodarbina vairāk bērnu – attiecīgi kāds no viņiem var būt arī no tiesās mērķgrupas. Līdz ar to runa visdrīzāk nav par speciālu šādu bērnu piesaisti.

3.attēls. Vai kāds no Jūsu uzņēmumā vai iestādē nodarbinātajiem bērniem ir bijis ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši bērnus

Tālāk darba devējiem tika vaicāts jau par tiesās mērķgrupas nodarbināšanu – vispirms hipotētiski, vai kāds no darbiem uzņēmumā varētu būt viņiem piemērots (skatīt 4. attēlu).

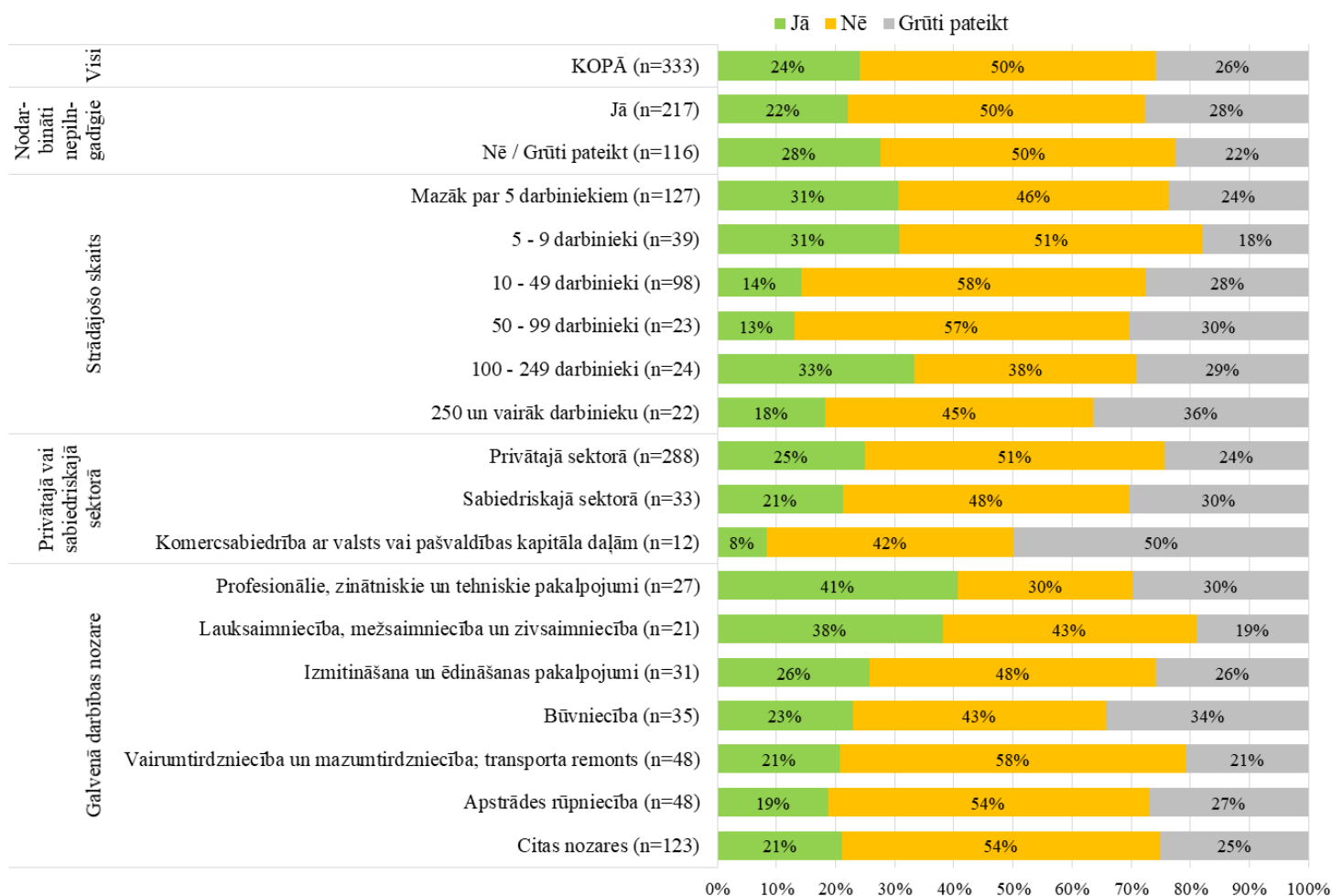
No aptaujātajiem (šeit īpaši jāuzsver, ka izlase nav reprezentatīva visiem darba devējiem, bet būtiski nobīdīta, iekļaujot divas trešdaļas tādu darba devēju, kas ir nodarbinājuši bērnus) 24% sacīja, ka šādas vakances viņu uzņēmumā varētu būt. Nedaudz biežāk uz šādu iespējamību norādīja tie darba devēji, kas iepriekš bērnus vispār nebija nodarbinājuši, kas visdrīzāk liecina par to, ka viņiem ir mazāka iespēja pilnvērtīgi izvērtēt, kam tieši viņi šādā gadījumā būtu gatavi piekrist.

Vismazāk gatavi nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām bija vidēji uzņēmumi (10-99 darbinieki), bet gatavāki – mazie un lielie uzņēmumi. Pirmajā gadījumā tas visdrīzāk varētu nozīmēt personiskāku attieksmi, kamēr otrajā – to, ka lielākā struktūrā viņiem vienkāršāk atrast vietu.

Īpatnēja situācija veidojas, ja savstarpēji salīdzina privātā un sabiedriskā sektora uzņēmumu, kā arī ar to uzņēmumu, kuru darbības sfēra ir profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi, atbildes ar pārējo uzņēmumu atbildēm. Kā varēja vērot 2.attēlā, privātajā sektorā, kā arī profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu sfērā bērnu nodarbinātības pieredze bija vismazākā, tomēr gatavība nodarbināt tiešās mērķgrupas bērnus novērtēta visaugstāk. Visticamāk, ka šīs atbildes jāvērtē kā kombinācija no diviem potenciāli ietekmējošajiem faktoriem:

- 1) šo uzņēmumu pārstāvji mazākā mērā apzinās, ko nozīmē nodarbināt bērnus, bet jo īpaši – tiešo mērķgrupu;
- 2) šo uzņēmumu pārstāvjiem iepriekš nav piedāvāt iespēja nodarbināt bērnus, kā arī viņi paši šādu iespēju nav izvērtējuši.

4.attēls. Vai kāds no darbiem Jūsu uzņēmumā vai iestādē varētu būt piemērots bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to risku?

Bāze: Darba devēji

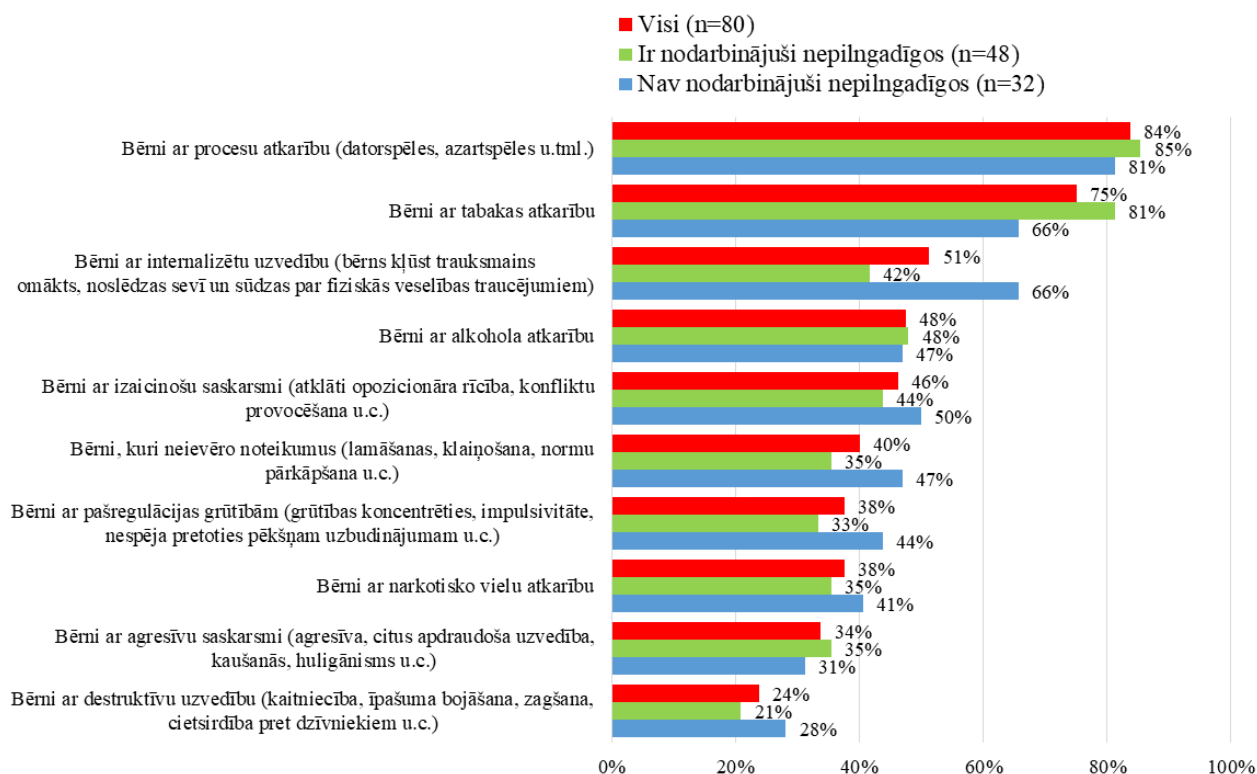
Visskeptiskākie pret iespēju nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarības problēmām ir uzņēmumi, kuru darbības joma ir apstrādes rūpniecība, turklāt, kā varam vērot 2.attēlā, viņi kopumā ir vieni no aktīvākajiem bērnu nodarbinātājiem. Visdrīzāk (tas izriet no aptaujā saņemtajiem atvērtajiem

jautājumiem) šāda attieksme skaidrojama ar darba apstākļiem (augstāku traumu risku), kā arī ar to, ka tiek saskatīti riski rūpniecības līniju drošībai (bojājumu, zādzību risks u.tml.).

Uz to netieši norāda arī 5.attēls, kur atspoguļotas respondentu atbildes par to, kādus tiešās mērķgrupas bērnus viņi būtu gatavi nodarbināt. Vislielākos riskus sev darba devēji saredz destruktīvas uzvedības gadījumā, kā arī agresīvas saskarsmes gadījumā, respektīvi, viņi drīzāk būtu gatavi nodarbināt kādu bērnu no grupas, pret kuru kopumā sabiedrībā valda atturīga attieksme – tos, kam ir narkotisko vielu atkarība – nekā tos, kam ir destruktīva uzvedība vai agresīva saskarsme. Vismazāk potenciālo problēmu darba devēji redz procesu un tabakas atkarību gadījumā.

Salīdzinot to darba devēju atbildes, kas nepilngadīgos iepriekš nodarbinājuši, un to, kas nē, vislielākā atšķirība atbildēs konstatējama tad, ja runa ir par bērniem ar internalizētu uzvedību – viņus būtu gatavi nodarbināt 66% respondentu, kas bērnus agrāk nav nodarbinājuši, un tikai 42% respondentu, kas bērnus ir nodarbinājuši. Kopumā novērojama tendence, ka tie, kas bērnus agrāk nodarbinājuši, drīzāk būtu gatavi pieņemt darbā bērnus, kuriem ir atkarība (izņemot narkotisko vielu atkarību), bet tie, kas nav nodarbinājuši – bērnus ar uzvedības problēmām (izņemot agresīvu saskarsmi).

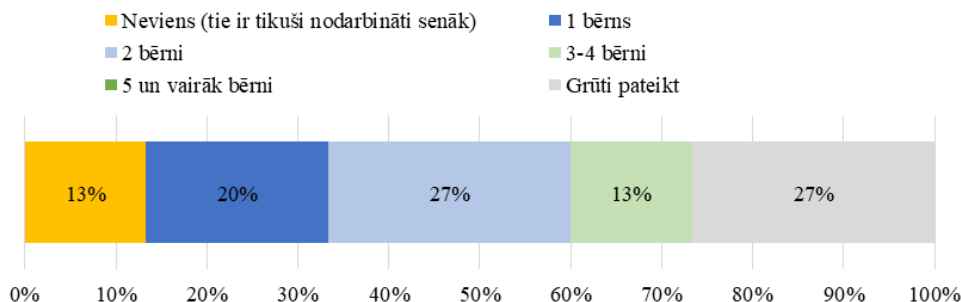
5.attēls. Pastāv dažādas bērnu uzvedības vai atkarību problēmas. Kuri bērni varētu strādāt Jūsu uzņēmumā vai iestādē?

Bāze: Darba devēji, kas norādījuši, ka kāds no darbiem varētu būt piemērots tiešajai mērķgrupai

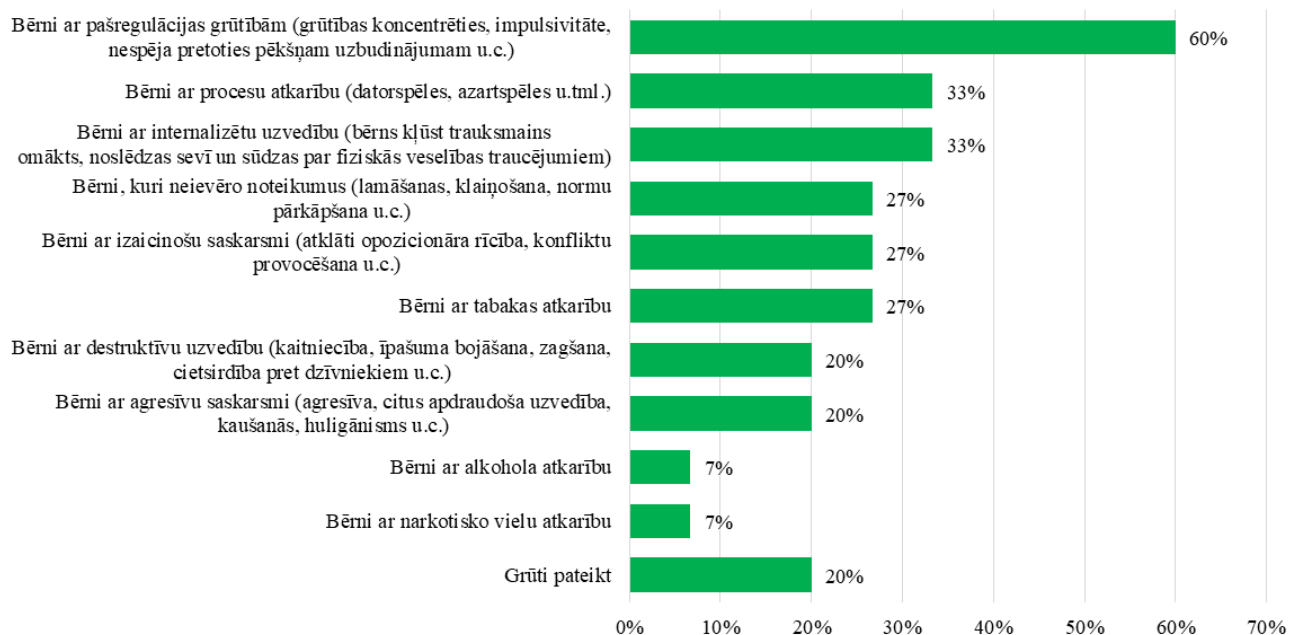
Tā kā no 217 respondentiem, kas atzina, ka nodarbinājuši nepilngadīgos, tikai 15 sacīja, ka starp viņiem bijuši arī tādi, kam novērotas uzvedības vai atkarību problēmas, tad padziļināta analīze par tiešās mērķgrupas bērnu nodarbinātības pieredzi ir apgrūtināta. 6.attēlā atspoguļots atbilžu sadalījums uz jautājumu, cik tiešās mērķgrupas bērni nodarbināti kopš 2020.gada – kopumā konstatējama visai dažāda situācija, taču starp aptaujas respondentiem ir arī uzņēmumi, kas nodarbinājuši vismaz 3 tiešās mērķgrupas bērnus.

6.attēls. Cik bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām kopumā ir bijuši nodarbināti Jūsu uzņēmumā vai iestādē kopš 2020.gada?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu no tiešās mērķgrupas (n=15)

7.attēls. Kādi bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām ir bijuši nodarbināti Jūsu uzņēmumā vai iestādē?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu no tiešās mērķgrupas (n=15)

Ja analizējam to, kādi bērni ir tikuši nodarbināti (skatīt 7.attēlu), tad visretāk minēti tie, kam bijusi alkohola vai narkotiku atkarība, bet visbiežāk – tie, kam darba devēji konstatējuši dažādas uzvedības problēmas, ja neskaita tās, kas jau iepriekš tika konstatētas kā tādas, kur darba devēji saredz visaugstākos riskus – destruktīva uzvedība un agresīva saskarsme. Īpaši te jāizceļ pašregulācijas grūtības – uz to, ka nodarbinājuši bērnus ar šo problēmu norāda vairums no tiem,

kas tiešo mērķgrupu nodarbinājuši. Tomēr vienlaikus bērni ar šo problēmu darba devēju skatījumā kā potenciāli darbinieki tiek vērtēti aptuveni tāpat kā bērni ar narkotisko vielu atkarību (skatīt 5.attēlu).

4. ATBALSTS UN PAKALPOJUMI TIEŠAJAI MĒRĶGRUPAI IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS UN DARBAVIETĀS

4.1. PIEEJAMĀIS ATBALSTS UN PAKALPOJUMI

Visiem tiem izglītības iestāžu pārstāvjiem aptaujā, kuri bija minējuši, ka viņu iestādē mācās vai ir mācījusies tiešā mērķgrupa, tika vaicāts par to, kādi atbalsta pasākumi viņiem izglītības iestādē ir pieejami.

Gandrīz visi respondenti (92% – skatīt 5.tabulu) atbildēja, ka ir pieejams individuāls skolotāju atbalsts. Tāpat ļoti izplatīta atbilde (80%) visās izglītības iestāžu kategorijās bija “vecāku papildus iesaiste”.

Vairumā izglītības iestāžu ir pieejams arī individuāls izglītības apguves plāns (72%) un logopēda konsultācijas (67%), tomēr šeit izņēmumi ir interešu un profesionālās ievirzes izglītības iestādes (logopēda konsultāciju gadījumā – arī profesionālās izglītības iestādes).

Arī citi atbalsta pasākumi vairumā gadījumu ievērojami retāk ir pieejami interešu un profesionālās ievirzes izglītības iestādēs, jo tās sevi drīzāk pozicionē kā papildus izglītības ieguves vietas. Ierobežotāks atbalsta pasākumu piedāvājums, salīdzinot ar vispārējās izglītības iestādēm, ir arī profesionālajā izglītībā, kas neveido speciālās atbalsta programmas. Savukārt pirmskolas izglītības iestādēs retāk tiek piedāvāts psihologa un sociālā pedagoga atbalsts.

5.tabula. Kurus no šiem atbalsta pasākumiem bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām saņem Jūsu izglītības iestādē?

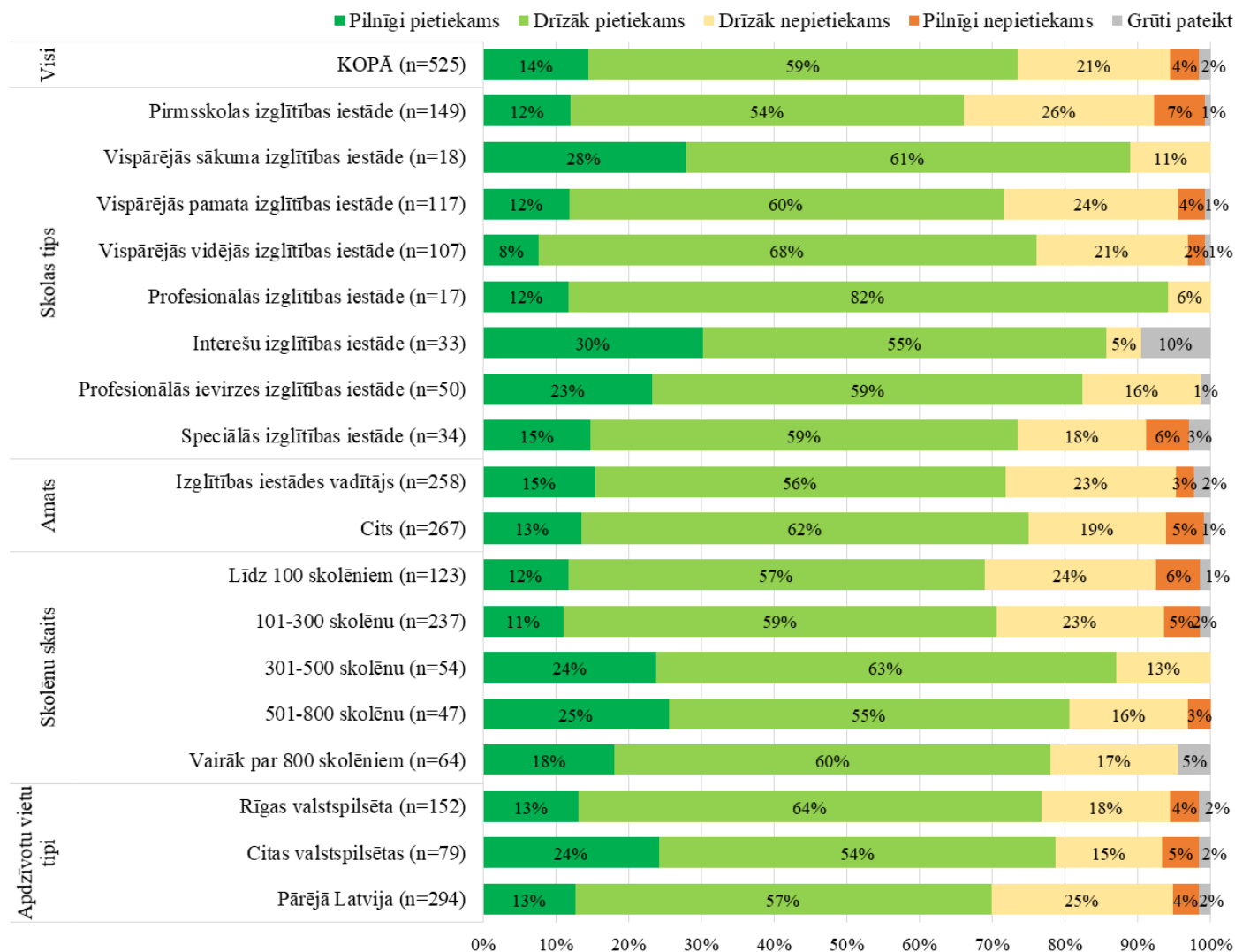
	KOPĀ (n=525)	Pirmskolas izglītības iestāde (n=149)	Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=18)	Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=117)	Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=107)	Profesionālās izglītības iestāde (n=17)	Interešu izglītības iestāde (n=33)	Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=50)	Speciālās izglītības iestāde (n=34)
Individuāls skolotāju atbalsts	92%	93%	83%	90%	92%	94%	88%	95%	91%
Vecāku papildus iesaiste	80%	80%	89%	79%	78%	76%	73%	90%	71%
Individuāls izglītības apguves plāns	72%	69%	72%	85%	83%	71%	52%	52%	94%
Logopēda konsultācijas	67%	84%	83%	84%	82%	0%	14%	1%	91%
Vecāku izglītošana	67%	70%	78%	70%	77%	59%	43%	48%	71%
Konsultācijas par atbalsta saņemšanas iespējām ārpus izglītības iestādes	63%	64%	78%	75%	59%	65%	54%	48%	74%
Individuāls uzvedības atbalsta plāns	61%	60%	67%	73%	75%	53%	34%	37%	82%
Medmāsu atbalsts	54%	54%	67%	60%	79%	65%	16%	15%	91%
Individuāls psihologa atbalsts	50%	42%	61%	66%	78%	82%	23%	7%	91%
Individuāls sociālā pedagoga atbalsts	47%	24%	61%	80%	87%	88%	23%	12%	100%
Speciālas atbalsta programmas (kā KIVA, "Stop 4-7")	45%	53%	67%	56%	65%	6%	0%	1%	44%
Atbalsta grupas	44%	53%	50%	43%	48%	35%	19%	21%	68%
*Speciālie pedagogi	1%	2%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%
*Asistenti	0,4%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
*Skolotāja palīgi	0,3%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%	0%
*Fizioterapeiti	0,2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	6%
Cits	2%	1%	6%	1%	1%	6%	6%	5%	18%

Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Atsevišķas izglītības iestādes nosauca arī citus atbalsta veidus (kā speciālos pedagogus, asistentus, skolotāju palīgus, fizioterapeitus), tomēr šeit tendences konstatēt nevaram – biežāk tomēr iestādes norādīja par šo speciālistu trūkumu vai nepieciešamību palielināt viņu slodzi izglītības iestādē.

Vaicāti, vai izglītības iestādēs piedāvātais atbalsts ir pietiekams (skatīt 8.attēlu), vairums respondentu (59%) norādīja, ka tas ir “drīzāk pietiekams”. Kopumā šī arī ir dominējošā atbilde dažādās respondentu kategorijās gan pēc izglītības iestāžu tipa, gan respondentu ieņemamā amata, gan skolēnu skaita izglītības iestādē, gan apdzīvotās vietas tipa, kurā izglītības iestāde atrodas.

8.attēls. Kā Jūs vērtējat, cik pietiekams ir sniegtais atbalsts Jūsu skolā šiem bērniem?

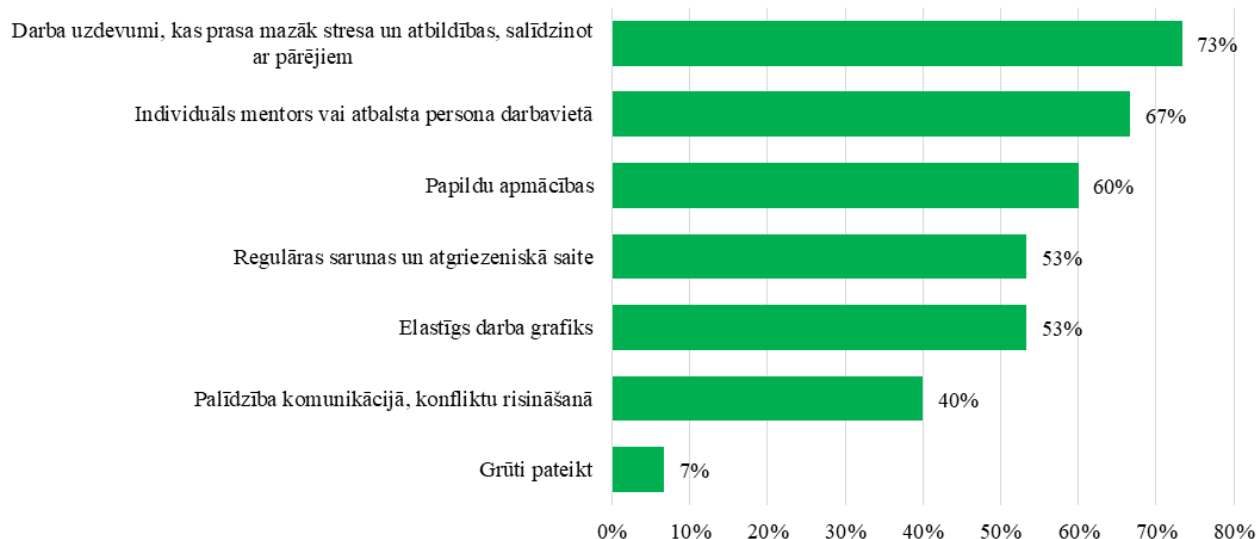
Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas

Sākuma, profesionālās, kā arī interešu un profesionālās ievirzes izglītības iestādes atbalstu, kas pieejams izglītības iestādēs, vērtē kā pietiekamāku. Tas liecina, ka jēdziens “pietiekams atbalsts” vērtējams kā relatīvs, kas jāsalīdzina ar vajadzībām, kuras dažādiem izglītības iestāžu tiptiem atšķiras. Vēl raksturīgi, ka izglītības iestādē pieejamo atbalstu kā pietiekamāku biežāk vērtē vidēja

lieluma (301-800 skolēnu) izglītības iestādes, kā arī tās, kas atrodas citās valstspilsētās, izņemot Rīgu.

Darba devēju gadījumā jautājums par sniegto atbalstu tiešajai mērķgrupai tika uzdots tikai tiem 15 respondentiem, kas norādīja, ka viņu uzņēmumā ir strādājusi tiešā mērķgrupa. Viņi kopumā atzīmēja visus anketā iekļautos atbilžu variantus (skatīt 9.attēlu), savus atbilžu variantus papildus nepiedāvājot.

9.attēls. Kādu atbalstu Jūsu uzņēmums vai iestāde sniedza bērniem darba procesā vai pirms tā?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu bērnu no tiešās mērķgrupas (n=15)

Visbiežāk tika norādīts uz to, ka tiešajai mērķgrupai doti uzdevumi, kas prasa mazāk stresa un atbildības. Divas trešdaļas minēja arī to, ka nodrošināts individuāls mentors vai atbalsta persona bet vairāk par pusi – ka bijušas papildu apmācības, regulāras sarunas un atgriezeniskā saite, kā arī elastīgs darba grafiks.

Tomēr, kā iespējams spriest no citām šo respondentu atbildēm, rezultāti šim atbalstam tomēr ir bijuši atšķirīgi, un mazāk par pusi no šiem respondentiem arī turpmāk būtu gatavi pieņemt darbā tiešo mērķgrupu.

Šeit jāmin arī tāda problēma, ka skolēnu nodarbinātības programma vasarā vispār nav vērsta uz tiešo mērķgrupu, drīzāk tieši otrādi – ikvienam bērnam darbavietu trūkuma apstākļos jāiztur konkurss ar noteiktiem (dažādās pašvaldībās atšķirīgiem) kritērijiem, lai viņam subsidēto darbavietu piedāvātu.

No padziļinātajām intervijām iespējams konstatēt kādu būtisku atšķirību pieejā starp izglītības iestādēm un darbavietām – izglītības iestādes parasti darbojas institucionālā ietvarā ar skaidriem pienākumiem un pieejamiem resursiem, savukārt darba devēji lielākoties balstās uz sava darbinieka empātiju, personisko pieredzi un iniciatīvu. Izglītības iestādēs pastāv strukturēta iekšējā atbalsta tīkla pieejamība (psihologi, sociālie pedagogi, komandas):

“Mēs piedāvājam individuālas sarunas, atbalstu mācībās, sadarbību ar sociālajiem dienestiem.” (Kaspars)

“[Izglītības iestāde] cenšas nodrošināt, lai katrā klasē, kur ir iekļauti skolēni [ar uzvedības grūtībām], būtu pedagoga palīgs” (Valda)

Savukārt uzņēmumos atbalsts ir atkarīgs no konkrētās organizācijas līmeņa un vadītāja vēlmes iesaistīties:

“Mums nav speciālu programmu, bet cenšamies runāt ar jauniem un pielāgot uzdevumus, ja redzam, ka viņam ir grūti.” (Edīte)

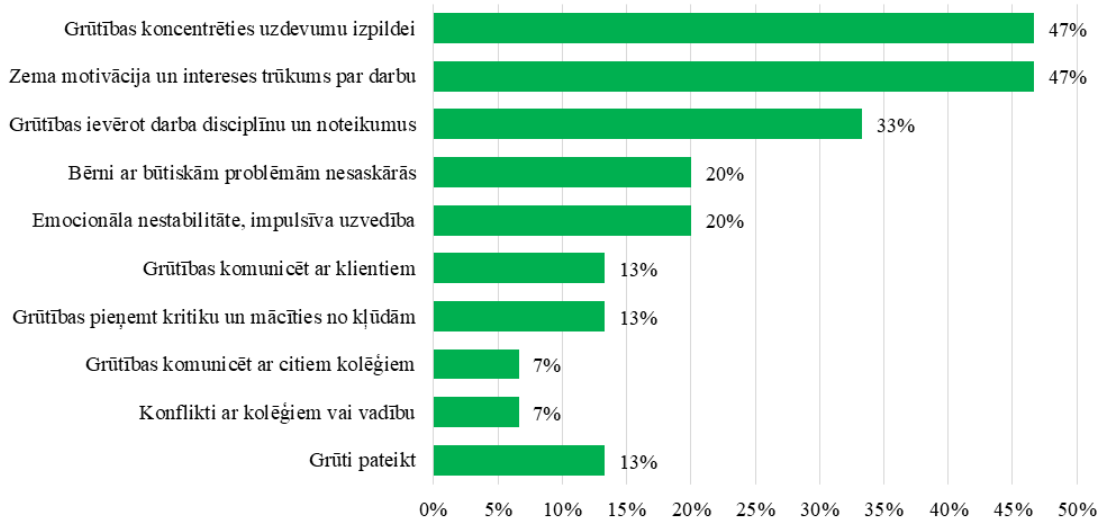
“Svarīgākais ir izprast, kas tieši viņam neizdodas. Mēs cenšamies nesodīt uzreiz.” (Guntis)

4.2. GRŪTĪBAS, AR KURĀM TIEŠĀ MĒRĶGRUPA SASKARAS

Kā divas nozīmīgākās grūtības, ar kurām tiešā mērķgrupa saskaras izglītības procesā (skatīt 6.tabulu), izglītības iestāžu pārstāvji nosauca grūtības koncentrēties (88%) un konfliktus ar citiem bērniem (70%). Šis viedoklis ir raksturīgs gandrīz visām izglītības iestāžu kategorijām. Izņēmumu veido vienīgi profesionālās izglītības iestādes, kur motivācijas trūkums nosaukts biežāk, nekā konflikti, taču jāņem vērā, ka šajā grupā ir tikai 17 respondenti.

Uz jautājumu bija pieļaujams sniegt līdz trim atbildēm, un trešās atbildes gadījumā respondentu vienprātība nebija tik izteikta – daļa (39%) nosauca motivācijas trūkumu, daļa (24%) – konfliktus ar skolotājiem, vēl daļa (14%) – zemu pašvērtējumu.

10.attēls. Ar kādām grūtībām Jūsu uzņēmumā vai iestādē visbiežāk saskaras bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu bērnu no tiešās mērķgrupas (n=15). Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm.

6.tabula. Ar kādām grūtībām bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām Jūsu izglītības iestādē saskaras visbiežāk?

	Grūtības koncentrēties	Konflikti ar citiem bērniem	Motivācijas trūkums	Konflikti ar skolotājiem	Zems pašvērtējums	Mobings no citu bērnu puses	Mācību neapmeklēšana	Izolētība un sociālā atstumtība	Positīvas atgriezeniskās saites trūkums	Skolotāju izpratnes trūkums un nepietiekams atbalsts	Pārsvarā disciplinēšanai tiek izmantoti sodi	Citas
KOPĀ (n=525)	88%	70%	39%	24%	14%	10%	7%	6%	6%	4%	0,1%	2%
Vērtē skolā sniegto atbalstu kā pietiekamu (n=390)	88%	68%	41%	21%	15%	11%	9%	6%	5%	4%	0%	2%
Vērtē skolā sniegto atbalstu kā nepietiekamu vai grūti pateikt (n=135)	89%	76%	31%	32%	9%	9%	3%	7%	7%	3%	1%	3%
Pirmsskolas izglītības iestāde (n=149)	89%	78%	36%	30%	7%	5%	2%	4%	6%	4%	0%	2%
Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=18)	94%	89%	11%	33%	28%	6%	0%	6%	6%	0%	0%	0%
Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=117)	90%	66%	44%	22%	15%	18%	11%	4%	3%	2%	0%	2%
Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=107)	85%	63%	42%	21%	18%	17%	16%	7%	1%	6%	0%	4%
Profesionālās izglītības iestāde (n=17)	53%	35%	59%	18%	23%	12%	18%	0%	0%	0%	0%	18%
Interesu izglītības iestāde (n=33)	94%	58%	35%	15%	11%	5%	3%	14%	18%	6%	0%	0%
Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=50)	86%	68%	41%	14%	24%	15%	10%	8%	8%	3%	1%	0%
Speciālās izglītības iestāde (n=34)	94%	53%	29%	26%	18%	6%	12%	15%	6%	3%	0%	0%
Līdz 100 skolēniem (n=123)	92%	71%	36%	24%	11%	7%	6%	10%	5%	4%	0%	2%
101-300 skolēnu (n=237)	89%	70%	40%	27%	14%	8%	2%	4%	5%	3%	0%	2%
301-500 skolēnu (n=54)	83%	70%	29%	25%	15%	22%	17%	8%	6%	9%	0%	2%
501-800 skolēnu (n=47)	83%	78%	41%	12%	11%	14%	19%	8%	5%	2%	2%	2%
Vairāk par 800 skolēniem (n=64)	84%	59%	43%	17%	18%	16%	13%	3%	9%	3%	0%	4%

Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm.

Tas, kas ir raksturīgs visu izglītības iestāžu pārstāvju atbildēm, ir visai skaidra robežšķirtne starp tiem faktoriem, kas norāda uz problēmām ar bērnu vai bērniem, un problēmām, kas vairāk izriet no skolotāju rīcības (pozitīvas atgriezeniskās saites trūkums, skolotāja izpratnes trūkums un nepietiekams atbalsts, sodu izmantošana disciplinēšanā) – pēdējie ir nosaukti retāk.

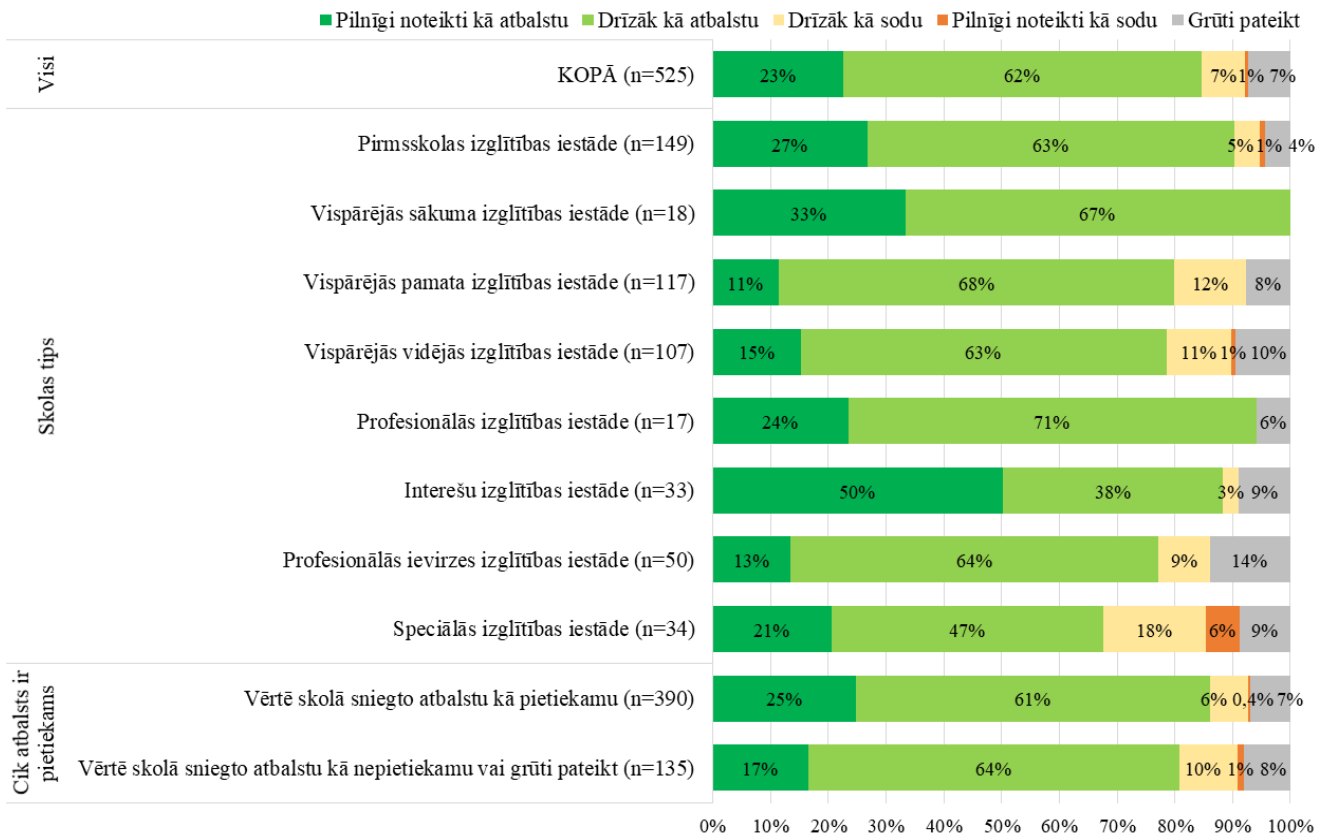
Darba devēju, kas iepriekš nodarbinājuši tiešo mērķgrupu, viedoklis par nozīmīgākajām bērnu grūtībām uzņēmumā, ir līdzīgs izglītības iestāžu pārstāvju viedoklim, t.i. tiešā mērķgrupa darbavietās saskaras ar grūtībām koncentrēties, zemu motivāciju (skatīt 10.attēlu) – uz to norādījusi gandrīz puse respondentu.

Tomēr kopumā konstatējama līdzīga situācija kā, atbildot uz jautājumu par sniegto atbalstu – respondenti (vismaz kāds no viņiem) izvēlējušies visas anketā iekļautās atbildes, nepievienojot savas, kas traucē pilnvērtīgi saprast, cik katra no grūtībām kopumā ir nozīmīga, jo respondentu skaits ir neliels (15 respondenti).

4.3. LABĀ PRAKSE

Ja uz labo praksi raugās caur kvantitatīvā pētījuma prizmu, tad izglītības iestāžu gadījumā varētu uzskatīt, ka labā prakse kopumā ir teju visās izglītības iestādēs. 59% no respondentiem tajās izglītības iestādēs, kur ir tiešā mērķgrupa, sniegto atbalstu vērtē kā “drīzāk pietiekamu”, bet 14% – kā “pilnīgi pietiekamu” (skatīt 8.attēlu). Līdzīgi 62% uzskata, ka bērni sniegtos atbalsta pasākumus uztver “drīzāk kā atbalstu”, bet 23% – ka “pilnīgi noteikti kā atbalstu”, nevis kā sodu (skatīt 11.attēlu). Nedaudz kritiskāki viedokļi par to, kā bērni atbalstu uztver, ir pamatskolās un vidusskolās, kā profesionālās ievirzes izglītības iestādēs un speciālās izglītības iestādēs.

11.attēls. Kā bērni visbiežāk uztver šos atbalsta pasākumus?

Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas

Tomēr, analizējot padziļinātajās intervijās teikto, iespējams secināt, ka skolotāji un izglītības iestāžu direktori kā labu praksi uzsver strukturētu atbalsta sistēmu un integrēto pieeju. Laba prakse ir tad, ja izglītības iestādēs ir izveidotas multidisciplināras atbalsta komandas, kur pedagogi un atbalsta personāls (psihologi, sociālie pedagogi u.c.) regulāri pārrunā problēmsituācijas un vienojas par tālākiem soļiem.

Papildus nepieciešama plašāka speciālistu klātbūtne ikdienā – pedagogu palīgi, psihologi un sociālie pedagogi. Šāda pieeja ļauj saglabāt iekļaujošu vidi, kur bērni ar uzvedības problēmām mācās kopā ar vienaudžiem, vienlaikus saņemot papildus atbalstu.

Lielākas izglītības iestādes, kuras atrodas pašvaldībās, kurām pieejami lielāki finanšu līdzekļi, principā šādu labo praksi dažviet spēj nodrošināt. Tomēr to diez vai iespējams ieviest kā labo praksi vairumā izglītības iestāžu – vismaz īstermiņā, jo šobrīd tam nepietiktu ne cilvēkresursu atbalsta personāla lomām, ne arī finansējuma. Līdz ar to pastāv risks, ka, palielinot slodzi darbiniekam vienā no izglītības iestādēm, piemēram, no pusslodzes uz pilnu slodzi, viņš izvēlēties turpināt darba attiecības tikai šajā izglītības iestādē, nevis vienlaikus strādāt divās izglītības iestādēs, kur katrā ir iespējams strādāt tikai pusslodzi. Tādējādi otra izglītības iestāde, kurā bija tikai pusslodze, būtu spiesta meklēt jaunu darbinieku, ko mazākās pašvaldībās nav viegli atrast.

12.attēls. Kas, Jūsaprāt, ir tie iemesli, kas Jūsu uzņēmumam vai iestādei palīdz sekmīgi nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Darba devēji, kas nodarbinājuši kādu bērnu no tiešās mērķgrupas un gatavi to darīt arī turpmāk (n=7)

Par citu labo praksi stāsta kādas Kurzemes pamatskolas direktore:

Es varu pateikt, ka tad, kad es atnācu uz šo te skolu strādāt, 12 gadi bija atpakaļ. Šajā skolā visi ļoti kļiedza. Visi kļiedza. Skolotāji kļiedza uz bērniem, jo iepriekšējā direktore bija pati tāda, kas bija kliegusi, un visi kļiedza. Un, nu, tad man arī bija tāda situācija, ka es domāju... nu, kā es to varu pārtraukt? Es to īstenībā varu pārtraukt tikai, pati esot citādāka. Ar to, ka es iešu un staigāšu riņķī, un teikšu - neklīdziet. No tā nekas nemainās. Nu, tā kā tev pašam ir jārāda tas piemērs, kā tu uzvedies. Un jādabū tas kodoliņš apkārt. Nu, ļoti laba komanda ir jādabū vispirms. Kas ir gatava strādāt un pamazām, pamazām ar to... mainot kaut kādu pavisam nelielu daļu, tu vari tikai iet uz priekšu. [...] Un es eju pie skolotājas un dzirdu, ka viņa kļiedz. Viņa man saka, ko tu neatnāci pie manis? Es negribēju pie tevis iet, jo tik skaļi kļiedzi, ka es negribēju iet pie tevis. Es viņai tā arī atklāti pateicu. Un tad nākošajā reizē piedomā pie tā, ka... nu... es tikai caur sevi. (Dace)

Šādā veidā ir iespējams mainīt mikroklimatu skolā, radīt iekļaujošāku vidi, kas arī tiešajai mērķgrupai var mainīt izturēšanos un attieksmi.

Darba devējiem, kas ir pieņēmuši darbā tiešo mērķgrupu un gatavi to darīt arī turpmāk, tika vaicāts, kādi ir iemesli, kas viņiem palīdz sekmīgi nodarbināt šādus bērnus. Protams, atbildes ir problemātiski vispārināt uz plašāku darba devēju loku, jo minētajiem nosacījumiem atbilda tikai 7 darba devēji, tomēr konkrēti šajos gadījumos kā pats galvenais iemesls nodarbināšanas turpināšanai tika minēta uzņēmuma vai iestādes sociālā atbildība, vēlme palīdzēt. Arī otrā biežākā atbilde ar to ir cieši saistīta – darbinieki, kas ir gatavi strādāt ar tiešo mērķgrupu. Tie būtībā arī ir noteicošie faktori labai praksei, uzņēmumiem nodrošinot darbavietas mērķgrupai. Pārējie faktori ir vienīgi pakārtoti šiem diviem, sniedzot darba devējiem papildus motivāciju mērķgrupai palīdzēt.

Padziļinātajās intervijās darba devēji uzsver arī personisku pieeju, uzdevumu pielāgošanu un pacietību mācību procesā. Ražošanas nozares pārstāvis intervijā stāsta, ka jauniešiem jārod pozitīva pirmā darba pieredze:

“Līdz ar to, ja tev par to nevājši izsakās, nekāda motivācija strādāt nav.” (Edīte)

Līdz ar to labas prakses pamatā ir empātija, bet kritikai jābūt konstruktīvai, ļaujot jauniešiem mācīties no kļūdām.

Viens no darba devējiem kā optimālu situāciju min tādu, kas ļauj jauniešiem uz dzīvi paskatīties no cita skatupunkta:

“Svarīgi, ka ir ļoti labs darbu vadītājs un vēl atbalsta komanda, kas palīdzētu dzīvi [skatīt] no cita skatupunkta, nevis, ka ar tevi notiks tas pats, kas ar taviem vecākiem un tu jau esi norakstīts. Iedot, lai jauniešiem spējas paskatīties uz pasauli savādāk, ka viņš var mainīt savu dzīvi atkarībā no savām izvēlēm dzīvē.” (Guntis)

4.4. TIEŠAJAI MĒRĶGRUPAI NEPIECIEŠAMĀIS ATBALSTS PROFESIONĀLO ZINĀŠANU APGUVĒ UN NODARBINĀTĪBĀ

Izglītības iestāžu pārstāvjiem aptaujā atvērtā jautājuma formā tika vaicāts, kāds atbalsts iestādē vēl varētu būt nepieciešams tiešajai mērķgrupai. Jautājums nebija obligāts, bet tika vaicāts tiem, kas norādījuši, ka izglītības iestādē ir bērni no tiešās mērķgrupas. 75% respondentu atbildes nesniedza, bet pārējie 25% minēja atbildes, kas tālāk tika kodētas un līdzīgie kodi apkopoti.

Atbildes (skatīt 13.attēlu) absolūtajā vairumā gadījumu respondenti reducēja līdz konkrētām (vai mazāk konkrētām) amatu pozīcijām, norādot, ka nepieciešams vai nu kāds speciālists, vai arī kādam speciālistam nepieciešams palielināt slodzi. Attēlā šīs atbildes (speciālista nav vai arī viņa slodze ir nepietiekama) nav diferencētas, bet norādīta konkrētā speciālista darbības joma.

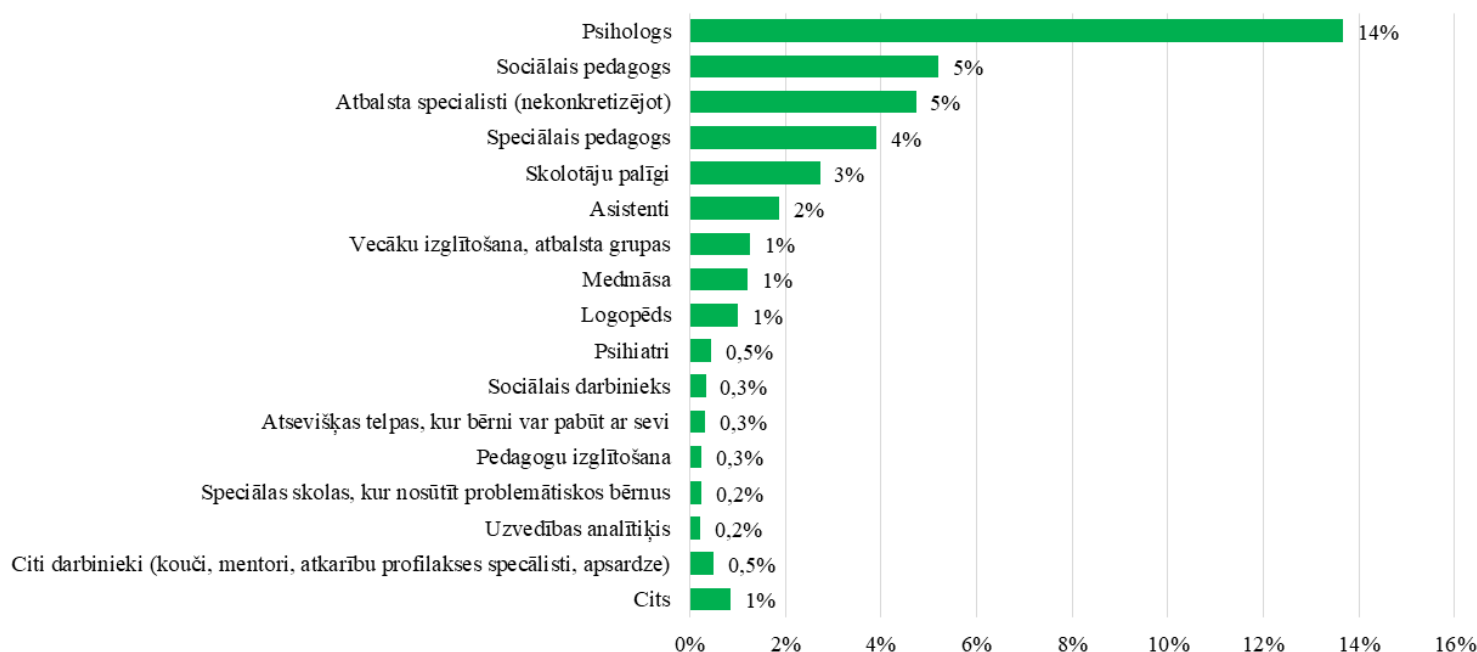
Izteikti dominē nepieciešamība, lai izglītības iestādē būtu pieejams psihologs vai arī viņa slodze tiktu palielināta. Te gan jāņem vērā, ka runa ne vienmēr (vai ne tikai) ir par psihologu tiešajai mērķgrupai, bet tā var būt arī nepieciešamība pēc psihologa, kas gatavs strādāt ar darbiniekiem.

Tāpat izglītības iestāžu pārstāvji norāda, ka viņiem būtu nepieciešami sociālie pedagogi, speciālie pedagogi, skolotāju palīgi, asistenti, medmāsas, logopēdi, atsevišķos gadījumos arī psihiatri,

sociālie darbinieki, uzvedības analītiķi, kouči, mentori, atkarību profilakses speciālisti, apsardzes darbinieki.

Tikai atsevišķos gadījumos ir norādes uz tādiem atbalsta veidiem, kas nav reducējami līdz noteiktai personāla pozīcijai – runa ir par pasākumiem, atbalsta grupām vecāku izglītošanai, kā arī atsevišķām telpām, kur bērnam pabūt ar sevi. Atsevišķi izglītības iestāžu pārstāvji arī tieši norādīja, ka problēma viņu iestādē nebūtu jārisina, drīzāk nepieciešamas speciālas izglītības iestādes, kur problemātiskos bērnus nosūtīt.

13.attēls. Kāds atbalsts Jūsu izglītības iestādē vēl būtu nepieciešams bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Izglītības iestādes, kas norāda, ka tajās ir vai ir bijuši bērni no tiešās mērķgrupas (n=525). Atvērtais jautājums – kodētas atbildes. Neatbildēja 75%.

Kopumā šīs atbildes uzskatāmi parāda situāciju izglītības iestādēs to darbinieku skatījumā – pedagogi vairumā gadījumu būtu gatavi ar mērķgrupu papildus strādāt, taču tam nepietiek kompetenta atbalsta personāla. No vienas puses tas ir kompetences jautājums, no otras – esošo darbinieku pārslodzes jautājums. Šī pārslodze savukārt nozīmē gan darbinieku izdegšanu, gan arī to, ka tiešajai mērķgrupai nav iespējams veltīt nepieciešamo laiku un uzmanību, lai ar viņiem pilnvērtīgi strādātu.

No padziļinātajām intervijām gan ar izglītības iestāžu, gan ar darba devēju pārstāvjiem iespējams iegūt kompleksāku ainu par to, kādi uzlabojumi būtu veicami, lai labāk sniegtu neieciešamo atbalstu tiešajai mērķgrupai, ko apskatīsim strukturētā veidā četrās risinājumu grupās – pedagoģiskie risinājumi, motivējošie pasākumi, praktiskie pielāgojumi, kā arī strukturālie uzlabojumi.

Pedagoģiskie risinājumi

Izglītības iestāžu pārstāvji intervijās uzsver agrīnas un individuāli pielāgotas pedagoģiskās pieejas nozīmi, lai tiešā mērķgrupa varētu apgūt profesionālās zināšanas. Jau pirmsskolas un sākuma izglītības posmā būtiska ir savlaicīga problēmu diagnostika un atbilstoša palīdzība:

“Bērnām ir pēc iespējas ātrāk jāsaņem šī palīdzība, ja viņām tāda ir nepieciešama, lai pēc tam neveidotos šīs te problēmas, kas rodas pusaudža vecumā.” (Krista)

Lai šādu palīdzību nodrošinātu, vairākās izglītības iestādēs tiek īstenotas īpašas programmas un pozitīvas disciplinēšanas metodes (piemēram, “Stop 4-7” programma darbam ar bērnu, vecākiem un pedagogu) – šādi jau agrīni iespējams novērst uzvedības problēmas, kas vēlāk var kavēt izglītības saņemšanas iespējas.

Pamatskolas un vidusskolas līmenī pedagogi akcentē nepieciešamību pēc spēcīgas atbalsta komandas izglītības iestādē – psihologiem, sociālajiem pedagogiem un citiem speciālistiem, kas strādā gan ar jauniešiem, gan viņu ģimeni. Darbam ar mērķgrupu nepieciešami arī mentori:

Mums šinī mirklī nav mentora nevienam skolēnam. Mēs ļoti gribētu mentorus, tas ir tas, ko šinī gadā sociālais dienests ieviesīs. Mums ir tā, ka piemēram, [...] bija viens meitēns, ka nav no rīta skolā, mēs zvanām sociālajam dienestam, nav skolā... tad viņi brauc skatīties uzreiz... (Dace)

Motivējoši pasākumi

Kā uzskata informanti, tiešās mērķgrupas motivēšanai mācīties profesiju un strādāt ir jāizmanto gan psiholoģiskas, gan praktiskas pieejas. Izglītības iestādes uzsver personības izaugsmes un interešu pasākumu lomu. Sporta un militāriem pulciņiem, kā norāda informanti, savukārt ir disciplinējošs un audzinošs efekts, un daļa no tiešās mērķgrupas šajās jomās spēj arī atrast savu vietu (tiesa, daļai izglītības iestāžu respondentu aptaujā viedoklis ir pretējs – viņi militāro sfēru identificē kā to, kur tiešajai mērķgrupai noteikti nebūtu vieta). Darba devēji savukārt uzsver attieksmes nozīmi – jauniešiem jārod pozitīva pirmā darba pieredze, nevis vilšanās. Tas nozīmē, ka darba vadītājiem un meistariem nepieciešamas arī pedagoģiskas prasmes – kritizēt konstruktīvi, nesodīt par neveiksmēm, bet mācīt un iedrošināt.

Viens no darba devējiem intervijā minēja, ka viņa paša bērnu dienu pieredze motivē dot “pirmo iespēju” citiem:

Man pašam sanāc jaunības pieredze. Respektīvi, es nevarēju dabūt darbu, jo man nebija darba pieredzes, bet darba pieredzi es nevarēju dabūt, jo man nebija darba pieredzes, lai dabūtu darbu. (Guntis)

Autoritatīva, bet atbalstoša mentora figūra, kā norāda informanti, ir vēl viens motivējošs faktors, īpaši zēniem, kuriem nereti pietrūkst pozitīva parauga ģimenē.

Ja ir nepieciešams darbs jauniešiem ar atkarībām vai uzvedības traucējumiem, es nezinu, kā ir meitenēm, bet puikām visticamāk labākais variants būtu tāds krietns, bet stingrs darba devējs. Kā man skolā sporta skolotājs. Ļoti labs. Stingri skatās, bet godīgi. (Guntis)

Tomēr mentora palīdzība var būt nepieciešama jau agrāk – lai bērns vispār izvēlētos pieteikties darbā:

“Ticiet man, ja skolā audzinātāja pasaka jauniešiem, ka tur ir iespēja pieteikties, tas nav tas pats. Tas jauniešiem nezina, viņam vajadzīgs mentora atbalsts to izdarīt. Nu, tādām jauniešiem, kurš neko negrib. Ja tur negrib vecāks, negrib neviens cits un neviens viņu nepārķer, viņš nepieteiksies tādai vasaras nodarbinātībai.” (Edīte)

Praktiski pielāgojumi

Lai bērni no tiešās mērķgrupas veiksmīgi iekļautos izglītības un darba vidē, nepieciešami dažādi pielāgojumi. Izglītības iestādes min individuālo mācību plānu. Tas ietver arī papildu speciālistu (speciālā pedagoga, logopēda, psihologa) piesaisti un individuāla atbalsta plāna izstrādi, lai bērns apgūtu profesionālās prasmes viņam piemērotā tempā un veidā. Darba vidē pielāgojumi nozīmē gan elastīgu pieeju darba uzdevumiem, gan papildu uzraudzību un konsultācijas.

Piemēram, ja bērnam sākotnēji nepadodas sarežģīts uzdevums, to var sadalīt mazākos soļos vai uzticēt vienkāršākus darbus, pakāpeniski palielinot sarežģītību, kad pieaug viņa prasmes un pārliecība. Arī darba organizācija ir pielāgojama – uzņēmumā, kas nodarbina bērnus, tiek praktizēta kolēģu savstarpēja informācijas apmaiņa (piemēram, bērniem ir kopīga saziņas grupa), kā arī dota zināma patstāvība darba izpildē:

“Es pats strādāju, bet pats pieminu to, ka es daru tā, bet pieminu to, ka jūs varat darīt citādāk, es neuzlieku tādu darbību. Jūs strādājat tā, kā jums pašam ir ērtāk strādāt.” (Guntis)

Protams, vienlaikus jāievieš arī kontroles un drošības pasākumi – piemēram, skaidri uzvedības noteikumi darbavietā, videonovērošana finanšu darījumos u.tml. Tomēr galvenais uzsvars praktisko pielāgojumu ziņā ir darba vides humanizēšana – uzskatīt bērnu par mācīties gribošu darbinieku, kam vajadzīgas mācības, nevis uzreiz piemērot pieaugušo mērauklu.

Strukturāli uzlabojumi

Visbeidzot jāmin strukturāli uzlabojumi, kas gan tiešā veidā nesniegs atbalstu tiešajai mērķgrupai, tomēr šie uzlabojumi būtu gana nozīmīgi, lai, kā šķiet informantiem, atbalsts gala rezultātā būtu jūtams.

Gan izglītības iestāžu, gan darba devēju pārstāvji norāda, ka nepieciešamas sistēmiskas pārmaiņas un labāka institūciju sadarbība, lai atbalsts jauniešu nodarbinātībai būtu efektīvs. Pašvaldības un valsts līmenī būtu jārada elastīgāki mehānismi, kas motivē iesaistīt tiešo mērķgrupu profesionālajā izglītībā un darbā.

Darba devēji intervijās norādīja uz nepieciešamību saņemt lielāku atbalstu tiešās mērķgrupas nodarbināšanai, jo tas prasa no darba devēja papildu resursus. Tāpat izskanēja priekšlikums veidot specializētu aģentūru vai programmu, kas rūpētos par tiešās mērķgrupas nodarbinātību.

“Jā, es redzu, ka tā ir atsevišķa aģentūra, kura pazīst šos jauniešus, [..]kas ikdienā darbojas ar šiem jauniešiem, pamatlietas apmāca darba drošību, darba aizsardzību. Un attiecīgi viņi nāk īstos darbos iekšā ar savu darba vadītāju. Tātad ir pieprasījums no uzņēmējiem, mums ir nepieciešams izvērtēt. Nezinu. Attiecīgi tāda un tāda teritorija, vai sakopt tādu un tādu teritoriju vai vienalga, nu, nezinu, sagriezt papīru pēc grāmatveža lielajiem papīru kalniem, mums vajag sagriezt papīru vai aplīmēt veselu kravu ar latviešu tulkojumiem – gabala darbs. Aģentūrai ir zināms cilvēku skaits, kurš attiecīgi viņi izvērtē, kurš spēj veikt attiecīgo darbu. Viņi ar savu darbu vadītāju, tas, kā pakalpojumu mēs ņemam, tātad sniedzam jums pakalpojumus. Tas ir veids, kādā veidā šos jauniešus nodarbinātu.” (Nelda)

Tādējādi šādā modelī bērns dotos īslaicīgās praksēs vai darbos kopā ar pieredzējušu darba vadītāju, kas palīdzētu viņam adaptēties darba vidē. Tā tiktu mazināta slodze individuāliem darba devējiem un radītas ilgtermiņā stabilākas iespējas tiešās mērķgrupas iekļaušanai darba tirgū.

Savukārt kādas skolas direktors pauž cerību, ka, risinot smagas situācijas, pašvaldības neatstās izglītības iestādi vienu ar problēmu:

“Nu, kopumā mēs, direktori, mums ir tā vēlme, lai gadījumos, kad šīs problēmas tomēr iziet ārpus skolas rāmjiem, ka tā mūsu pašvaldība, kā mēs sakām, dibinātājs, lai tiešām ļoti enerģiski un tā pēc būtības metas mums palīgā.” (Kaspars)

Izglītības iestādes vēlētos būtiskāku, operatīvāku, taustāmu atbalstu personāla piesaistē, metodikā, sadarbības grupas kompetencē. Tas nozīmē gan papildu personāla vienības (piemēram, finansēt papildu sociālā pedagoga slodzi, ja nepieciešams), gan metodisko palīdzību un mācības. Tikai ar konkrētu resursu ieguldījumu iespējams pārvarēt birokrātisko “futbolu” (piemēram, starp skolu un sociālo dienestu) un nodrošināt, ka bērns un jauniešis nesaņem vien fragmentāru projekta ietvaros sniegtu palīdzību, bet sistēmisku un regulāru atbalstu.

5. MOTIVĀCIJA UN MOTIVĒJOŠIE FAKTORI

5.1. IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU PĀRSTĀVJI

Izglītības iestāžu pārstāvjiem aptaujā tika uzdoti divi jautājumi par faktoriem, kas varētu motivēt sniegt atbalstu tiešajai mērķgrupai – vispirms jautājums, kurā jau tika piedāvāti atbilžu varianti, bija pieļaujamas ne vairāk kā trīs atbildes (taču respondents vienu varēja pievienot vienu anketā neminētu), bet pēc tam atvērtais jautājums, kurā respondenti tika aicināti norādīt vēl citus būtiskus motivējošos faktorus, ja tādi būtu.

Uz pirmo jautājumu atbildēja gandrīz visi respondenti, savukārt uz otro – 74%, kas ir ļoti augsts īpatsvars brīvprātīgam jautājumam. Līdz ar to iespējams secināt, ka motivācijas tēma izglītības iestāžu pārstāvjiem ir ļoti būtiska.

No anketā piedāvātajiem atbilžu variantiem (skatīt 7.tabulu) visbiežāk (63%) izvēlēts “Pozitīvi rezultāti un redzamas pārmaiņas bērnu dzīvē”, respektīvi, izglītības iestāžu darbinieki vēlas, lai viņu darbam būtu pamanāma jēga. Visbiežāk uz to norādījuši pedagogi no interešu un profesionālās ievirzes izglītības iestādēm, bet visretāk – no profesionālās izglītības iestādēm.

Nedaudz retāk izglītības iestāžu pārstāvji norādījuši uz to, ka nepieciešama draudzīga un atbalstoša darba vide (51%), kā arī emocionālais atbalsts darbiniekiem, kas strādā ar šādiem bērniem (46%). Līdz ar to redzams, ka pirmās trīs visbiežāk nosauktās atbildes neietver dārgus finansiālus vai papildus cilvēkresursu ieguldījumus, bet emocionālus faktorus, kas ļauj darbiniekiem justies novērtētiem, atbalstītiem un redzēt, ka viņu darbs sniedz atdevi.

Arī padziļinātajās intervijās tika norādīts, ka iekšējais komandas atbalsts iespējams tad, ja izglītības iestādē ir atbalstoša iekšējā kultūra un resursi. Piemēram, vienas skolas direktore uzsvēra skolotāju novērtējumu un savstarpējo sirsnību, ko viņa cenšas sniegt, bet skolotāji – nodod tālāk klasē:

“Es katros Ziemassvētkos visiem kolēģiem, visiem skolas [...] darbiniekiem gatavoju eņģelišus. Es jau septembrī sāku, katru gadu citādākus. Un viņi kā mazi bērni par to priecājas. Direktorei mēs esam svarīgi. Un tā kā es cenšos ar to savu attieksmi parādīt, ka viņi man ir svarīgi un ka viņi ir ļoti labi. Un tad saki, ko gribi, bet viņi arī nes to attieksmi tālāk klasē. Viņi atkal mēģina to tiem saviem bērniem rādīt. Tas ir kaut kāds tāds saistīts process. Tu nevari neko vairāk ietekmēt, kā tikai to tuvāko loku sev apkārt. Un tad jau tas aiziet.” (Dace)

Šāda iekšējā atbalstoša atmosfēra veicina skolotāju motivāciju ilgtermiņā iesaistīties darbā arī ar tiem bērniem, kas tiek uzskatīti par problemātiskiem.

Nedaudz retāk respondenti norādījuši uz diviem motivējošajiem faktoriem, kas saistīti ar nepieciešamību papildināt zināšanas – pieredzes apmaiņas pasākumiem citās izglītības iestādēs (37%) un papildu mācībām izglītības iestādes darbiniekiem (31%). Uz šiem faktoriem īpaši norādījuši speciālo izglītības iestāžu un pirmskolas izglītības iestāžu darbinieki. Un tikai kā nākamais pēc izvēles biežuma (22%) nosaukts atalgojums un piemaksas.

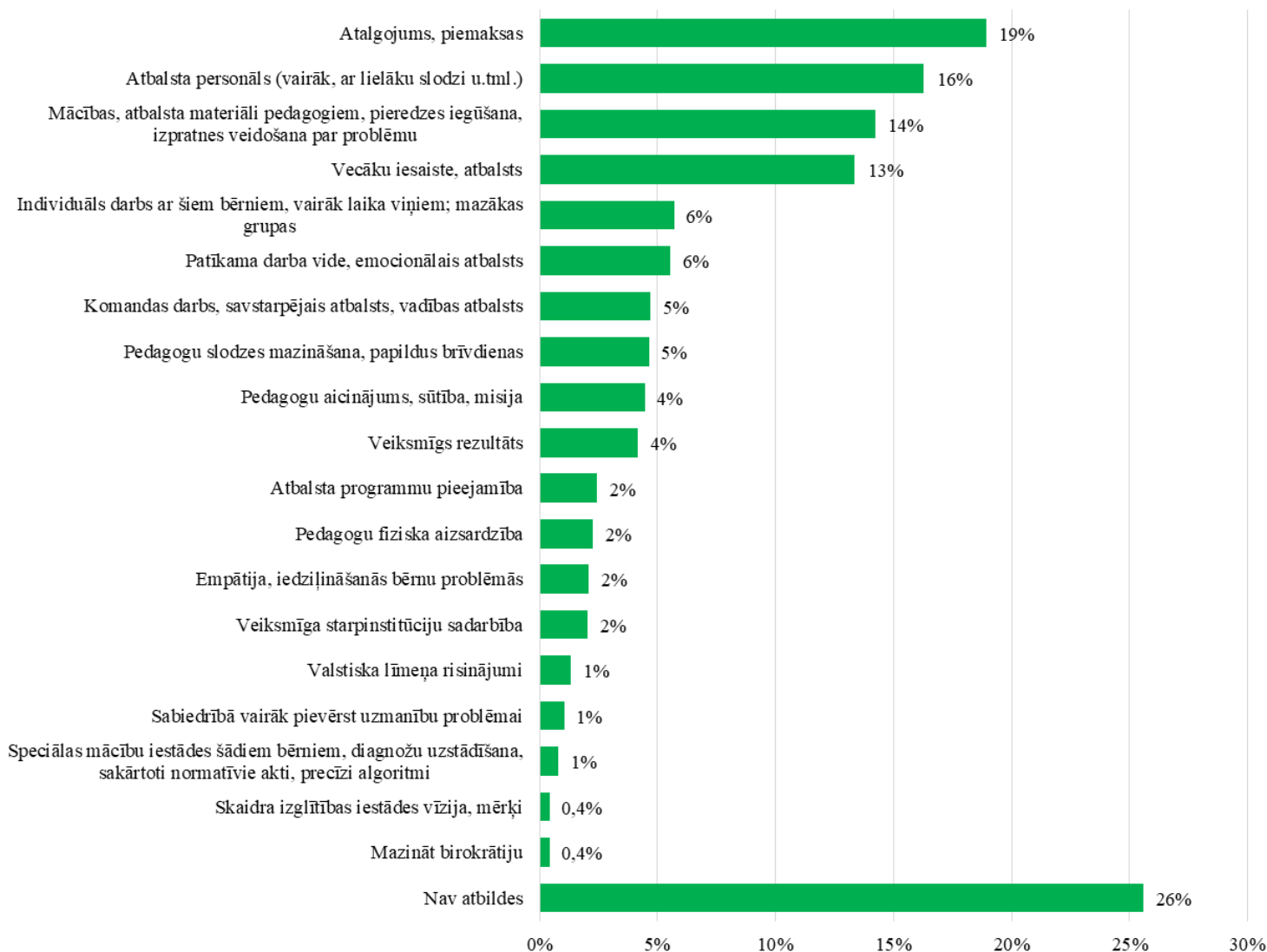
7.tabula. Kas motivē Jūsu izglītības iestādes darbiniekus sniegt atbalstu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

	Pozitīvi rezultāti un redzamas pārmaiņas bērnu dzīvē	Draudzīga un atbalstoša darba vide	Emocionālais atbalsts darbiniekiem, kas strādā ar šiem bērniem	Pieredzes apmaiņas pasākumi citās mācību iestādēs	Papildu mācības izglītības iestādes darbiniekiem	Papildu atalgojums vai piemaksa	Izglītojoši un informatīvi materiāli par darbu ar mērķgrupu	Personīgā pieredze ar mērķgrupu ārpus izglītības iestādes	*Pozitīva attieksme; tas, ka mīl bērnus, savu darbu	*Atbalsta personāls, supervīzija, konsultatīvais centrs	*Vecāku atbalsts	Cits	Nav atbildes
KOPĀ (n=601)	63%	51%	46%	37%	31%	22%	20%	9%	2%	1%	0,6%	1%	0%
Vērtē skolā sniegto atbalstu kā pietiekamu (n=390)	65%	52%	47%	36%	35%	19%	22%	8%	1%	1%	0%	0%	0%
Vērtē skolā sniegto atbalstu kā nepietiekamu vai grūti pateikt (n=135)	64%	41%	51%	41%	27%	29%	18%	11%	2%	2%	1%	0%	0%
Pirmsskolas izglītības iestāde (n=165)	59%	45%	48%	41%	43%	23%	20%	7%	1%	1%	1%	1%	0%
Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=20)	50%	50%	35%	35%	35%	25%	45%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=124)	68%	41%	43%	42%	24%	21%	25%	10%	1%	2%	1%	1%	0%
Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=122)	60%	51%	52%	29%	29%	25%	24%	5%	5%	2%	1%	0%	1%
Profesionālās izglītības iestāde (n=22)	45%	64%	45%	27%	27%	23%	23%	0%	5%	0%	5%	0%	0%
Interesešu izglītības iestāde (n=39)	71%	72%	44%	32%	18%	17%	10%	17%	0%	0%	0%	0%	0%
Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=75)	74%	59%	45%	36%	18%	19%	10%	16%	0%	0%	0%	1%	0%
Speciālās izglītības iestāde (n=34)	59%	59%	32%	53%	35%	12%	9%	3%	0%	0%	0%	0%	0%

Bāze: Izglītības iestādes. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Tiesa, tad, ja ar šo salīdzinām atbildes, kas sniegtas uz atvērto jautājumu (skatīt 14.attēlu), varam konstatēt, ka atalgojums ir nosaukts visbiežāk (19%). Taču gandrīz tikpat bieži (16%) izglītības iestāžu pārstāvji norāda, ka nepieciešams papildu finansējums papildu personāla piesaistei vai arī esošā atbalsta personāla slodzes palielināšanai. Līdz ar to kopumā šī ir nozīmīga problēma, kas nav ietverta anketas slēgtajā jautājumā – papildu personāla piesaistes nepieciešamība atbalsta funkciju veikšanai. Tā sasauca arī ar atbildēm, kas apvienotas zem kodiem “pedagogu slodzes mazināšana, papildu brīvdienas”, “individuāls darbs ar šiem bērniem, vairāk laika viņiem” un “mazākas grupas” – abas šīs lietas izriet no atbalsta personāla piesaistes.

14.attēls. Kas vēl, Jūsaprāt, varētu motivēt izglītības iestāžu darbiniekus vairāk atbalstīt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Izglītības iestādes. Atvērtais jautājums – kodētas atbildes.

Arī padziļinātajās intervijās izglītības iestāžu pārstāvji īpaši uzsver vajadzību pēc atbalsta personāla – mentoriem, speciāliem atbalsta darbiniekiem un papildu izglītības materiāliem. Tika minēts, ka trūkst speciālā pedagoga, sociālā pedagoga, skolotāja palīga, medmāsas:

“Jo mums nav speciālā pedagoga, kurš būtu ļoti vajadzīgs, mums nav skolotāju palīgi, kas varētu palīdzēt šiem koda bērniem. Mums nav medmāsas skolā, vai ne. [...] Mums ir mazs audzēkņu skaits, tāpēc mums nav visam resursu.” (Alda un Natālija)

“Ir vislielākā problēma ar speciālo pedagogu. Jā, jo kā mēs tādā sarunas valodā smejamies, vienkārši apmēram 50km rādiusā šī cilvēka fiziski nav. Kurš varētu arī pie mums to mūsu likmes daļu strādāt. Tur ir tā patiesībā. Nu, tas ir ne tikai mūsu, tā man liekas, tā ir Vislatvijas problēma, ka nav speciālie pedagogi, nav izglītības psihologi. Tieši

šie speciālisti, kas nav. Piemēram, pirmsskolas izglītības skolotājs, tie mums ir nodrošināti.” (Krista)

Ja man būtu tā nauda, kas guļ jūras dibenā, es domāju, ka man būtu mākslas terapeits un vēl visādi šitādi [iesmejas], kas sakārto varbūt bērnu smadzeņu kaut kādu darbību caur dažādām lietām. (Baiba)

Kopumā salīdzinot atbildes, kas atspoguļotas 7.tabulā un 14.attēlā, varam novērot būtisku pārklāšanos, kas vispirms liecina, ka visdrīzāk ar noteiktajām trim iespējamajām atbildēm uz pirmo jautājumu, bija nepietiekami.

Tomēr atvērtajā jautājumā bez atbalsta personāla akūtas nepieciešamības izcelts vēl kāds būtisks aspekts, kas anketā nebija iekļauts – sadarbība ar vecākiem – uz to atvērtajā jautājumā norādījuši 13%, bet vēl 0,6% to pierakstījuši kā papildu atbildi anketā iekļautajiem atbilžu variantiem. Padziļinātajā intervijā to uzsver lielas vidusskolas direktora vietniece:

“Protams, ka attiecīgi pamatu pamatā ir arī vecāks. Attiecīgi sadarbība ar vecāku. Ja domāju, [ka] ar vecāku šī te sadarbība, es teikšu tā, vai nu neveidojās vai nav efektīva, līdz ar to tad mēs iesaistām, mums izglītības pārvalde ir, bērnu tiesību aizsardzības speciālists, kura piedalās visās, es teikšu tā, sarežģītajās sarunās. Klātesoši liekot akcentu uz to, kādi tad ir bērnu pienākumi, kādas ir bērnu tiesības, kādi ir vecāku pienākumi un kādas tad ir vecāku tiesības. Līdz ar to tas ir tāds sadarbības, nu, tā kā trīsstūrītis. Protams, ne vienmēr ir tie veiksmes stāsti, kad, kad mēs varam kaut kādas lietas, es teikšu tā, mazināt tā, lai viņš normāli iekļautos skolas dzīvē, mācītos...” (Valda)

Neliela daļa respondentu izceļ arī valstiska līmeņa risinājumu nepieciešamību, starpinstitūciju sadarbības jautājumus (īpaši šeit uzsverot sociālos dienestus, ar kuriem sadarbība ne vienmēr veidojas tāda, kā izglītības iestādes to vēlētos). Viens no izglītības iestāžu direktoriem intervijā to raksturo šādi:

“Tas, ko mēs sagaidām, es teikšu tā, ka sociālais dienests, es teikšu tā, ka, manuprāt, strādā ļoti OK, tikai es arī saprotu, ka viņu kapacitāte ir tik, cik viņi ir. Jo, ja mēs zinām, mēs paskatāmies vien uz mūsu skolu, es domāju, un, ja uz novadu kopā, tad šo jauniešu paliek arvien vairāk, un līdz ar to es domāju, ka šobrīd tas mīnuss varētu būt, kāpēc viss nenotiek tik efektīvi jeb tik, tik produktīvi, ir tāpēc, ka arī es apzinos, ka viņiem ir šis te cilvēkresursu trūkums.” (Kaspars)

Šīs problēmas cieši saistās ar izglītības iestāžu darbinieku motivāciju, jo, ja sociālais dienests pēc tam, kad skola ir problēmu aktualizējusi, būtībā to nosūta atpakaļ skolai, nekādu reālu palīdzību nesniedzot, tas neveicina tālāku sadarbību ar sociālo dienestu, kā arī demotivē izglītības iestādes darbiniekus problēmu kompleksi risināt.

Visbeidzot jāmin, ka 2% atvērtajā jautājumā uzsvēra pedagogu fiziskās aizsardzības jautājumus no bērniem un atsevišķos gadījumos arī no viņu vecākiem. Acīmredzot, ka tieša vardarbība pret skolotājiem nav bieža parādība, tomēr tās risks tāpat var kalpot kā faktors, kas nemotivē daļu skolotāju problēmas risināt.

5.2. DARBA DEVĒJI

Tikai neliela daļa darba devēju reāli ir nodarbinājuši tiešo mērķgrupu. Līdz ar to jautājumus par motivāciju jāsāk, vaicājot par tās trūkumu. Atbildes uz šādu jautājumu, kāpēc daļa darba devēju nevēlas nodarbināt bērnus no tiešās mērķgrupas, atspoguļotas 8.tabulā. Lai varētu veikt salīdzinājumu, atsevišķi atspoguļotas to darba devēju atbildes, kuri bērnus nodarbinājuši, kā arī to atbildes, kuri norādījuši, ka uzņēmumā varētu būt tiešajai mērķgrupai piemērotas vakances.

8.tabula. Kāpēc, Jūsaprāt, daļa darba devēju nevēlas nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām, lai arī citus bērnus būtu gatavi nodarbināt?

	Visi	Darbs uzņēmumā var būt piemērots mērķgrupai		Uzņēmums ir nodarbinājis nepilngadīgos	
	KOPĀ (n=333)	Jā (n=80)	Nē / Grūti pateikt (n=253)	Jā (n=217)	Nē / Grūti pateikt (n=116)
Ir bažas par darba disciplīnu (ierašanās darbā, noteikumu ievērošana)	72%	79%	70%	76%	66%
Ir bažas par darba kvalitāti	62%	75%	58%	65%	57%
Nav atbilstošu speciālistu un resursu, lai šādus bērnus nodarbinātu	50%	46%	51%	51%	48%
Nepiemērota darba vide (piemēram, paaugstināts stresa līmenis, ātrs temps)	36%	33%	38%	38%	34%
Bažas par iespējamiem konfliktiem darba kolektīvā	35%	51%	30%	36%	33%
Klienti varētu būt negatīvi noskaņoti pret šādiem darbiniekiem	19%	31%	15%	18%	21%
Vienkārši nav vēlēšanās nodarbināt šādus bērnus	17%	31%	12%	16%	17%
Šādu bērnu nodarbināšanu pieejamajās vakancēs nepieļauj normatīvie akti (piemēram, bērnu dārzos u.tml.)	12%	13%	11%	10%	15%
Šādu bērnu nodarbināšanu pieejamajās vakancēs nepieļauj uzņēmuma politika	7%	8%	6%	6%	7%
*Bīstamība bērniem, darba drošība	3%	3%	3%	4%	2%
*Riski uzņēmumam (piemēram, zādzības, inventāra bojāšana)	2%	4%	1%	0%	4%
*Birokrātiskie šķēršļi	2%	4%	1%	1%	2%
*Nav valsts atbalsta	2%	3%	1%	2%	1%
*Nepietiekamai informācija par šīs grupas nodarbināšanas iespējām	1%	1%	0,4%	0,5%	1%
*Ir pieejami citi bērni, kas vēlas strādāt	1%	0%	1%	1%	0%
Cits variants	0,3%	0%	0,4%	0%	0%
Grūti pateikt	3%	1%	3%	2%	3%

Bāze: Darba devēji. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Respondentu visbiežāk izvēlētie anketas atbilžu varianti vistiešāk norāda uz bažām par to, cik labi darbinieki tiešās mērķgrupas pārstāvji varētu būt. Šīs bažas attiecas gan uz darba disciplīnu (72%), gan darba kvalitāti (62%).

Interesanti, ka tie respondenti, kas teikuši, ka uzņēmumā varētu būt piemērots darbs tiešajai mērķgrupai, uz šiem faktoriem norādījuši biežāk, nekā pārējie. Taču tā kā viņi ievērojami biežāk norādījuši arī uz tādiem riskiem kā iespējami konflikti kolektīvā, iespējami negatīva klientu attieksme, kā arī vienkārša nevēlēšanās šādus bērnus nodarbināt, jāsecina, ka visdrīzāk tā ir nevis savas attieksmes paušana (ko parasti dara respondenti, atbildot uz jautājumiem par hipotētisko "citu" cilvēku attieksmi), bet drīzāk mēģinājums atbildēt uz jautājumu pēc būtības, tai pat laikā visdrīzāk nepietiekami orientējoties situācijā un faktiskajos šķēršļos tiešās mērķgrupas nodarbināšanai.

Arī tie, kas bērnus ir nodarbinājuši, uz dažādiem riskiem norāda biežāk, nekā citi, taču tikai nedaudz biežāk, un kopumā viņu atbildes mazāk atšķiras no kopējām tendencēm (tiesa, ņemot vērā šīs grupas īpatsvaru, viņi lielā mērā ir šo tendenču veidotāji). Atbildes visvairāk atšķiras (izvēlētas

biežāk), kad ir runa par iepriekš minētajiem riskiem – bažas par darba disciplīnu un bažas par darba kvalitāti.

Relatīvi bieži izvēlētas vēl divas atbildes – piemērotu speciālistu un resursu trūkums (50%) un nepiemērota darba vide (36%). Šis sasauca ar vienu no respondentu pašu piedāvātajām atbildēm, ko norādījuši 3% – darbs ir bīstams tiešai mērķgrupai .

Par piemērotu speciālistu nepieciešamību darba devēji runāja arī padziļinātajās intervijās. Viena uzņēmuma pārstāve uzsvēra, ka kvalitatīvu atbalstu nodrošina ieinteresēts darba vadītājs, kas saprot jaunieci. Kā viņa uzskata, dažreiz, ja rodas problēmas, ir pietiekami nomainīt darba vadītāju:

“Bieži vien tas ir vienkārši jānomaina darba vadītājs, tā arī esam darījuši. Jo katram jaunieci ir piešķirts attiecīgs darba vadītājs, tad vienkārši nomainām, ja ir tāda opcija.”
(Edīte)

Praksē tas nozīmē, ka daudz ko nosaka darba vadītāja ieinteresētība un gatavība ar bērnu strādāt, savukārt pēdējais ir atkarīgs gan no paša cilvēka, gan no tā, cik daudz laika resursu viņam ir iespējams bērnam veltīt.

Vēl viena specifiska pašu respondentu pievienota atbilde saistīta ar iespējamiem zādzību un inventāra bojāšanas riskiem – to norādījuši 2% no visiem respondentiem, taču šos riskus nav norādījis neviens no respondentiem, kas iepriekš nodarbinājis jauniešus.

9.tabula. Kas, Jūsaprāt, varētu motivēt uzņēmumu un iestāžu vadītājus pieņemt darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

	Visi	Darbs uzņēmumā var būt piemērots mērķgrupai		Uzņēmums ir nodarbinājis nepilngadīgos	
	KOPĀ (n=333)	Jā (n=80)	Nē / Grūti pateikt (n=253)	Jā (n=217)	Nē/ Grūti pateikt (n=116)
Nodokļu atlaides	45%	60%	41%	39%	57%
Mentoru vai cita īpaša atbalsta personāla pieejamība	37%	38%	36%	36%	37%
Vēlme palīdzēt kādam konkrētam, jau zināmam bērnam	32%	26%	34%	34%	29%
Skaidra un efektīva sadarbība ar sociālo dienestu vai skolu	24%	31%	22%	23%	26%
Sagatavošanas programma darba devējiem šādu bērnu nodarbināšanā	23%	23%	23%	26%	18%
Personiska pieredze ar šādiem bērniem	18%	25%	16%	15%	24%
*Finansiāls atbalsts (bērna algai, darba vadītāja algai u.tml.), dotācijas	13%	13%	13%	17%	7%
Iespēja uzlabot sava uzņēmuma vai iestādes tēlu	5%	5%	6%	6%	3%
Izglītojoši materiāli par darbu ar šo mērķgrupu	5%	5%	6%	4%	8%
* Cits valsts atbalsts	4%	9%	3%	6%	2%
Cits variants	2%	3%	1%	1%	2%
*Nekas	1%	0%	2%	1%	1%
Grūti pateikt	12%	6%	14%	13%	9%

Bāze: Darba devēji. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Neliela daļa darba devēju jau šajā jautājumā norādījuši uz nepieciešamību saņemt valsts atbalstu, mazināt birokrātiskos šķēršļus, kas palielinātu viņu vēlmi nodarbināt tiešo mērķgrupu. Tomēr tiešā veidā tas, kādi motivējošie pasākumi varētu būt efektīvi, tika vaicāts nākamajā jautājumā, atbildes uz kuru atspoguļotas 9.tabulā.

No anketā iekļautajiem atbilžu variantiem respondenti īpaši izcēluši nodokļu atlaides (45%), turklāt tie, kas minējuši, ka uzņēmumā varētu būt tiešajai mērķgrupai piemērots darbs, šo atbildi izvēlējušies vēl daudz biežāk (60%).

Anketā bija iekļauts arī atbilžu variants “Valsts atbalsts”, kuru izvēloties, bija nepieciešams to precizēt. Šo variantu izvēlējās 17%, bet absolūtais vairums no viņiem – 13% – to skaidroja kā finansiālu atbalstu, kas ietvēra tādas iespējas kā daļēji vai pilnībā kompensēta bērna alga, daļēji vai pilnībā kompensēta darba vadītāja alga u.tml.

Uz nepieciešamā atbalsta finansiālo aspektu uzmanību vērta arī intervētie darba devēji, no kuriem viens norādīja:

“Jā, tas ir ekonomiski dārgi. Jā. Tāpēc prasās šis atbalsts, un tāpēc arī viņam [uzņēmējam] nav motivācija. Jo kas tad ir uzņēmēja mērķis? Pa liela mērķis ir pelnīt. Jā, un ir skaidrs, ka no šāda jaunieša pelnīšana, nu, būtu, ar laiku, nu, ja tas būtu ilgstošs, kaut kādi nodarbinātība var būt, bet tā kā līdz šim tas ir mēnesis vai divi, grūti.” (Nelda)

37% no darba devējiem norādīja uz to, ka būtu nepieciešams atbalsta personāls, lai nodarbinātu tiešo mērķgrupu, bet 32% uz to, ka motivācija varētu būt saistīta ar vēlmi palīdzēt kādam zināmām bērnam. Raksturīgi, ka tie, kas ir nodarbinājuši bērnus, šo atbildi izvēlējušies biežāk par citiem, bet tie, kas norādījuši, ka viņu uzņēmumā varētu būt vakances tiešajai mērķgrupai – retāk, kas vēlreiz demonstrē to, ka otrā respondentu kategorija drīzāk sniedz teorētiskas atbildes, kamēr pirmā – spēj precīzāk apjaust darba devēju iespējamās motivācijas.

Netika bieži izvēlēts tāds atbilžu variants kā “iespēja uzlabot sava uzņēmuma vai iestādes tēlu”, kas liecina, ka, pēc uzņēmēju domām, sociālā atbildība Latvijas sabiedrībā vairumā gadījumu nav tas kritērijs, kas ļaus privātam uzņēmumam būt veiksmīgam un pelnošam. Kā intervijā minēja viena no uzņēmējām:

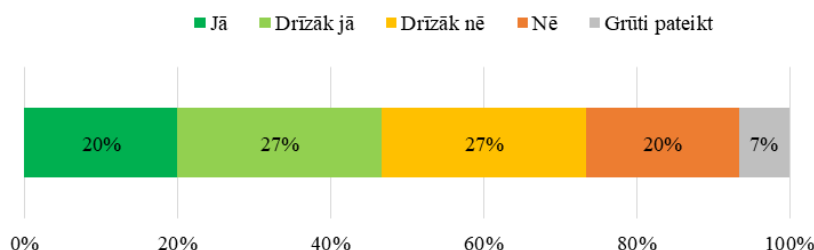
“Es nesaku ka tas [motivācija nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām] ir neiespējams jautājums, [bet,] ja jūs skatīties kā uzņēmēji kā privātuzņēmēji būs sarežģīti, jo uzņēmējam ir vajadzīga papildus motivācija to darīt.” (Nelda)

Līdz ar to situācijai, kas šobrīd Latvijā izveidojusies bērnu vasaras nodarbinātībā NVA projektos, kad ievērojamu daļu no bērniem nodarbina pašvaldību uzņēmumi, iespējams, pamatā ir ne tikai tas, ka viņiem pirmajiem ir iespēja darbiniekus pieņemt un viņi līdzfinansē šīs darbavietas, bet arī tas, ka apstākļos, kad trūkst darbavietu (bērnu arvien piesakās vairāk, nekā potenciālo darba devēju), tā ir iespēja vismaz daļai bērnu darbavietas tomēr piedāvāt, ja privātajam sektoram esošie nodarbināšanas nosacījumi nav pietiekami motivējoši. Viena no informantēm padziļinātājā intervijā norāda arī uz divvirziena finanšu plūsmām, kas veidojas tad, ja bērnu NVA projekta ietvaros nodarbina privāts uzņēmums:

“Un plus arī tā tāda apgrieztā loģika it kā. Uzņēmējs maksā tos nodokļus pašvaldībai un pašvaldība maksā vēl viņam. Nu, tur tā...” (Edīte)

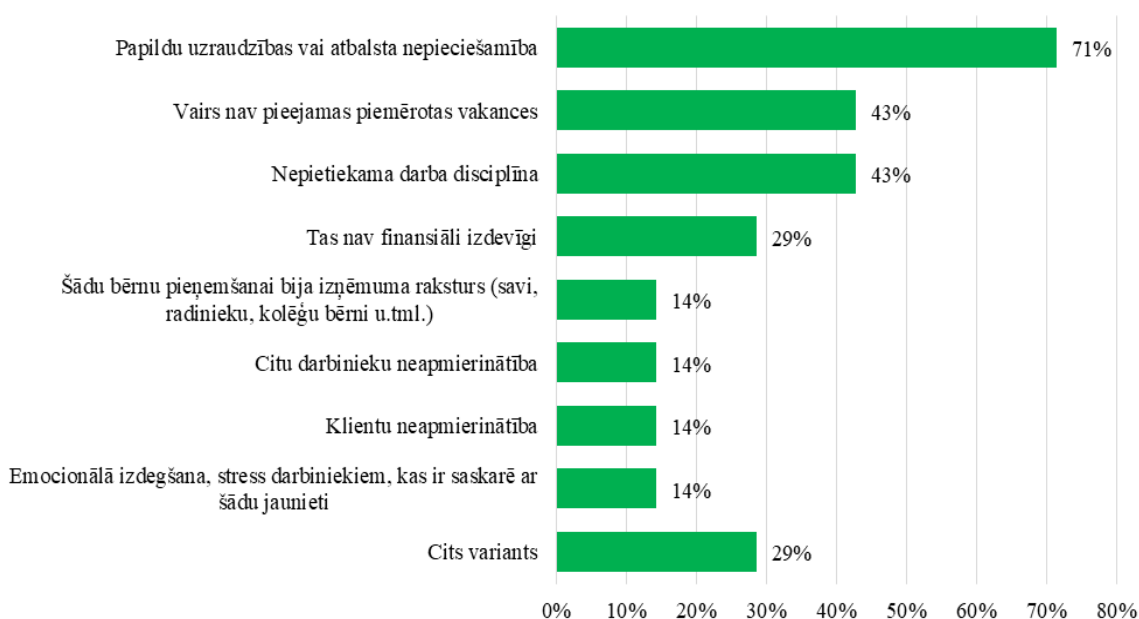
Tiem darba devējiem, kas iepriekš bija nodarbinājuši tiešo mērķgrupu, tika vaicāts arī, vai viņi būtu gatavi to darīt arī turpmāk, bet, ja nē, tad kāpēc. Atbildes atspoguļotas 15. un 16.attēlā. Datus interpretējot jāņem vērā nelielais respondentu skaits.

15.attēls. Vai Jūsu uzņēmums vai iestāde arī turpmāk varētu pieņemt darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu bērnu no tiešās mērķgrupas (n=15)

16.attēls. Kāpēc Jūsu uzņēmums vai iestāde turpmāk nepieņemtu darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Bāze: Darba devēji, kas jebkad nodarbinājuši kādu bērnu no tiešās mērķgrupas, bet to vairs nevēlas darīt (n=7)

No 15 respondentiem, kuri iepriekš bija nodarbinājuši tiešo mērķgrupu, mazāk par pusi (47%) norādīja, ka būtu gatavi to darīt arī turpmāk (atbildes “jā” un “drīzāk jā” kopā), un tikpat – ka to vairs nedarītu (atbildes “nē” un “drīzāk nē” kopā). Kā biežākais iemesls izvēlei turpmāk nenodarbināt tiešo mērķgrupu nosaukta nepieciešamība pēc papildu uzraudzības vai atbalsta, respektīvi, bērns no tiešās mērķgrupas ne tikai nesniedz uzņēmumam finansiālu ieguvumu, bet arī prasa papildu finanšu ieguldījumus, jo tiešās mērķgrupas darba uzraudzībai un atbalstam nepieciešams novirzīt papildu darbinieku. Būtībā līdzīgu domu atklāj arī atbilde “tas nav finansiāli izdevīgi”.

Tiesa, ne visi uzņēmēji tiešās mērķgrupas bērnu nodarbināšanu uzskata par finansiāli neizdevīgu kopumā. Visticamāk tas atkarīgs no uzņēmuma un konkrētās vakances specifikas. Viens no uzņēmējiem intervijā sacīja:

Dīvas lietas pamatā. Pirmā lieta ir tas, ka ir lētāks darbaspēks. Tad, kad tas jauniešs ar uzvedības traucējumiem bija un darīja, viņš bija spējīgs izdarīt pietiekamu apjomu zināšanu līmenī, ko man vajadzēja. Ja viņš būtu palicis, tad, jā, man būtu bijis lētāks darbaspēks uz attiecīgo padarīto darbu. Otrs, uz to vasaru, tas ir finansējums [no valsts un pašvaldības par jauniešu nodarbināšanu]. (Lauris)

Daži no aptaujas respondentiem kā iemeslus, kāpēc vairs nenodarbinātu tiešās mērķgrupas pārstāvjus, norādīja arī piemērotu vakanču trūkumu vai arī vilšanos tiešās mērķgrupas darba disciplīnā. Parējās atbildes izvēlējās (vai arī savas sniedza) tikai viens vai divi respondenti.

5.3. BĒRNI AR UZVEDĪBAS VAI ATKARĪBU PROBLĒMĀM

Izglītības iestāžu pārstāvjiem tika vaicāts arī par to, kas, viņuprāt, varētu motivēt tiešo mērķgrupu vairāk iesaistīties atbalsta pasākumu saņemšanā (skatīt 10.tabulu). Katram respondentam bija iespēja izvēlēties līdz trim atbildēm. Respondentu atbildēs izteikti dominē trīs – draudzīga, atbalstoša vide (70%), skolotāju atzinība, uzslavas (61%) un vecāku atzinība, atbalsts (55%). Lai arī atbilžu sadalījums starp dažādām respondentu kategorijām atšķiras, tomēr kopumā šīs var uzskatīt par visai universālām atbildēm, kas, pēc izglītības iestāžu pārstāvju domām, visprecīzāk raksturo tiešo mērķgrupu motivējošos faktorus.

Ievērojami retāk izglītības iestāžu pārstāvji norādījuši vienaudžu pozitīvās atsauksmes kā iespējamo motivatoru. Tāpat arī atbildes, kas veicinātu paša bērna līdziesaisti – izpratne par konkrētā pasākuma mērķiem, iespēju pašam izdarīt izvēli – ir izvēlētas retāk.

Līdz ar to būtībā var secināt, ka izglītības iestāžu darbinieki norāda uz draudzīgas, pieņemošas vides veidošanu kā to veidu, kā optimāli iesaistīt jauniešus atbalsta pasākumu saņemšanā. Īpaši skaidri šāds atbilžu kopums raksturo respondentus valstspilsētās (iepretim pārējai Latvijai, kur izvēlētas atbildes sadalās vienmērīgāk). Viena no direktorēm padziļinātajā intervijā to formulē šādi:

“Akadēmiskie sasniegumi [...] ir ļoti svarīgi, bet, kamēr bērnam nav sakārtota emocionālā puse, ar mācībām nekas nebūs.” (Baiba)

Specifiskākas atbildes uz kopējā fona snieguši profesionālo izglītības iestāžu pārstāvji, daudz lielākā mērā uzsverot tās atbildes, kas paredz bērnu līdziesaisti.

Darba devējiem savukārt tika vaicāts par to, kā, viņuprāt, varētu tiešo mērķgrupu motivēt pieteikties darbā.

Arī te atbilžu skaits bija ierobežots līdz trim, un arī te dominēja trīs atbildes (skatīt 17.attēlu). Izvēlētas atbildes aptver ļoti atšķirīgus tiešās mērķgrupas motivēšanas veidus.

Kā pirmo darba devēji nosaukuši interesantus darba uzdevumus (44%), retāk konkurētspējīgu atalgojumu (32%) un daudzīgu, atbalstošu darba vidi (arī 32%).

10.tabula. Kas, Jūsaprāt, varētu motivēt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vairāk iesaistīties atbalsta pasākumu saņemšanā?

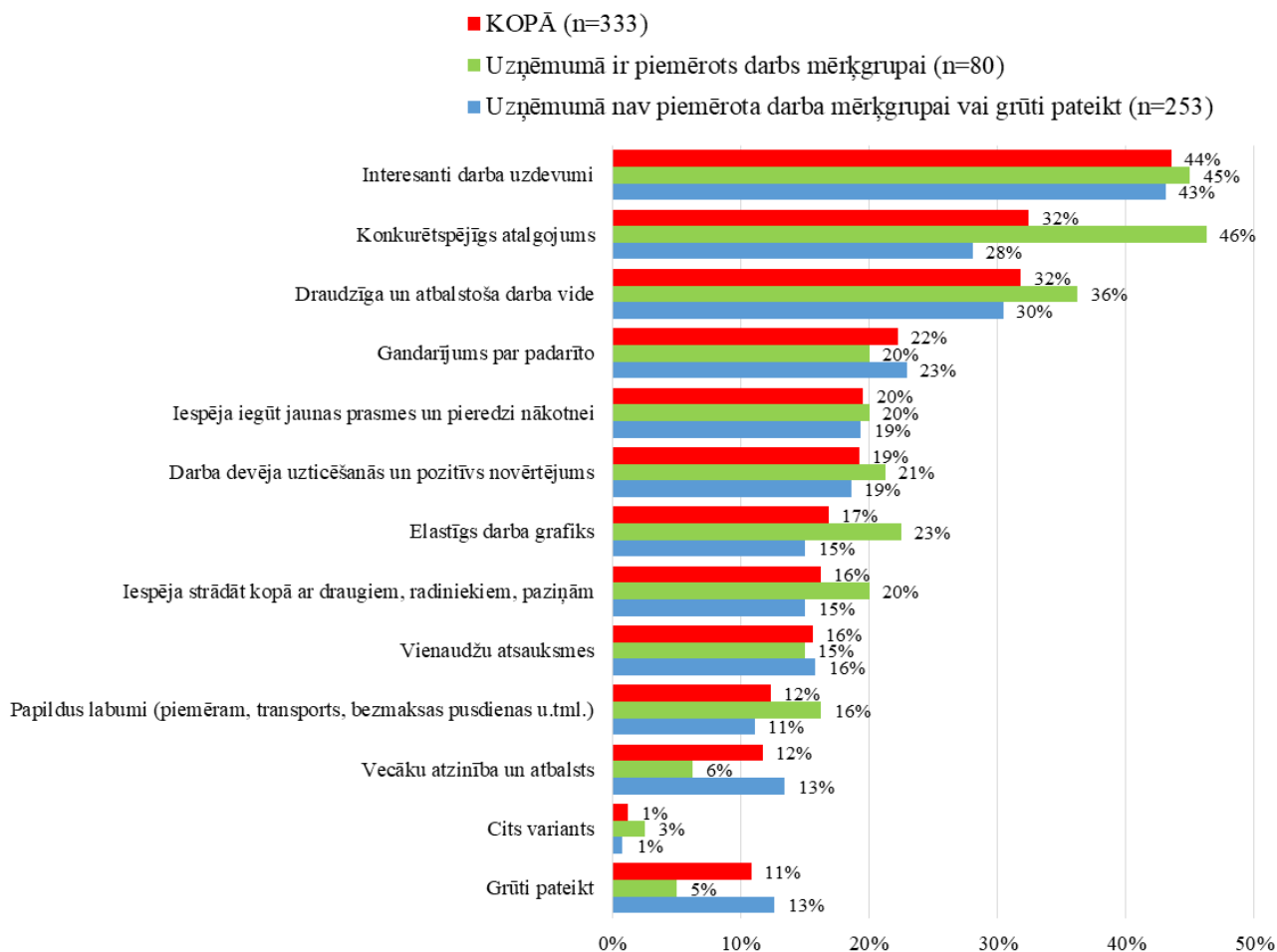
	Draudzīga, atbalstoša vide	Skolotāju atzinība, uzslavas	Vecāku atzinība un atbalsts	Pozitīvas vienaudžu atsauksmes par atbalsta pasākumu	Bērniem svarīgi un saprotami atbalsta pasākumu mērķi	Iespēja pašiem izvēlēties, kādos atbalsta pasākumos piedalīties	Pieaugušo veiksmes stāsti par problēmu pārvarēšanu	*Darbs ar vecākiem, ģimeni	*Konkrēti pasākumi, atbalsta programmas	*Konkrēti speciālisti	*Uzticēšanās personas	*Individuāla atbilstoši bērnam	Cits	Nav atbildes
KOPĀ (n=601)	70%	61%	55%	28%	25%	21%	9%	3%	1%	1%	0,4%	0%	2%	0%
Rīgas valstspilsēta (n=169)	78%	74%	65%	13%	24%	11%	1%	3%	2%	0%	0%	0%	2%	0%
Citas valstspilsētas (n=94)	75%	65%	70%	20%	20%	10%	5%	0%	0%	0%	0%	5%	5%	0%
Pārējā Latvija (n=338)	55%	51%	52%	40%	28%	20%	15%	3%	0%	1%	0%	1%	3%	1%
Pirmsskolas izglītības iestāde (n=165)	65%	45%	49%	42%	30%	29%	13%	3%	0%	0%	1%	0%	2%	0%
Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=20)	55%	68%	55%	14%	18%	23%	14%	0%	5%	0%	0%	0%	0%	5%
Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=124)	75%	58%	46%	36%	21%	42%	10%	0%	0%	0%	0%	0%	3%	0%
Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=122)	70%	59%	42%	38%	25%	30%	18%	0%	1%	0%	2%	0%	3%	0%
Profesionālās izglītības iestāde (n=22)	56%	38%	35%	35%	32%	32%	6%	12%	0%	3%	3%	3%	3%	0%
Interesu izglītības iestāde (n=39)	72%	60%	61%	21%	27%	25%	5%	2%	0%	0%	0,4%	0,4%	1%	0%
Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=75)	77%	63%	44%	20%	26%	25%	12%	0%	1%	0%	0%	0,5%	4%	1%
Speciālās izglītības iestāde (n=34)	67%	61%	53%	35%	25%	18%	11%	3%	1%	1%	1%	0,3%	2%	0,2%

Bāze: Izglītības iestādes. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Atbildes “konkurētspējīgs atalgojums” un “draudzīga, atbalstoša darba vide” gan ievērojami biežāk minēja tie respondenti, kuru uzņēmumos ir piemērots darbs tiešajai mērķgrupai. Te jānorāda, ka šī respondentu daļa vispār bijusi tendēta biežāk sniegt konkrētas atbildes, atbildi “grūti pateikt” izvēlējās tikai 5% respondentu (salīdzinot ar pārējiem, no kuriem atbildi “grūti pateikt” sniedza 13%). Līdz ar to pārējās atbildes tie, kuru uzņēmumos ir piemērots darbs tiešajai mērķgrupai, izvēlējušies biežāk – izņēmumi ir vienīgi atbildes “gandarījums par padarīto”, “vienuaudžu atsauksmes” un “vecāku atzinība, atbalsts”, ko biežāk norādījuši tie darba devēji, kuru uzņēmumā tiešajai mērķgrupai piemērotu vakancu nav.

Šo apkopojot, tomēr jāsaprot, ka darba devēji ir dažādi, interesantus uzdevumus darbā spēj nodrošināt ne katrs – daudzos gadījumos piedāvātais darbs, tieši otrādi, būs visai monotons.

17.attēls. Kas, Jūsuprāt, varētu motivēt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vasarās vairāk pietiekties darbā?

Bāze: Darba devēji. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm.

Konkurētspējīgs atalgojums bērnu nodarbinātības kontekstā savukārt ir visai relatīvs, jo bērniem nav daudz izvēļu darba tirgū, līdz ar to jautājums ir ne tik daudz par to, kā piedāvātais atalgojums konkurē ar citu atalgojumu, cik ar tādām alternatīvām kā nestrādāt vispār, iztikt no kabatas naudas, kur dažādu jauniešu situācijas atšķirsies. Tiesa, viena no informantēm padziļinātajās intervijās ar lielu pārliecību minēja, ka galvenā bērnu motivācija ir tieši nopelnīt:

Es domāju, ka viennozīmīgi galvenā motivācija ir nopelnīt. [...] Man liekas, ka nav jauniešiem citas motivācijas. Tik galvenais ir nopelnīt naudu, jā. Apgūt profesiju vai, nu, nē, nav man tāda pārliecība par to, ka šajā brīdī viņiem būtu svarīgi apgūt manu profesiju. (Nelda)

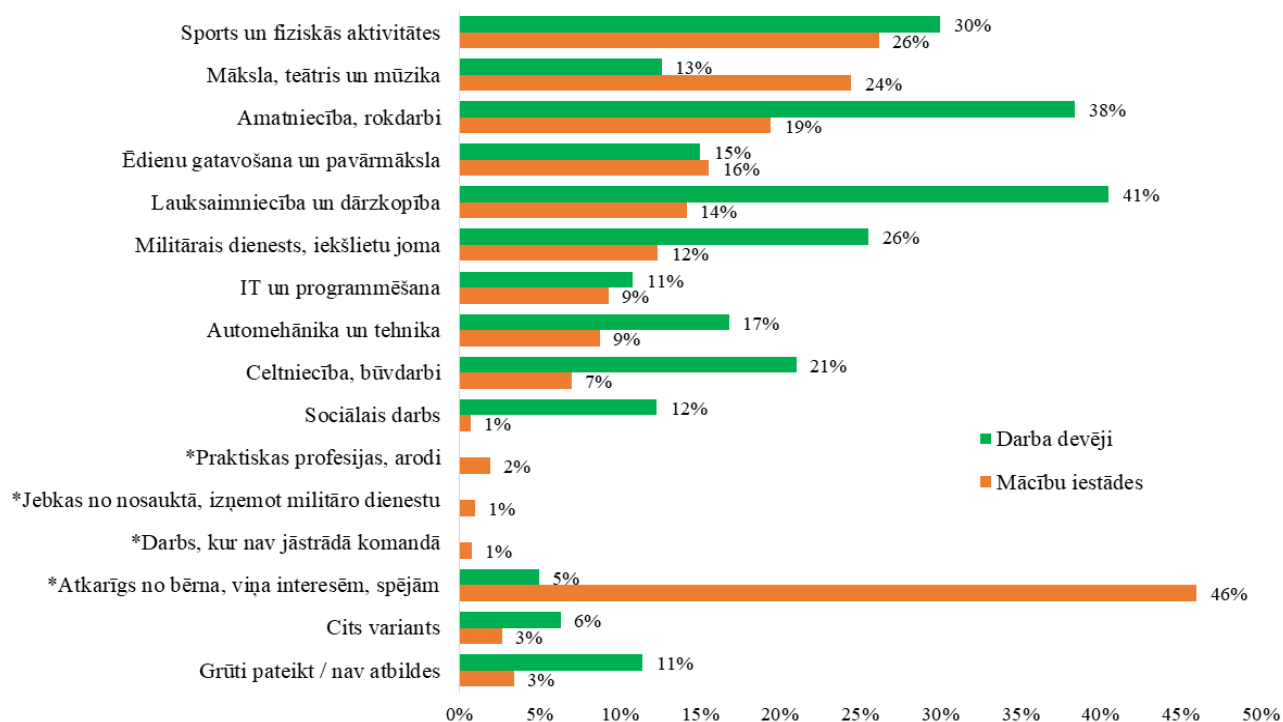
Taču jebkurā gadījumā ļoti nozīmīgs motivators var izrādīties draudzīga un atbalstoša darba vide (līdzīgi norādīja iepriekš arī izglītības iestāžu pārstāvji), bet tas, vai šāda vide jauniešiem tiks nodrošināta, jau atkarīgs no darba devēja prioritātēm – vai tās būs vairāk vērstas uz jauniešiem, vai uz peļņu.

6. IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU PĀRSTĀVJU UN DARBA DEVĒJU VIEDOKĻI PAR OPTIMĀLĀKAJIEM TIEŠĀS MĒRĶGRUPAS IESAISTES VEIDIEM SABIEDRĪBAS DZĪVĒ

6.1. IETEICAMĀS PROFESIJAS UN NOZARES TIEŠĀS MĒRĶGRUPAS IESAISTEI

Abām respondentu grupām tika uzdots jautājums par tām profesijām vai jomām, kuras būtu piemērotākās nākotnē tiešajai mērķgrupai. Tā kā mērķis bija noskaidrot kopīgo priekšstatu, piedāvāti tika dažādi tipveida atbilžu varianti, nepretendējot uz to, ka atbilžu saraksts aptvertu visas iespējamās profesijas vai darbības jomas. Sniegtās atbildes starp abām grupām nav iespējams pilnvērtīgi salīdzināt, jo atbildes tika iegūtas ar dažādām metodēm (darba devēju gadījumā – pašai aizpilde, bet izglītības iestāžu gadījumā – telefonintervijas). Tomēr novērojams (skatīt 18.attēlu), ka gandrīz puse (46%) izglītības iestāžu pārstāvju izvēlējās anketā piedāvātās atbildes neizvēlēties, norādot, ka viss atkarīgs no bērna, viņa interesēm un spējām. Darba devēji uz to norādīja tikai 5% gadījumu, līdz ar to gandrīz katru no profesijām vai jomām viņi nosaukuši biežāk, salīdzinot ar izglītības iestāžu pārstāvjiem.

18.attēls. Kuras no šīm profesijām vai jomām, Jūsaprāt, ir piemērotākās nākotnē tiem bērniem, kam šobrīd ir uzvedības vai atkarību problēmas?

Bāze: darba devēji un izglītības iestādes. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm. Tā kā atšķiras izmantotās aptauju metodes, rezultāti nav precīzi salīdzināmi starp abām respondentu grupām, taču ir salīdzināma anketā iekļauto atbilžu izvēles secība. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Arī vienā no intervijām pamatskolas direktore no skolas, kurā ir virkne speciālās izglītības programmu, norādīja uz to, ka tipveida risinājumi šeit nederētu:

“Ļoti individuāls. Viņiem arī ir savi uzskati, vēlmes, viņi arī ir personības, un mēs nevaram ar lēmumu teikt, ka cilvēkam jāiet mācīties par to, par to, viņiem arī jābūt izvēlei, jo raksturs viņiem ir. Savi viedokļi un kas patīk, kas nepatīk arī ir, un piespiest, es nedomāju, ka tas būs pareizi.” (Evelīna)

Darba devēju atbildes, salīdzinot ar izglītības iestāžu pārstāvjiem ir daudz nevienmērīgākas (skatīt 11.tabulu), jo viņi objektīvi pārstāv atšķirīgāku nozaru spektru. Tomēr kopumā darba devēji biežāk norādījuši uz tām jomām, kas saistītas ar fizisku darbu (lauksaimniecība un dārzkopība – 41% [turklāt attiecīgās nozares pārstāvji – 43%]; amatniecība, rokdarbi – 38%; sports un fiziskās aktivitātes – 30%; militārais dienests, iekšlietu joma – 26%).

11.tabula. Kuras no šīm profesijām vai jomām, Jūsaprāt, ir piemērotākās nākotnē tiem bērniem, kam šobrīd ir uzvedības vai atkarību problēmas? Dalījums pa izglītības iestāžu tiptiem un darba devēju galvenajām darbības sfērām

		Sports un fiziskās aktivitātes	Māksla, teātris un mūzika	Amatniecība, rokdarbi	Ēdienu gatavošana un pārmāksla	Lauksaimniecība un dārzkopība	Militārais dienests, iekšlietu joma	IT un programēšana	Automehānika un tehnika	Celtniecība, būvdarbi	Sociālais darbs	*Praktiskas profesijas, arodi	*Jebkas no nosauktā, izņemot militāro dienestu	*Darbs, kur nav jāstrādā komandā	*Atkarīgs no bērna, viņa interesēm, spējām	Cits variants	Grūti pateikt / nav atbildes
Mācību iestādes	Pirmsskolas izglītības iestāde (n=165)	28%	29%	20%	12%	17%	9%	8%	6%	8%	0%	1%	0%	1%	45%	1%	7%
	Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=20)	30%	30%	10%	25%	20%	25%	20%	20%	5%	0%	0%	0%	0%	35%	0%	5%
	Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=124)	22%	18%	18%	25%	15%	14%	14%	15%	10%	1%	1%	2%	1%	45%	3%	1%
	Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=122)	19%	14%	24%	15%	13%	15%	9%	11%	9%	2%	4%	3%	1%	42%	7%	2%
	Profesionālās izglītības iestāde (n=22)	14%	14%	0%	18%	0%	14%	5%	9%	0%	5%	9%	5%	0%	41%	9%	0%
	Interesu izglītības iestāde (n=39)	30%	33%	16%	10%	7%	9%	15%	13%	2%	0%	0%	0%	0%	61%	0%	0%
	Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=75)	37%	30%	21%	13%	12%	15%	5%	6%	1%	1%	1%	1%	2%	50%	2%	2%
	Speciālās izglītības iestāde (n=34)	3%	12%	35%	32%	26%	15%	3%	3%	21%	0%	15%	0%	0%	29%	3%	3%
Darba devēj	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (n=21)	19%	0%	24%	14%	43%	14%	5%	10%	10%	5%				33%	24%	19%
	Apstrādes rūpniecība (n=48)	33%	6%	46%	13%	35%	27%	15%	17%	13%	10%				2%	4%	19%
	Būvniecība (n=35)	31%	11%	31%	11%	31%	23%	9%	11%	37%	14%				6%	6%	14%
	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu remonts (n=48)	25%	8%	33%	10%	31%	17%	19%	21%	21%	10%				2%	4%	21%
	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi (n=31)	32%	23%	26%	19%	32%	35%	0%	10%	6%	19%				10%	10%	10%
	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi (n=27)	41%	11%	26%	4%	52%	41%	15%	11%	41%	11%				4%	4%	11%
	Citas nozares (n=123)	29%	17%	48%	20%	48%	25%	10%	21%	21%	13%				3%	5%	3%

Bāze: darba devēji un izglītības iestādes. Respondenti varēja izvēlēties līdz 3 atbildēm. Tā kā atšķiras izmantotās aptauju metodes, rezultāti nav precīzi salīdzināmi starp abām respondentu grupām, taču ir salīdzināma anketā iekļauto atbilžu izvēles secība. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Arī intervijā viens no darba devējiem saka:

Par jauniešiem, kuriem ir kaut kādas problēmas dzīvē, piemēram, par darbu, es uzskatu, piemēram, par puikām, vislabākais darba nometnes, labiekārtošana, kaut ko fizisku, jēgpilnu darīt, tu vēl iemācies, piemēram, krāsot māju vai žogu likt, stādīt kokus, tas ir viena no tādām lietām, kas var palīdzēt atgriezties dzīvē. (Guntis)

Arī divās no izglītības iestāžu pārstāvju intervijām informanti vairāk sliecas par labu fiziska darba vai tehniskām profesijām (tiesa, jāņem vērā, ka otrajā no zemāk citētajām intervijām informantes ir no profesionālās izglītības iestādes, un viņas uzsver savā izglītības iestādē iegūstamo profesiju priekšrocības):

“Viņi visi iestājas lielākoties tehnikumos. Tas ir kā likums, jo pēdējā laikā uz vidusskolu aiziet arvien mazāk bērnu. Un ir tādi no viņiem, kas nav pabeiguši tehnikumu, bet lielākā daļa arī pabeidz. Jo viņiem ir tas... manuprāt, tā viņu... viņiem ir svarīgi redzēt, ka ir kaut kāds tas mērķis. Ka viņiem ir... to interesi atrast. [...] Un tai tehnikumā viņi lielākoties izvēlas, ja viņi izvēlas pareizo profesiju, atbilstošo, tad viņi ļoti labi tiek galā.” (Dace)

“Viņi atnāk pēc pamatskolas, 17 gadu vecumā. Pamatskolas izglītību, 17 gadu vecumā, mācās vienu gadu, iegūst metinātāja kvalifikāciju un apmēram 75% viņi aiziet prakses vietās jau aizejot praksē... prakses vietas, tā ir pieprasīta profesija, prakses vietas viņiem piedāvā darbu un viņi arī... viena liela daļa pieņem šīs te prakses vietas, un, ja nav prakses vietā, tad tiek nodrošināts darbs. Tā kā metinātāji ir vislabāk tālāk darba tirgū. Tā ir prioritāte. Nu, un tad ir tā, ka... automehāniķi... mums tur ir vislielākais skaits un tur tad arī tiek nodrošināta prakses vietas, jaunieši turpina darbu. Un tieši tas pats ir ceļa būves tehniķiem. Jo lielās ceļu būves firmas, viņi ņem šos jauniešus praksēs jau no otrā kursa, un līdz ceturtajam viņi jau ir pamatdarbā pie viņiem. Pēc skolas beigšanas turpina darbu arī tur.” (Alda un Natālija)

Tomēr kopumā izglītības iestāžu pārstāvji ievērojami biežāk saskatījuši iespēju, ka tiešās mērķgrupas bērni varētu strādāt darbus, kas saistīti ar mākslu, teātri, mūziku (24% pret 13% darba devēju gadījumā), turklāt interešu izglītības iestāžu gadījumā tie ir pat 33%. Cita situācija veidojas ar militāro dienestu, iekšlietu jomu, kā arī sociālo darbu, kur atsevišķi respondenti no izglītības iestādēm pat anketās īpaši norādījuši, ka tiešā mērķgrupa varētu strādāt jebkurā nozarē, izņemot šīs, kamēr darba devēju pārstāvji tik nozīmīgas problēmas tajā nesaskata (vai pat vispār nesaskata – kā militārā dienesta gadījumā).

Vislīdzīgākās atbildes darba devēju atbildēm kopumā snieguši speciālo izglītības iestāžu darbinieki, mazākā mērā – arī profesionālo izglītības iestāžu darbinieki.

Kopumā jāsecina, ka dažādu nozaru pārstāvji biežāk norāda uz savas nozares atbilstību tiešās mērķgrupas nodarbinātībai, kamēr pret to skeptiskāki ir citu nozaru pārstāvji. Protams, jāņem vērā arī kopējais konteksts, jo speciālo izglītības iestāžu pārstāvji un interešu izglītībā strādājošie ikdienā saskaras ar dažādiem bērniem, no kā var atšķirties arī viņu vērtējums.

6.2. ATBILSTOŠĀKĀS MĀCĪBU FORMAS TIEŠAJAI MĒRĶGRUPAI

Izglītības iestāžu pārstāvjiem aptaujā tika vaicāts par tiešajai mērķgrupai atbilstošākajām mācību formām. Absolūtais vairums nepārprotami norādīja, ka tām būtu jābūt klātienē mācībām (skatīt 12.tabulu). Pārstāvji no tām izglītības iestādēm, kas strādā ar jaunākiem bērniem (pirmsskolas izglītības iestādes un vispārējās sākuma izglītības iestādes) biežāk par citiem minēja izglītību ģimenē.

12.tabula. Kādas, Jūsaprāt, ir atbilstošākās mācību formas teorētisko un praktisko profesionālo zināšanu apguvei bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

	Klātienē	Izglītība ģimenē	Tālmācība	*Atkarīgs no bērna, viņa problēmām	*Individuāla apmācība	*Klātienē mazās grupās	Neklātienē	*Ar asistentu	*Speciālās mācību iestādēs	Pašizglītība	Cita
KOPĀ (n=601)	92%	17%	10%	7%	4%	4%	4%	2%	1%	0,4%	1%
Pirmsskolas izglītības iestāde (n=165)	91%	21%	5%	5%	4%	4%	3%	3%	1%	0,4%	1%
Vispārējās sākuma izglītības iestāde (n=20)	80%	35%	20%	5%	5%	5%	5%	5%	0%	0%	0%
Vispārējās pamata izglītības iestāde (n=124)	93%	16%	16%	7%	1%	2%	5%	1%	3%	1%	1%
Vispārējās vidējās izglītības iestāde (n=122)	95%	15%	16%	11%	1%	5%	2%	1%	1%	1%	2%
Profesionālās izglītības iestāde (n=22)	91%	9%	5%	14%	5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Interesju izglītības iestāde (n=39)	93%	13%	14%	17%	0%	7%	0%	0%	0%	0%	3%
Profesionālās ievirzes izglītības iestāde (n=75)	94%	12%	7%	0%	13%	4%	7%	1%	0%	0%	0%
Speciālās izglītības iestāde (n=34)	79%	12%	18%	12%	12%	3%	6%	0%	0%	0%	0%

Bāze: izglītības iestādes. Respondenti varēja izvēlēties līdz 2 atbildēm. Ar zvaigznīti atzīmētās atbildes ir apkopotas no tām, ko respondenti nosaukuši papildus anketā iekļautajām. Tā kā tās nebija piedāvātas anketā, izvēles biežums nav salīdzināms ar pārējām.

Tomēr visai liela daļa respondentu –19% – izmantoja iespēju sniegt papildu atbildes, kas nebija tik viennozīmīgas. 7% (turklāt tajās izglītības iestādēs, kas strādā ar vecākiem bērniem – vairāk) norādīja, ka tas atkarīgs no bērna un viņa problēmām. Tiesa, neliela daļa (bet lielāka – ap 3% – no pamatskolām) nepārprotami komentāros norādīja, ka šī nav vispārējās izglītības problēma, tā jārisina speciālajām skolām. Vēl raksturīgi, ka speciālo izglītības iestāžu pārstāvju atbildes ir visdiversificētākās (jeb visneviennozīmīgākās).

Padziļinātajās intervijās viens no nozīmīgiem papildu elementiem, kas tiek pieminēts klātienē mācību gadījumā tiešajai mērķgrupai, ir atbalsta personāls:

“Nē, mums ir iekļautie skolēni, tātad visi kopā iekļauti. Tomēr mums nav atsevišķi, tā kā viņi arī netiek ņemti ārā no stundām. Mēs maksimāli cenšamies nodrošināt, lai ir attiecīgi pedagoga palīgs klasē. Protams, lai līdz kādam izcilam variantam, ka tiešām katrā klasē, kur ir iekļautie skolēni, būtu pedagoga palīgs, tur mums vēl tāls ceļš ejams, bet mēs lēnām maziem solīšiem ejam uz to, lai tiešām skolā būtu arī šis te pedagoga palīga atbalsts stundās.” (Valda)

“Un viņi ir, viņiem jānodrošina atbilstošu atbalstu, viņi jāiekļauj parastā klasē, kur vēl ir citi bērni ar speciālām vajadzībām un parasti. Mēs nodrošinām tikai ar asistenta palīdzību. Ja bērns neprot, viņš nevar uzturēties klasē, nodrošinām apmācību blakus klasē ar pedagoga palīgu atbalstu vai ar asistenta palīgu.” (Evelīna)

Pēdējā no informantēm norāda arī uz to, ka dažāda līmeņa izglītības iestādēm optimālā mācību forma varētu atšķirties, konkrēti, vispārējām sākuma izglītības iestādēm attālinātas mācības nav piemērotas:

“Attālinātas apmācības nav, mums ir sākumskola. Es uzskatu, ļoti nelabvēlīga mācību forma sākumskolēniem. Varbūt vidusskolām tā varētu būt, būs efektīva, bet sākumskolām nē.” (Evelīna)

Attiecīgi viens no skolēniem, kas formāli ir mājāmācībā, faktiski ierodas skolā, tikai citā laikā:

“Skolotāja nenāk uz mājām, bet bērns – kad visiem bērniem jau beidzas mācību process, vecāks atved uz individuālām nodarbībām pie skolotāja šeit. Šogad mums ar tādu formu ir tikai viens skolēns. Tas ir 4. klases skolēns, kuram ir ļoti smags autisma spektrs.” (Evelīna)

Kopumā secināms, ka par optimālu mācību formu tiešajai mērķgrupai izglītības iestāžu pārstāvji uzskata klātienes mācības, tomēr tas ne vienmēr ir interpretējams bez piebildēm – tādām kā “ar asistentu”, “ar skolotāja palīgu”, “klātienē individuāli” un tamlīdzīgi.

7. SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS

7.1. SECINĀJUMI

- Absolūtais vairums (87%) izglītības iestāžu aptaujā norādījušas, ka viņu izglītības iestādēs mācās vai ir mācījusies tiešā mērķgrupa. Tomēr atsevišķos izglītības iestāžu veidos, piemēram, interešu un profesionālās ievirzes izglītības iestādēs tiešā mērķgrupa var netikt uzņemta vai no tām var tikt izslēgta, ja izglītības iestādē ir pietiekams skolēnu skaits, kas nozīmē, ka daļa izglītības iestāžu izvairās no tiešās mērķgrupas klātbūtnes. Tāpat pastāv risks, ka daļa to izglītības iestāžu, kas norādījušas, ka tajās tiešā mērķgrupa nekad nav mācījusies, faktiski šos bērnus neatpazīst, vēlas vienkārši uzlabot savas izglītības iestādes tēlu, vai arī šie bērni nav nozīmīgi traucējuši mācību procesu.
- Darba devēju vidū tiešās mērķgrupas nodarbināšana nav izplatīta – tikai 15 no aptaujātajiem uzņēmumiem minēja, ka jebkad nodarbinājuši šādus bērnus, un tikai 7 atzina, ka būtu gatavi to darīt arī turpmāk. Visbiežāk bērnus (tai skaitā tiešo mērķgrupu) bija nodarbinājuši lielāki uzņēmumi un publiskā sektora iestādes (īpaši vasaras nodarbinātības programmu ietvaros). Visvairāk darba devējus no tiešās mērķgrupas nodarbināšanas attur iespējamie destruktīvas uzvedības riski darbavietā – darba devēji drīzāk būtu gatavi nodarbināt bērnu ar narkotisko vielu atkarību, nekā tādu, kam ir destruktīva uzvedība.
- Galvenās grūtības, ar kurām tiešā mērķgrupa saskaras mācību vidē un darbā, pēc respondentu domām, ir koncentrēšanās grūtības, konflikti ar citiem bērniem un zema motivācija.
- Lielākā daļa izglītības iestāžu pārstāvju uzskata, ka iestādes, kurā tie strādā, sniegtais atbalsts tiešajai mērķgrupai ir pietiekams un bērni to uztver pozitīvi (kā atbalstu, nevis sodu).
- Kā nozīmīgākie faktori, kas motivē izglītības iestādes sniegt atbalstu tiešajai mērķgrupai, vispirmām kārtām minēti emocionālie – redzami rezultāti un pozitīvas pārmaiņas bērnu dzīvē, draudzīga, atbalstoša darba vide, kolēģu emocionālais atbalsts. Savukārt darba devēji uzsver, ka viņus galvenokārt motivētu ekonomiskie faktori – nodokļu atlaides, subsidētās darbavietas (šeit gan jānorāda, ka, kā atzīst paši darba devēji, tas var veicināt iesaistīšanos, tomēr pilnvērtīgu darbu ar tiešo mērķgrupu var nodrošināt tikai darbinieku sociālā atbildība un atsaucība).
- Izglītības iestāžu pārstāvji kā vislabāko veidu kā motivēt tiešās mērķgrupas bērnus iesaistīties atbalsta pasākumos, galvenokārt saredz psiholoģiskos un emocionālos faktorus – atbalstošu un draudzīgu vidi skolā, skolotāju atzinību un uzslavas. Darba devēji aptaujā savukārt biežāk norādījuši interesantus, saistošus darba uzdevumus kā nozīmīgāko faktoru

tiešās mērķgrupas motivēšanai, tomēr padziļinātajās intervijās atbilde ir tiešāka un skeptiskāka – primārais mērķis, kāpēc bērni piesakās darbā, ir nopelnīt savu naudu, līdz ar to finansiālie faktori ir ļoti būtiski.

- Izglītības iestāžu pārstāvji uzsver, ka katrs bērns ir individuāls, tāpēc noteikt profesijas un nozares, kurās tiešajai mērķgrupai būtu jāmeklē darba iespējas, nav iespējams. Tomēr tie, kas konkrētas nozares min, vairāk uzsvāru liek uz praktiskiem, tehniskiem darbiem, ko min arī darba devēji. Vēl raksturīgi, ka dažādu nozaru pārstāvji kopumā biežāk norāda uz savas nozares atbilstību tiešās mērķgrupas nodarbinātībai, kamēr pret to skeptiskāki mēdz būt citu nozaru pārstāvji.
- Par optimālu mācību formu tiešajai mērķgrupai izglītības iestāžu pārstāvji uzskata mācības klātienē, tomēr tas ne vienmēr ir interpretējams bez tādām piebildēm kā “ar asistentu”, “ar skolotāja palīgu”, “klātienē individuāli” un tamlīdzīgi.
- Kā optimālu situāciju darbā ar tiešo mērķgrupu izglītības iestāžu pārstāvji redz multidisciplināras atbalsta komandas klātbūtni izglītības iestādēs, kur pedagogi un atbalsta personāls (psihologi, sociālie pedagogi u.c.) regulāri pārrunā problēmsituācijas un vienojas par tālākajiem soļiem. Papildus nepieciešama plašāka speciālistu klātbūtne ikdienā. Šāda pieeja ļauj saglabāt iekļaujošu vidi, kur tiešā mērķgrupa mācās kopā ar vienaudžiem, vienlaikus saņemot papildu atbalstu. Taču, lai arī lielākas izglītības iestādes pašvaldībās, kurās pieejami lielāki finanšu līdzekļi, to spētu nodrošināt, tas visdrīzāk būtu uz kādas citas iestādes rēķina, jo pašvaldībās pastāv objektīvs speciālistu trūkums profesijās, kas nodrošina atbalstu (īpaši sociālie pedagogi, psihologi) tiešajai mērķgrupai. Līdz ar to arī papildu finansējums problēmu īstermiņā var atrisināt tikai lokāli.

7.2. REKOMENDĀCIJAS

- Nepieciešams palielināt resursus atbalstam, kas tiek sniegts tiešajai mērķgrupai. Tas ietver gan finansiālos resursus (ko pie noteiktas politikas iespējams konsolidēt relatīvi ātri), gan cilvēkresursus (kuru mobilizācija īstermiņā var būt ievērojami komplicētāka vai pat neiespējama).
- Veicināt iekļaujošu un atbalstošu izglītības iestāžu kultūru – izglītības iestāžu vadībai jāstiprina pozitīvs mikroklimats, kur pedagogi jūtas novērtēti un saņem savstarpēju atbalstu. Šāda iekšējā kultūra, kur uzsvars ir uz atzinību un cieņu, uzlabo gan pedagogu motivāciju, gan tiešās mērķgrupas uzvedību ilgtermiņā, jo pedagogi šo pozitīvo attieksmi sniedz arī bērniem.
- Veicināt darba devēju motivāciju iesaistīt tiešo mērķgrupu nodarbinātībā, kombinējot divus elementus:
 - nodarbinātības pasākumos tiešās mērķgrupas bērniem ir prioritāras iespējas iegūt darbu;
 - darba devējiem, kuri izjūt sociālo atbildību, misijas apziņu un ir gatavi strādāt ar tiešo mērķgrupu, nepieciešams nodrošināt gan finansiālu atbalstu, gan arī tādu speciālistu atbalstu, kuri prot strādāt ar tiešo mērķgrupu.

PIELIKUMI

1. PIELIKUMS. IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU DARBINIEKU APTAUJAS ANKETA

Cienījamais izglītības iestādes pārstāvis!

Aicinām Jūs piedalīties aptaujā par izglītības iestāžu iespējām iesaistīties atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām. Sniegtā informācija palīdzēs noteikt izglītības iestāžu vajadzības mērķgrupai nepieciešamā atbalsta sniegšanā.

Svarīgi, lai tie, kas aizpilda anketu, būtu iesaistīti bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām audzināšanas, vai izglītošanas darbā.

Ja strādājat vairākās izglītības iestādēs, atbildiet, lūdzu, par to izglītības iestādi, saistībā ar kuru esam ar Jums sazinājušies.

Aizpildītās anketas tiks analizētas tikai apkopotā veidā - tas ir, vienas atsevišķas mācību iestādes rādītāji netiks interpretēti.

Aptauja tiek veikta saskaņā ar Bērnu aizsardzības centra un SIA "Projektu un kvalitātes vadība" 2024. gada 8.jūlijā noslēgto līgumu Nr. 4.2-4/81 par atbalsta sistēmas un pakalpojumu pieejamības izvērtējumu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimenēm Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta Nr.4.3.6.5/1/24/I/001 "Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un to ģimenēm" ietvaros.

A1. Vai Jūsu izglītības iestādē ir mācījušies vai mācās bērni ar uzvedību vai atkarību problēmām?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Jā	
2.	☐	Nē	→ Pāriet pie A8
99.	☐	Grūti pateikt	→ Pāriet pie A8

A2. Kādi bērni, kam ir uzvedības vai atkarību problēmas, ir apmeklējuši Jūsu izglītības iestādi?

Lūdzu, atzīmējiet visu atbilstošo. Atzīmējiet tās situācijas, par kurām zināt.

1.	☐	Bērni ar narkotisko vielu atkarību
2.	☐	Bērni ar alkohola atkarību
3.	☐	Bērni ar tabakas atkarību
4.	☐	Bērni ar procesu atkarību (datorspēles, azartspēles u.tml.)
5.	☐	Bērni ar agresīvu saskarsmi (agresīva, citus apdraudoša uzvedība, kaušanās, huligānisms u.c.)
6.	☐	Bērni ar destruktīvu uzvedību (kaitniecība, īpašuma bojāšana, zagšana, cietsirdība pret dzīvniekiem u.c.)
7.	☐	Bērni ar izaicinošu saskarsmi (atklāti opozicionāra rīcība, konfliktu provocēšana u.c.)
8.	☐	Bērni, kuri neievēro noteikumus (lamājas, klaiņo, pārkāpj normas u.c.)
9.	☐	Bērni ar pašregulācijas grūtībām (grūtības koncentrēties, impulsivitāte, nespēja pretoties pēkšņam uzbudinājumam u.c.)
10.	☐	Bērni ar internalizētu uzvedību (bērns ir trauksmains/nomākts, noslēdzas sevī un sūdzas par fiziskās veselības traucējumiem)

A3. Ar kādām grūtībām bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām Jūsu izglītības iestādē saskaras visbiežāk?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs grūtību veidus.

1.	☐	Grūtības koncentrēties
2.	☐	Skolotāju izpratnes trūkums un nepietiekams atbalsts
3.	☐	Konflikti ar skolotājiem
4.	☐	Konflikti ar citiem bērniem
5.	☐	Izolētība un sociālā atstumtība
6.	☐	Mobings no citu bērnu puses
7.	☐	Zems pašvērtējums
8.	☐	Motivācijas trūkums
9.	☐	Pārsvarā disciplinēšanai tiek izmantoti sodi
10.	☐	Pozitīvas atgriezeniskās saites trūkums
11.	☐	Mācību neapmeklēšana
12.	☐	Cits: _____

A4. Kurus no šiem atbalsta pasākumiem bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām saņem Jūsu izglītības iestādē?

Lūdzu, atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Individuāls psihologa atbalsts
2.	☐	Individuāls sociālā pedagoga atbalsts
3.	☐	Individuāls skolotāju atbalsts
4.	☐	Atbalsta grupas
5.	☐	Individuāls izglītības apguves plāns
6.	☐	Individuāls uzvedības atbalsta plāns
7.	☐	Medmāsas atbalsts
8.	☐	Logopēda konsultācijas
9.	☐	Vecāku papildus iesaiste
10.	☐	Vecāku izglītošana
11.	☐	Speciālas atbalsta programmas (kā KIVA, "Stop 4-7")
12.	☐	Konsultācijas par atbalsta saņemšanas iespējām ārpus izglītības iestādes
13.	☐	Cits: _____

A5. Kā bērni visbiežāk uztver šos atbalsta pasākumus?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Pilnīgi noteikti kā atbalstu
2.	☐	Drīzāk kā atbalstu
3.	☐	Drīzāk kā sodu
4.	☐	Pilnīgi noteikti kā sodu
99.	☐	Grūti pateikt

A6. Kā Jūs vērtējat, cik pietiekams ir sniegtais atbalsts Jūsu skolā šiem bērniem?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Pilnīgi pietiekams	→ Pāriet pie A8
2.	☐	Drīzāk pietiekams	→ Pāriet pie A8
3.	☐	Drīzāk nepietiekams	
4.	☐	Pilnīgi nepietiekams	
99.	☐	Grūti pateikt	→ Pāriet pie A8

A7. Kāds atbalsts Jūsu izglītības iestādē vēl būtu nepieciešams bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

A8. Kas, Jūsaprāt, varētu motivēt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vairāk iesaistīties atbalsta pasākumu saņemšanā?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Draudzīga, atbalstoša vide
2.	☐	Iespēja pašiem izvēlēties, kādos atbalsta pasākumos piedalīties
3.	☐	Bērniem svarīgi un saprotami atbalsta pasākumu mērķi
4.	☐	Skolotāju atzinība, uzslavas
5.	☐	Vecāku atzinība un atbalsts
6.	☐	Pozitīvas vienaudžu atsauksmes par atbalsta pasākumu
7.	☐	Pieaugušo veiksmes stāsti par problēmu pārvarēšanu
8.	☐	Cits: _____

A9. Kas motivē Jūsu izglītības iestādes darbiniekus sniegt atbalstu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Papildu mācības izglītības iestādes darbiniekiem
2.	☐	Pieredzes apmaiņas pasākumi citās mācību iestādēs
3.	☐	Izglītojoši un informatīvi materiāli par darbu ar mērķgrupu
4.	☐	Papildu atalgojums vai piemaksa
5.	☐	Draudzīga un atbalstoša darba vide
6.	☐	Emocionālais atbalsts darbiniekiem, kas strādā ar šiem bērniem
7.	☐	Pozitīvi rezultāti un redzamas pārmaiņas bērnu dzīvē
8.	☐	Personīgā pieredze ar mērķgrupu ārpus izglītības iestādes
9.	☐	Cits: _____

A10. Kas vēl, Jūsaprāt, varētu motivēt izglītības iestāžu darbiniekus vairāk atbalstīt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Norādiet, ja Jums ir papildus komentāri.

A11. Kādas, Jūsaprāt, ir atbilstošākās mācību formas teorētisko un praktisko profesionālo zināšanu apguvei bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā divas atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Klātiene
2.	☐	Neklātiene
3.	☐	Tālmācība
4.	☐	Pašizglītība
5.	☐	Izglītība ģimenē
6.	☐	Cits: _____

A12. Kuras no šīm profesijām vai jomām, Jūsaprāt, ir piemērotākās nākotnē tiem bērniem, kam šobrīd ir uzvedības vai atkarību problēmas?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Amatniecība, rokdarbi
2.	☐	Lauksaimniecība un dārzkopība
3.	☐	Ēdienu gatavošana un pavārmāksla
4.	☐	Automehānika un tehnika
5.	☐	Celtniecība, būvdarbi
6.	☐	Māksla, teātris un mūzika
7.	☐	Sports un fiziskās aktivitātes
8.	☐	Militārais dienests, iekšlietu joma
9.	☐	Sociālais darbs
10.	☐	IT un programmēšana
11.	☐	Cits: _____

A13. Izglītības iestādes veids:

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Pirmskolas izglītības iestāde (tai skaitā, pirmsskolas izglītības konsultatīvais centrs)
2.	☐	Vispārizglītojošā sākumskola
3.	☐	Vispārizglītojošā pamatskola
4.	☐	Vispārizglītojošā vidusskola (tai skaitā, neklātiene, maiņu vidusskola, valsts ģimnāzija)
5.	☐	Profesionālās izglītības iestāde (tehniskums, profesionālā vidusskola, mākslas vai mūzikas vidusskola)
6.	☐	Mākslas vai mūzikas skola (izņemot vidusskolas)
7.	☐	Sporta skola
8.	☐	Deju skola
9.	☐	Interesu izglītības iestāde
10.	☐	Speciālās izglītības iestāde (tai skaitā, speciālā pamatskola, vidusskola, attīstības centrs)
11.	☐	Bērnu un jauniešu interešu izglītības iestāde (kas nav mākslas, mūzikas, deju, sporta skola)

A14. Kurā pašvaldībā Jūsu izglītības iestāde atrodas?*Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.*

1. ☐ Ādažu novads	24. ☐ Madonas novads
2. ☐ Aizkraukles novads	25. ☐ Mārupes novads
3. ☐ Alūksnes novads	26. ☐ Ogres valstspilsēta
4. ☐ Augšdaugavas novads	27. ☐ Ogres novads (ārpus valstspilsētas)
5. ☐ Balvu novads	28. ☐ Olaines novads
6. ☐ Bauskas novads	29. ☐ Preiļu novads
7. ☐ Cēsu novads	30. ☐ Rēzeknes novads
8. ☐ Daugavpils valstspilsēta	31. ☐ Rēzeknes valstspilsēta
9. ☐ Dienvidkurzemes novads	32. ☐ Rīgas valstspilsēta
10. ☐ Dobeles novads	33. ☐ Ropažu novads
11. ☐ Gulbenes novads	34. ☐ Salaspils novads
12. ☐ Jēkabpils valstspilsēta	35. ☐ Saldus novads
13. ☐ Jēkabpils novads (ārpus valstspilsētas)	36. ☐ Saulkrastu novads
14. ☐ Jelgavas novads	37. ☐ Siguldas novads
15. ☐ Jelgavas valstspilsēta	38. ☐ Smiltenes novads
16. ☐ Jūrmalas valstspilsēta	39. ☐ Talsu novads
17. ☐ Ķekavas novads	40. ☐ Tukuma novads
18. ☐ Krāslavas novads	41. ☐ Valkas novads
19. ☐ Kuldīgas novads	42. ☐ Valmieras valstspilsēta
20. ☐ Liepājas valstspilsēta	43. ☐ Valmieras novads (ārpus valstspilsētas)
21. ☐ Limbažu novads	44. ☐ Varakļānu novads
22. ☐ Līvānu novads	45. ☐ Ventspils novads
23. ☐ Ludzas novads	46. ☐ Ventspils valstspilsēta

A15. Kāds ir skolēnu skaits Jūsu izglītības iestādē?*Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.*

1. ☐ Līdz 100 skolēniem
2. ☐ 101-300 skolēnu
3. ☐ 301-500 skolēnu
4. ☐ 501-800 skolēnu
99. ☐ Vairāk par 800 skolēniem

A16. Jūsu ieņemamais amats:

Izvēlieties vienu nozīmīgāko (atbilstošāko). Ja Jūs neatbilstat nevienam no variantiem, iespējams norādīt variantu "cits", taču vispirms, lūdzu, izvērtējiet vai atbilstat to personu grupai, no kurām sagaidām atbildes (skatīt skaidrojumu anketas ievadā).

1.	☐	Izglītības iestādes vadītājs	_____
2.	☐	Izglītības iestādes vadītāja vietnieks	_____
3.	☐	Izglītības psihologs	_____
4.	☐	Sociālais pedagogs	_____
5.	☐	Pirmsskolas izglītības skolotājs	_____
6.	☐	Sākumizglītības skolotājs	_____
7.	☐	Vispārējās pamatizglītības skolotājs	_____
8.	☐	Vispārējās vidējās izglītības skolotājs	_____
9.	☐	Profesionālās izglītības skolotājs	_____
10.	☐	Interesu izglītības skolotājs	_____
11.	☐	Sporta treneris	_____
12.	☐	Speciālās izglītības skolotājs	_____
13.	☐	Cits: _____	_____
		_____	_____

Paldies par atbildēm!

2. PIELIKUMS. DARBA DEVĒJU APTAUJAS ANKETA

Cienījamais darba devēj!

Aicinām Jūs piedalīties aptaujā un sniegt savu viedokli par darba devēju iespējām iesaistīties atbalsta pasākumu sniegšanā bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām.

Šī anketa paredzēta darba devējiem, kas vai nu ir nodarbinājuši bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku vai arī kuriem būtu iespējas šādus bērnus nodarbināt (uzņēmumā pastāv tādas amatu pozīcijas, kur viņi varētu strādāt).

Svarīgi, lai tie, kas aizpilda anketu, būtu cilvēki, kas vai nu pieņem vai varētu pieņemt lēmumus par šādu bērnu nodarbināšanu.

Aizpildītās anketas tiks analizētas tikai apkopotā veidā - tas ir, vienas atsevišķas darbavietas rādītāji netiks interpretēti.

Aptauja tiek veikta saskaņā ar Bērnu aizsardzības centra un SIA “Projektu un kvalitātes vadība” 2024. gada 8.jūlijā noslēgto līgumu Nr. 4.2-4/81 par atbalsta sistēmas un pakalpojumu pieejamības izvērtējumu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimenēm Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta Nr.4.3.6.5/1/24/I/001 “Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un to ģimenēm” ietvaros.

A1. Vai Jūsu uzņēmuma vai iestādes darbības specifika ir tāda, ka Jūs teorētiski kādos darbos varētu nodarbināt arī bērnus – t.i. nepilngadīgas personas (jaunākas par 18 gadiem) (piemēram, sezonāli, uz laiku)?

Ja Jūsu atbilde ir “Nē” vai “Grūti pateikt”, šī anketa nav piemērota Jūsu uzņēmumam. Ja šādas vakances var būt, taču uzņēmumā nekad nav bijuši nodarbināti bērni, atbilde ir “Jā”.

1.	☐ Jā	
2.	☐ Nē	→ Pārtraukt interviju
8	☐ Grūti pateikt	→ Pārtraukt interviju

A2. Vai kāds no darbiem Jūsu uzņēmumā vai iestādē varētu būt piemērots bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to risku?

Ja Jūsu atbilde ir “Nē”, šī anketa nav piemērota Jūsu uzņēmumam. Ja vakance varētu atbilst šādiem bērniem, atbilde ir “Jā”.

1	☐ Jā	
2	☐ Nē	→ Pāriet pie A4
8	☐ Grūti pateikt	→ Pāriet pie A4

A3. Pastāv dažādas bērnu uzvedības vai atkarību problēmas. Kuri bērni varētu strādāt Jūsu uzņēmumā vai iestādē?

Lūdzu, atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Bērni ar narkotisko vielu atkarību
2.	☐	Bērni ar alkohola atkarību
3.	☐	Bērni ar tabakas atkarību
4.	☐	Bērni ar procesu atkarību (datorspēles, azartspēles u.tml.)
5.	☐	Bērni ar agresīvu saskarsmi (agresīva, citus apdraudoša uzvedība, kaušanās, huligānisms u.c.)
6.	☐	Bērni ar destruktīvu uzvedību (kaitniecība, īpašuma bojāšana, zagšana, cietsirdība pret dzīvniekiem u.c.)
7.	☐	Bērni ar izaicinošu saskarsmi (atklāti opozicionāra rīcība, konfliktu provocēšana u.c.)
8.	☐	Bērni, kuri neievēro noteikumus (lamāšanas, klaiņošana, normu pārkāpšana u.c.)
9.	☐	Bērni ar pašregulācijas grūtībām (grūtības koncentrēties, impulsivitāte, nespēja pretoties pēkšņam uzbudinājumam u.c.)
10.	☐	Bērni ar internalizētu uzvedību (bērns kļūst trauksmais/nomākts, noslēdzas sevī un sūdzas par fiziskās veselības traucējumiem)

A4. Vai Jūsu uzņēmums vai iestāde ir kādreiz nodarbinājis nepilngadīgas personas (jaunākas par 18 gadiem) pastāvīgi vai uz laiku (ieskaitot prakses jauniešiem, kuri mācās vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs)?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1	☐	Jā	
2	☐	Nē	→ Pāriet pie A14
8	☐	Grūti pateikt	→ Pāriet pie A14

A5. Cik bērni kopumā ir bijuši nodarbināti Jūsu uzņēmumā vai iestādē kopš 2020.gada?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi. Norādiet bērnu skaitu, nevis nodarbināšanas reižu skaitu. Ja Jums nepietiek informācijas, lai varētu izvēlēties kādu no pirmajām četrām atbildēm, taču varat norādīt aptuvenu skaitu, lūdzu, izvēlieties 5.atbildi (tā var būt robežās “no-līdz”). Pēdējo atbildi izvēlieties tikai tad, ja nevarat norādīt pat aptuvenu skaitu.

1.	☐	Neviens (tie ir tikuši nodarbināti senāk)
2.	☐	1 bērns
3.	☐	2-4 bērni
4.	☐	5-20 bērni
5.	☐	21 un vairāk bērnu
8	☐	Grūti pateikt

A6. Vai kāds no Jūsu uzņēmumā vai iestādē nodarbinātajiem bērniem ir bijis ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Nē	→ Pāriet pie A14
2.	☐	Jā	
8	☐	Grūti pateikt	→ Pāriet pie A14

A7. Cik bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām kopumā ir bijuši nodarbināti Jūsu uzņēmumā vai iestādē kopš 2020.gada?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi. Norādiet bērnu skaitu, nevis nodarbināšanas reižu skaitu. Ieskaitiet visas tās situācijas, par kurām jums ir informācija.

1.	☐	Neviens (tie ir tikuši nodarbināti senāk)
2.	☐	1 bērns
3.	☐	2 bērni
4.	☐	3-4 bērni
5.	☐	5 un vairāk bērni
8	☐	Grūti pateikt

A8. Kādi bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām ir bijuši nodarbināti Jūsu uzņēmumā vai iestādē?

Atzīmējiet visas tās situācijas, par kurām jums ir informācija.

1.	☐	Bērni ar narkotisko vielu atkarību
2.	☐	Bērni ar alkohola atkarību
3.	☐	Bērni ar tabakas atkarību
4.	☐	Bērni ar procesu atkarību (datorspēles, azartspēles u.tml.)
5.	☐	Bērni ar agresīvu saskarsmi (agresīva, citus apdraudoša uzvedība, kaušanās, huligānisms u.c.)
6.	☐	Bērni ar destruktīvu uzvedību (kaitniecība, īpašuma bojāšana, zagšana, cietsirdība pret dzīvniekiem u.c.)
7.	☐	Bērni ar izaicinošu saskarsmi (atklāti opozicionāra rīcība, konfliktu provocēšana u.c.)
8.	☐	Bērni, kuri neievēro noteikumus (lamāšanas, klaiņošana, normu pārkāpšana u.c.)
9.	☐	Bērni ar pašregulācijas grūtībām (grūtības koncentrēties, impulsivitāte, nespēja pretoties pēkšņam uzbudinājumam u.c.)
10.	☐	Bērni ar internalizētu uzvedību (bērns kļūst trauksmains/nomākts, noslēdzas sevī un sūdzas par fiziskās veselības traucējumiem)
11	☐	Cits variants (precizējiet).....
98	☐	Grūti pateikt

A9. Vai Jūsu uzņēmums vai iestāde arī turpmāk varētu pieņemt darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Jā	→ Pāriet pie A11
2.	☐	Drīzāk jā	→ Pāriet pie A11
3.	☐	Drīzāk nē	
4.	☐	Nē	
8	☐	Grūti pateikt	→ Pāriet pie A12

A10. Kāpēc Jūsu uzņēmums vai iestāde turpmāk nepieņemtu darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Emocionālā izdegšana, stress darbiniekiem, kas ir saskarē ar šādu jauniešu	→ Pāreja pie A12
2.	☐	Papildu uzraudzības vai atbalsta nepieciešamība	
3.	☐	Nepietiekama darba disciplīna	
4.	☐	Klientu neapmierinātība	
5.	☐	Citu darbinieku neapmierinātība	
6.	☐	Tas nav finansiāli izdevīgi	
7.	☐	Neapmierina sadarbība ar atbalsta organizācijām (sociālo dienestu, skolu u.tml.)	
8.	☐	Šādu bērnu pieņemšanai bija izņēmuma raksturs (savi, radnieku, kolēģu bērni u.tml.)	
9.	☐	Vairs nav pieejamas piemērotas vakances	
10.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____	
98	☐	Grūti pateikt	

A11. Kas, Jūsaprāt, ir tie iemesli, kas jūsu uzņēmumam vai iestādei palīdz sekmīgi nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Uzņēmuma vai iestādes sociālā atbildība, vēlme palīdzēt
2.	☐	Uzņēmuma vai iestādes vadības atbalsts
3.	☐	Darbinieki, kuri ir gatavi ar šādiem jauniešiem strādāt
4.	☐	Iekļaujoša uzņēmuma vai iestādes iekšējā kultūra
5.	☐	Pielāgoti darba uzdevumi
6.	☐	Elastīgs darba grafiks
7.	☐	Valsts vai pašvaldības atbalsta programmas
8.	☐	Veiksmīga sadarbība ar pašvaldību, skolu
9.	☐	Nevalstisko organizāciju iesaiste, kas nodarbojas ar šādiem bērniem
10.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____
98	☐	Grūti pateikt

A12. Ar kādām grūtībām Jūsu uzņēmumā vai iestādē visbiežāk saskaras bērni ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Grūtības ievērot darba disciplīnu un noteikumus
2.	☐	Zema motivācija un intereses trūkums par darbu
3.	☐	Grūtības koncentrēties uzdevumu izpildei
4.	☐	Konflikti ar kolēģiem vai vadību
5.	☐	Emocionāla nestabilitāte, impulsīva uzvedība
6.	☐	Grūtības pieņemt kritiku un mācīties no kļūdām
7.	☐	Grūtības komunicēt ar citiem kolēģiem
8.	☐	Grūtības komunicēt ar klientiem
9.	☐	Bērni ar būtiskām problēmām nesaskārās
10.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____
98	☐	Grūti pateikt

A13. Kādu atbalstu Jūsu uzņēmums vai iestāde sniedza bērniem darba procesā vai pirms tā? Atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Individuāls mentors vai atbalsta persona darbavietā
2.	☐	Elastīgs darba grafiks
3.	☐	Papildu apmācības
4.	☐	Regulāras sarunas un atgriezeniskā saite
5.	☐	Palīdzība komunikācijā, konfliktu risināšanā
6.	☐	Darba uzdevumi, kas prasa mazāk stresa un atbildības, salīdzinot ar pārējiem
7.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____
9.	☐	Nekāda specifiska atbalsta nebija
98	☐	Grūti pateikt

A14. Kāpēc, Jūsprāt, daļa darba devēju nevēlas nodarbināt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām, lai arī citus bērnus būtu gatavi nodarbināt?

Atzīmējiet visu atbilstošo.

1.	☐	Ir bažas par darba disciplīnu (ierašanās darbā, noteikumu ievērošana)
2.	☐	Ir bažas par darba kvalitāti
3.	☐	Nav atbilstošu speciālistu un resursu, lai šādus bērnus nodarbinātu
4.	☐	Bažas par iespējamiem konfliktiem darba kolektīvā
5.	☐	Nepiemērota darba vide (piemēram, paaugstināts stresa līmenis, ātrs temps)
6.	☐	Šādu bērnu nodarbināšanu pieejamajās vakancēs nepieļauj normatīvie akti (piemēram, bērnodrāzos u.tml.)
7.	☐	Šādu bērnu nodarbināšanu pieejamajās vakancēs nepieļauj uzņēmuma politika
8.	☐	Klienti varētu būt negatīvi noskaņoti pret šādiem darbiniekiem
9.	☐	Vienkārši nav vēlēšanās nodarbināt šādus bērnus
10.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____
98	☐	Grūti pateikt

A15. Kas, Jūsaprāt, varētu motivēt uzņēmumu un iestāžu vadītājus pieņemt darbā bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Valsts vai pašvaldības atbalsts (<i>lūdzu, precizējiet, kāds</i>):
2.	☐	Mentoru vai cita īpaša atbalsta personāla pieejamība
3.	☐	Skaidra un efektīva sadarbība ar sociālo dienestu vai skolu
4.	☐	Sagatavošanas programma darba devējiem šādu bērnu nodarbināšanā
5.	☐	Iespēja uzlabot sava uzņēmuma vai iestādes tēlu
6.	☐	Personiska pieredze ar šādiem bērniem
7.	☐	Vēlme palīdzēt kādam konkrētam, jau zināmam bērnam
8.	☐	Izglītojoši materiāli par darbu ar šo mērķgrupu
9.	☐	Nodokļu atlaides
10.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>):
98	☐	Grūti pateikt

A16. Kas, Jūsaprāt, varētu motivēt bērnus ar uzvedības vai atkarību problēmām vasarās vairāk pieteikties darbā?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Konkurētspējīgs atalgojums
2.	☐	Elastīgs darba grafiks
3.	☐	Interesanti darba uzdevumi
4.	☐	Gandarījums par padarīto
5.	☐	Iespēja strādāt kopā ar draugiem, radniekiem, paziņām
6.	☐	Draudzīga un atbalstoša darba vide
7.	☐	Darba devēja uzticēšanās un pozitīvs novērtējums
8.	☐	Iespēja iegūt jaunas prasmes un pieredzi nākotnei
9.	☐	Papildus labumi (piemēram, transports, bezmaksas pusdienas u.tml.)
10.	☐	Vecāku atzinība un atbalsts
11.	☐	Vienaudžu atsauksmes
12.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>):
98	☐	Grūti pateikt

A17. Kuras no šīm profesijām vai jomām, Jūsaprāt, ir piemērotākās nākotnē tiem bērniem, kam šobrīd ir uzvedības vai atkarību problēmas?

Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā trīs atbilstošākās atbildes.

1.	☐	Amatniecība, rokdarbi
2.	☐	Lauksaimniecība un dārzkopība
3.	☐	Ēdienu gatavošana un pavārmāksla
4.	☐	Automehānika un tehnika
5.	☐	Celtniecība, būvdarbi
6.	☐	Māksla, teātris un mūzika
7.	☐	Sports un fiziskās aktivitātes
8.	☐	Militārais dienests, iekšlietu joma
9.	☐	Sociālais darbs
10.	☐	IT un programmēšana
11.	☐	Cits variants (<i>lūdzu, precizējiet</i>): _____
98	☐	Grūti pateikt

A18. Vai Jūsu uzņēmums vai iestāde darbojas privātajā vai sabiedriskajā sektorā?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Privātajā sektorā
2.	☐	Sabiedriskajā sektorā
3.	☐	Komerscābiedrība ar valsts vai pašvaldības kapitāla daļām

A19. Kāda ir Jūsu uzņēmuma vai iestādes galvenā darbības nozare?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1.	☐	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība
2.	☐	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde
3.	☐	Apstrādes rūpniecība
4.	☐	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana
5.	☐	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija
6.	☐	Būvniecība
7.	☐	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu remonts
8.	☐	Transports un uzglabāšana
9.	☐	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi
10.	☐	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi
11.	☐	Finanšu un apdrošināšanas darbības
12.	☐	Operācijas ar nekustamo īpašumu
13.	☐	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi
14.	☐	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība
15.	☐	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana
16.	☐	Izglītība
17.	☐	Veselība un sociālā aprūpe
18.	☐	Māksla, izklaide un atpūta
19.	☐	Citi pakalpojumi

A20. Kurās teritorijās Jūsu uzņēmums vai iestāde darbojas (kur fiziski atrodas darbavietas)? Atzīmējiet visu atbilstošo.

1. ☐ Ādažu novads	24. ☐ Madonas novads
2. ☐ Aizkraukles novads	25. ☐ Mārupes novads
3. ☐ Alūksnes novads	26. ☐ Ogres valstspilsēta
4. ☐ Augšdaugavas novads	27. ☐ Ogres novads (ārpus valstspilsētas)
5. ☐ Balvu novads	28. ☐ Olaines novads
6. ☐ Bauskas novads	29. ☐ Preiļu novads
7. ☐ Cēsu novads	30. ☐ Rēzeknes novads
8. ☐ Daugavpils valstspilsēta	31. ☐ Rēzeknes valstspilsēta
9. ☐ Dienvidkurzemes novads	32. ☐ Rīgas valstspilsēta
10. ☐ Dobeles novads	33. ☐ Ropažu novads
11. ☐ Gulbenes novads	34. ☐ Salaspils novads
12. ☐ Jēkabpils valstspilsēta	35. ☐ Saldus novads
13. ☐ Jēkabpils novads (ārpus valstspilsētas)	36. ☐ Saulkrastu novads
14. ☐ Jelgavas novads	37. ☐ Siguldas novads
15. ☐ Jelgavas valstspilsēta	38. ☐ Smiltenes novads
16. ☐ Jūrmalas valstspilsēta	39. ☐ Talsu novads
17. ☐ Ķekavas novads	40. ☐ Tukuma novads
18. ☐ Krāslavas novads	41. ☐ Valkas novads
19. ☐ Kuldīgas novads	42. ☐ Valmieras valstspilsēta
20. ☐ Liepājas valstspilsēta	43. ☐ Valmieras novads (ārpus valstspilsētas)
21. ☐ Limbažu novads	44. ☐ Varakļānu novads
22. ☐ Līvānu novads	45. ☐ Ventspils novads
23. ☐ Ludzas novads	46. ☐ Ventspils valstspilsēta

A21. Kāds ir strādājošo skaits Jūsu uzņēmumā vai iestādē?

Izvēlieties vienu atbilstošāko atbildi.

1. ☐ Mazāk par 5 darbiniekiem
2. ☐ 5 - 9 darbinieki
3. ☐ 10 - 49 darbinieki
4. ☐ 50 - 99 darbinieki
5. ☐ 100 - 249 darbinieki
6. ☐ 250 un vairāk darbinieku

A22. Jūsu pozīcija uzņēmumā vai iestādē:

Izvēlieties vienu nozīmīgāko (atbilstošāko). Ja Jūs neatbilstat nevienam no variantiem, iespējams norādīt variantu "cits", taču vispirms, lūdzu, izvērtējiet vai atbilstat to personu grupai, no kurām sagaidām atbildes (skatīt skaidrojumu anketas ievadā).

1.	☐	Uzņēmuma īpašnieks (t.sk. viens no īpašniekiem)
2.	☐	Uzņēmuma vai iestādes vadītājs
3.	☐	Uzņēmuma vai iestādes struktūrvienības/filiāles vadītājs
4.	☐	Personāla speciālists
5.	☐	Atbildīgais par bērnu nodarbinātību uzņēmumā
6.	☐	Cits variants (lūdzu, precizējiet): _____

3. PIELIKUMS. PADZIĻINĀTO INTERVIJU VADLĪNIJAS AR IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU PĀRSTĀVJIEM

Vai varat īsi pastāstīt, kā savā darbā saskaraties ar bērniem, kam ir atkarību vai uzvedības problēmas? Kā Jūs raksturotu, kādi ir šie bērni (vecums, dzimums, ģimenes situācija, citi parametri)? Kurām no minētajām bērnu grupām viņi atbilst:

- Bērni, kuriem ir alkohola atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Bērni, kuriem ir tabakas atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Bērni, kuriem ir narkotisko vielu atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Bērni, kuriem ir procesu atkarība (azartspēles, datorspēles u.tml.) vai tās iestāšanās risks;
- Bērni, kuriem ir agresīva saskarsme (agresīva, citus apdraudoša uzvedība, kaušanās, huligānisms u.c.);
- Bērni, kuriem ir destruktīva uzvedība (kaitniecība, īpašuma bojāšana, zagšana, cietsirdība pret dzīvniekiem u.c.);
- Bērni, kuriem ir izaicinoša saskarsme (atklāti opozicionāra rīcība, konfliktu provocēšana u.c.);
- Bērni, kuriem raksturīga noteikumu neievērošana (lamāšanas, klaiņošana, normu pārkāpšana u.c.);
- Bērni, kuriem ir pašregulācijas grūtības (grūtības koncentrēties, impulsivitāte, nespēja pretoties pēkšņam uzbudinājumam u.c.);
- Cits?

Kādi, jūsuprāt, ir šo bērnu atkarību un uzvedības problēmu cēloņi? Kā izglītības iestāde var palīdzēt bērniem pārvarēt atkarību vai uzvedības problēmas? Kas izglītības iestādes var motivēt iesaistīties šo problēmu risināšanā? Kāpēc jūs iesaistāties šo jautājumu risināšanā? Kāda loma ir klases audzinātajam un pedagogiem problēmu risināšanā?

Kāds atbalsts/ speciālisti tiek nodrošināti šai mērķa grupai jūsu izglītības iestādē? Kā šobrīd tiek identificēta mērķa grupa, lai tai savlaicīgi sniegtu pakalpojumus un atbalstu? Ko varētu uzlabot?

Vai bērni šo atbalstu labprāt izmanto? Kas, jūsuprāt, attur viņus to darīt? Kā bērni tiek motivēti sadarboties ar atbalsta personām? Vai sniegtais atbalsts ir efektīvs? Kas par to liecina? Kā tiek mērīta sniegtā atbalsta ietekme vai tiek izvērtēti sasniegtie rezultāti/izmaiņas? Ja netiek, kas ir galvenie iemesli, kāpēc tas netiek darīts? Vai ir kāds atbalsts, kas pašlaik netiek nodrošināts, bet būtu nepieciešams? Kāds? Kam šis atbalsts būtu jāsniedz? Vai ir kāds atbalsts, ko izglītības iestāde sniedz šādu bērnu vecākiem? Kāds, kāpēc? Kā tas palīdz risināt problēmas? Vai bērnu vecāki šo palīdzību izmanto? Kāpēc? Ja atsakās, kas ir galvenie iemesli? Kā speciālisti motivē izmantot šo atbalstu? Vai motivējat meklēt atbalstu ārpus izglītības iestādes? Kāpēc?

Vai izglītības iestādēs par šiem jautājumiem informē kādu ārpus izglītības iestādes, piemēram, sociālo dienestu, policiju, pašvaldības sadarbības grupu? Kāpēc? Kā veidojas sadarbība ar šīm iestādēm? Vai izglītības iestādes saņem nepieciešamo atbalstu, ja to lūdz citām iestādēm?

Ja bērnam ir ne tikai atkarību vai uzvedības problēmas, bet arī funkcionāli traucējumi, vai viņš jūsu skolā var saņemt to atbalstu, par kādu iepriekš stāstījāt? Ja nē, kāpēc? Vai pastāv kādas

atšķirības šī atbalsta pieejamībā un veidā, kā tas tiek nodrošināts, atkarībā no tā, vai bērns ir ģimenē, audžuģimenē, ar aizbildņiem vai ārpusģimenes aprūpes iestādē? Kādas? Kāpēc?

Kā atšķiras darbs ar klasi, kurā ir un kurā nav bērni ar atkarībām un uzvedības problēmām? Kādi izaicinājumi ir skolām, strādājot ar bērniem, kam ir atkarību vai uzvedības problēmas? Kā tie tiek risināti? Kādi izaicinājumi ir skolas atbalsta speciālistiem (psihologiem, sociālajiem pedagogiem u.tml.), strādājot ar bērniem, kam ir uzvedības vai atkarību problēmas? Kā tie tiek risināti?

Kādas zināšanas, mācības, citi resursi jums nepieciešami, lai varētu sniegt labāku palīdzību bērniem ar atkarību vai uzvedības problēmām? Vai tas atšķiras, strādājot ar dažādām grupām? (tiem kam atkarības; tiem, kam uzvedības grūtības) Kā? Kurš jums varētu šo atbalstu nodrošināt?

Vai ir kādas mācību formas (mācības klātienē, mācības attālināti, mājmācība u.tml.) teorētisko un praktisko profesionālo zināšanu apguvei, kas, jūsuprāt, labāk atbilst šai mērķa grupai? Kādas? Kāpēc tā domājat? Kādas ir labās prakses, strādājot ar šāda veida bērniem? Kā par tām uzzinājat? Vai tās pielietojat? Ko tas maina?

Kādas ir jūsu izglītības iestādes priekšrocības, trūkumi šīs mērķa grupas problēmu risināšanā?

Kā uzvedības vai atkarības problēmas ietekmē bērnu iespējas nākotnē atrast sev piemērotu darbavietu? Kas par to liecina? Kādas, jūsuprāt, ir bērnu ar atkarību vai uzvedības problēmām stiprās puses? Kādām profesijām tās ir piemērotākas? Kāpēc?

Vai ir kādas lietas, ko nepajautāju, bet ko vēlaties piebilst saistībā ar pārrunātajiem jautājumiem?

4. PIELIKUMS. PADZIĻINĀTO INTERVIJU VADLĪNIJAS AR DARBA DEVĒJIEM

Vai varat īsi pastāstīt par sevi un uzņēmumu, kurā strādājat? Vai mēdzat savā uzņēmumā piedāvāt darba vai prakses vietas bērniem?

Kādas ir prasības bērniem, kas var izmantot viņiem nodrošinātās prakses vietas? Vai tur ir kādas prasības attiecībā uz bērna uzvedību vai kaitīgiem ieradumiem, piemēram, smēķēšanu, vielu lietošanu, ierīču biežu lietošanu? Kādas?

Vai jūsu praksē ir bijusi situācija, ka praksē/darbā ir pieņemts bērns, kam ir uzvedības problēmas vai kaitīgi ieradumi? Kā tās vai tie izpaužas? Ka jūs rīkojāties, kad to konstatējāt?

Tiem, kam praksē/darbā ir bijis bērns ar šīm problēmām:

Ar kurām no bērnu grupām, kam ir šādas problēmas, ir nācies strādāt:

- Alkohola atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Tabakas atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Narkotisko vielu atkarība vai tās iestāšanās risks;
- Procesu atkarība (azartspēles, datorspēles u.tml.) vai tās iestāšanās risks;
- Agresīva saskarsme (agresīva, citus apdraudoša uzvedība, kaušanās, huligānisms u.c.);
- Destruktīva uzvedība (kaitniecība, īpašuma bojāšana, zagšana, cietsirdība pret dzīvniekiem u.c.);
- Izaicinoša saskarsme (atklāti opozicionāra rīcība, konfliktu provocēšana u.c.);
- Noteikumu neievērošana (lamāšanas, klaiņošana, normu pārkāpšana u.c.);
- Pašregulācijas grūtības (grūtības koncentrēties, impulsivitāte, nespēja pretoties pēkšņam uzbudinājumam u.c.);
- Cits?

Kas jūs pamudināja iesaistīties šo jautājumu risināšanā? Kā tika nodrošināta bērnu ar šīm problēmām iesaistīšana darbā jūsu uzņēmumā? Vai šajā procesā piedalījās valsts vai pašvaldību institūcijas, piemēram, NVA? Ja jā, kādā veidā? Ja nē, vai tās varētu palīdzēt bērnu ar atkarību vai uzvedības problēmām nodarbinātības veicināšanā? Kādā veidā?

Vai kādam no šiem bērniem bija administratīva vai krimināla sodāmība vai uzsākts kriminālprocess? Ja jā, kā pret to attiecāties? Ja nē, vai tas varētu ietekmēt jūsu lēmumu pieņemt viņu darbā/praksē?

Cik ilgi šādi bērni pie jums parasti strādā? Kādi ir galvenie iemesli, kāpēc bērni neturpina uzsāktās darba attiecības vai praksi? Kādos gadījumos darba devēji izvēlas pārtraukt sadarbību?

Vai jūs kādu par šīm problēmām informējāt? Vai bērnam tika piedāvāts kādi atbalsta pasākumi vai meklēti risinājumi, lai mainītu bērna uzvedību? Vai atbalsta sniegšanā sadarbojaties ar kādu? Ar ko? Vai šie pasākumi palīdzēja/nepalīdzēja? Vai, jūsu prāt, rezultāts būtu bijis savādāks, ja bērniem tiktu nodrošināti kādi atbalsta pasākumi – psihologs/psihoterapeits/supervīzija vai kāds cits atbalsts? Vai esat meklējis un interesējies par iespējām, kas tiek nodrošinātas šādiem bērniem?

Vai jums kā darba devējam kāds ir piedāvājis atbalstu darbā ar šīm mērķa grupām? Vai esat šādu atbalstu meklējis?

Kāds ir kolēģu/darbinieku viedoklis par darbiniekiem, kuriem novēro kādas uzvedības grūtības vai kaitīgus ieradumus? Vai viņi lūdz palīdzību darba devējam, ja identificē, ka bērnam ir šādas grūtības? Kāda ir biežākā darba devēja rīcība šādās situācijās? Vai kolēģiem tiek nodrošināts kāds atbalsts vai sniegtas papildu zināšanas, kā ar šādiem bērniem būtu labāk strādāt, lai risinātu problēmu ietekmi uz darba rezultātiem vai savstarpējām attiecībām kolektīvā?

Vai nodrošinājāt kādas apmācības vai kā īpaši sagatavojāt savus darbiniekus, kas tiešā veidā strādās ar šiem bērniem? Kādi jautājumi tiek iekļauti šajās apmācībās vai pārrunās? Vai bērniem tiek nodrošināta kāda persona, ar ko var pārrunāt neskaistos jautājumus? Kā šo personu izvēlējāties?

Kādas ir labās prakses bērnu ar uzvedības vai atkarību problēmām iesaistīšanā nodarbinātībā? Kā par tām uzzinājāt? Vai tās pielietojat? Ko tās maina?

Tiem, kam praksē/darbā nav bijis bērnu ar šīm problēmām:

Vai jūsu uzņēmums būtu gatavs strādāt kādu no bērnu grupām, kam ir šādas problēmas? Ar kurām? Kāpēc? Ar kurām nē? Kāpēc? Vai administratīva vai krimināla sodāmība vai uzsākts kriminālprocess pret bērnu varētu būt nozīmīgs faktors, kas ietekmētu jūsu lēmumu?

Visiem:

Kā darba devējs var palīdzēt pārvarēt bērnu atkarības vai uzvedības problēmas? Vai darba devējam tas jādara? Kāpēc? Kas varētu motivēt darba devēju sniegt palīdzību?

Kāda vispār ir darba devēju motivācija strādāt ar šīm grupām? Kāpēc tā domājat? Vai ir nepieciešams atbalsts šajos jautājumos no valsts vai pašvaldības? Kāds?

Kādi būtu ieguvumi darba devējam, strādājot ar šīm mērķa grupām? Kādas būtu grūtības darba devējam, strādājot ar šīm mērķa grupām? Kā šīs grūtības varētu risināt?

Kāds atbalsts ir vajadzīgs darba devējiem, kas strādā ar šīm grupām? Kam tas būtu jāsniedz? Vai tas motivētu darba devējus iesaistīties vai turpināt darba attiecības vai pieņemt darbā bērnus, kam šādas problēmas vai kaitīgi ieradumi?

Vai ir kādas profesijas, kurām, jūsuprāt, bērni ar atkarības vai uzvedības grūtībām ir labāk piemēroti? Kāpēc?

Kā uzvedības vai atkarību problēmas ietekmē bērnu iespējas nākotnē atrast sev piemērotu darba vietu, kas par to liecina? Kā izglītības iestādes var palīdzēt risināt šo jautājumu?

Vai ir kādas lietas, ko nepajautāju, bet ko vēlaties piebilst saistībā ar pārrunātajiem jautājumiem?